

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Klavdija Bec

**Citatna sklicevalnost v poročevalnih besedilih
slovenskega dnevnega tiska**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Klavdija Bec

Mentorica: izr. prof. Mojca Smolej
Mentorica: red. prof. Monika Kalin Golob

**Citatna sklicevalnost v poročevalnih besedilih
slovenskega dnevnega tiska**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2016

Diplomsko delo z naslovom Citatna sklicevalnost v poročevalnih besedilih slovenskega dnevnega tiska je izdelano s soglasjem obeh fakultet in urejeno po pravilniku matične fakultete.

Zahvala in posvetilo

Mentoricama se zahvaljujem za strokovne nasvete, usmerjanje in prijaznost, pa tudi za predavanja, na katerih je vzklilo zanimanje za tematiko, ki jo obravnava pričujoče interdisciplinarno diplomsko delo.

Hvala tudi vsem, ki ste me v času študija spodbujali in mi na kakršenkoli način pomagali, še posebej hvala vsem domačim.

Hvala, Srečko. Hvala, ata in mama.

Življenjska spoznanja, ki so se porajala ob nastajanju diplomskega dela, posvečam vam, Jan, Iva in Oskar, ker je bila pot do diplome z vami veliko več kot samo preprosto potovanje k cilju.

Citatna sklicevalnost v poročevalnih besedilih slovenskega dnevnega tiska

V diplomski nalogi poskušam z jezikovnostilno analizo razčleniti in tipologizirati jezikovna sredstva citatne sklicevalnosti v poročevalnih besedilih. Preden sem se v okviru spoznanj stilistike slovenskega poročevalstva lotila analize, sem izdelala korpus poročevalnih besedil, v katerega sem vključila 1800 poročil, ki so bila med letoma 1955 in 2015 objavljena v dveh osrednjih slovenskih časnikih *Delu* in *Večeru*. Citati kot medbesedilni elementi se v novinarskih poročevalnih besedilih na ravni jezika največkrat uresničujejo kot dobesedni navedki premege govora in kot iztržki dobesednih navedkov, skladenjsko vključenih v odvisni stavek. Analiza je potrdila, da je med tema oblikama možnih več različnih načinov kombiniranja, a meje med avtorskimi in neavtorskimi deli besedila niso vedno jasno razpoznavne. Pravilno uporabljen dobesedni navedek daje besedilu dodatno stilno vrednost; novinar z njim bralca postavi v neposredni stik z govorcem. Ta vloga vključevanja citatov se razvrednoti, kadar novinar s svojim izborom dobesednih navedkov, ki izrazito vrednotijo vsebino upovedanega, na prikrit način izraža svoje ali uredniško mnenje in tako manipulira z bralci. Ključna ugotovitev je, da delež jezikovnih sredstev citatne sklicevalnosti v poročevalnih besedilih od leta 1955 do danes narašča. Žanri poročevalske vrste tako postajajo v sodobnem tržno naravnem novinarstvu vse bolj neavtorski in vse bolj medbesedilni, kar se kaže kot postopni umik novinarja z mesta tvorca in oblikovalca novinarskega poročila.

Ključne besede: stilistika poročevalstva, citatna sklicevalnost, poročevalna besedila, dobesedni navedek, medbesedilnost.

Quote Referencing in the Reporting Texts of the Slovene Daily Press

The thesis tries to break down and determine the typology of language tools of quote referencing in reporting-style texts through a language and style analysis. Before starting the analysis based on the stylistics of the Slovene reporting, I created a corpus of reporting texts which included 1,800 reports published between 1955 and 2015 by *Večer* and *Delo*, two of Slovenia's biggest dailies. Linguistically, in journalistic reporting texts, quotes functioning as intertextual elements are most often used as literal quotations of direct speech and as results of literal quotations, syntactically incorporated in a subordinate clause. The analysis confirmed that these two forms allow several combination options; however, the lines between the original and non-original parts of the text are not always clear. An appropriately used literal quotation gives a text an additional stylistic value; a reporter uses it to create a direct link between the speaker and the reader. The role of quotes is diminished whenever a reporter tries to incorporate his or her opinion or that of the editorial board and manipulates the readers by choosing quotes that make explicit value judgements about the article's content. The key finding of the thesis is that the share of language tools of quote referencing in reported texts has increased since 1955. The reporting genres are becoming increasingly non-original and inter-textual, which is reflected in a gradual role shift of the reporter from a text author towards a writer of journalistic reports.

Key words: stylistics of reporting, quote referencing, reporting texts, literal quotation, intertextual.

Kazalo

1	Uvod.....	8
1.1	Izdelava korpusa poročevalnih besedil (KPB) in značilnosti zbranega gradiva	8
1.2	Metodološki pristop k raziskavi gradiva.....	9
1.3	Cilj diplomskega dela.....	9
2	Oris zgodovine slovenskih tiskanih medijev s poudarkom na časnikarstvu	11
2.1	Pregled zgodovine slovenskih tiskanih medijev po obdobjih razvoja novinarstva.....	12
2.1.1	Obdobje predhodništva	12
2.1.2	Obdobje obrtniške stopnje razvoja.....	14
2.1.3	Obdobje industrijske stopnje razvoja	17
2.1.4	Obdobje informacijske družbe	25
2.2	Oris zgodovine časnika <i>Večer</i>	34
2.3	Oris zgodovine časnika <i>Delo</i>	37
3	Poročilo znotraj diskurzivnih in družbenih praks slovenskega časopisnega novinarstva.....	39
3.1	Diskurz	41
3.1.1	Novinarski diskurz	41
3.2	Diskurzivne in družbene prakse novinarstva.....	42
3.3	Delitev na novinarske zvrsti, vrste in žanre	42
3.3.1	Novinarski žanr	43
3.4	Poročilo kot žanr poročevalske vrste informativne zvrsti.....	45
3.5	Viri informacij v novinarskem sporočanjaškem procesu	47
3.6	Prehod v internetno okolje.....	49
4	Poročevalno besedilo v stilistiki slovenskega poročevalstva	50
4.1	Umestitev poročevalstva v publicistično funkcijsko zvrst.....	51
4.1.1	Poročevalska funkcijska podzvrst	52
4.2	Publicistična in poročevalska besedila.....	56
4.2.1	Ubeseditveni načini v poročevalskih besedilih	57
4.3	Poročevalna in presojevalna poročevalska besedila	58
5	Citatna sklicevalnost v poročevalnih besedilih	60
5.1	Umestitev citatne sklicevalnosti v stilistiko poročevalstva.....	60
5.2	Navajanje (citiranje) in povzemanje izjav	62
5.2.1	Narekovaj.....	67

5.3 Jezikovnostilna analiza vzorcev citatne sklicevalnosti	68
5.3.1. Premogovorna citatna sklicevalnost.....	69
5.3.2 Odvisnogovorna citatna sklicevalnost	77
5.3.3 Kombinirani citatnosklicevalni vzorci	81
5.3.4 Citatnosklicevalni vzorec s skladijsko vključenim dobesednim navedkom z ohranjeno prvoosebno obliko.....	82
5.3.5 Deiktična (navezniška) oblika citatne sklicevalnosti	83
5.3.6 Poročilo o intervjujskem dvogovoru kot posebna oblika citatne sklicevalnosti	84
5.3.7 Dobesedno navajanje tвитov in komentarjev s Facebooka.....	86
5.3.8 Nerazvidnost vira informacij	86
5.3.9 Napake	87
5.4 Dobesedni navedki kot aktualizmi	87
5.5 Poročevalno besedilo – zlepljenka izjav	93
6 Grafična predstavitev	97
7 Zaključek.....	107
8. Literatura in viri	110
8.1 Literatura.....	110
8.2 Viri.....	114
Priloge.....	115
Priloga A: Primer poročevalnega besedila z uravnoveženim navajanje virov	115
Priloga B: Primer poročevalnega besedila – zlepljenke izjav, kjer dobesedni navedki predstavljajo 83 % besedila.....	116
Priloga C: Primer poročevalnega besedila z ekstremno dolgim citatom	117
Priloga Č: Primer poročila z neuravnoveženim navajanjem virov informacij	118
Priloga D: Ponavljanje glagolov rekanja v avtomatiziranih citatnosklicevalnih stavčnih vzorcih	119

Kazalo slik

Slika 2.1: <i>Večerova</i> naslovnica iz leta 1985	35
Slika 3.1: Primer poročevalnega (Uspeh se skriva v železni disciplini) in presojevalnega (Železni Pahor) poročevalskega besedila avtorice Jelke Zupanič (<i>Večer</i> , 12. 10. 2010)59	
Slika 5.1: Primer besedila z zaznamovanim dobesednim navedkom v jedru besedila... 63	
Slika 6.1: Prisotnost citatne sklicevalnosti v začetnem obdobju izhajanja časnika <i>Večer</i>	98
Slika 6.2: Prisotnost citatne sklicevalnosti v časniku <i>Večer</i> iz pred- in poosamosvojitvenega obdobja.....	99
Slika 6.3: Prisotnost citatne sklicevalnosti v <i>Delu</i> in <i>Večeru</i> v letih 2000 in 2005	101
Slika 6.4: Prisotnost citatne sklicevalnosti v <i>Delu</i> in <i>Večeru</i> v letih 2008 in 2010	102
Slika 6.5: Prisotnost citatne sklicevalnosti v <i>Delu</i> in <i>Večeru</i> v letih 2011 in 2015	103
Slika 6.6: Primerjalni grafikon prisotnosti citatne sklice valnosti v letih 1975, 1995 in 2011	104
Slika 6.7: Število poročevalnih besedil, kjer skupni delež z narekovaji zaznamovanih navedkov predstavlja več kot polovico besedila.....	106
Slika 7.1: Seštevek enot posameznih oblik citatne sklicevalnosti z zaznamovanim dobesednim navedkom ali iztržkom navedka v celotnem korpusnem gradivu	107

Kazalo razpredelnic

Razpredelnica 3.1: Primerjava tiskane in spletne izdaje časopisa Delo	49
Razpredelnica 6.1: Število poročil (izmed 120 v vsakem letu) z vključenim zelo dolgim ali ekstremno dolgim (zavzema eno tretjino ali še več jedrnega besedila) dobesednim navedkom.....	105
Razpredelnica 6.2: Število poročevalnih besedil po sklopih glede na delež zaznamovanih navedkov	105

1 Uvod

Citatna sklicevalnost je pomemben segment stilistike poročevalstva. V diplomski nalogi sem jo opazovala med letoma 1955 in 2015. Izpostavila sem nekaj najvidnejših sprememb, ki so po osamosvojitvi postajale vse izrazitejše. V predosamosvojitvenem obdobju v poročilih slovenskega dnevnega tiska ne najdemo veliko premege govora ali z narekovaji zaznamovanih iztržkov navedkov, ki bi bili skladijsko vključeni v odvisnik. Zaradi demokratizacije, komercializacije, nove medijske zakonodaje ter spremenjenih političnih in ekonomskih razmer, ki so se nadaljevale tudi v obdobju slovenske tranzicije, se je podoba slovenskega poročevalstva občutno spremenila. Gostota citatnosklicevalnih avtomatizmov se je po letu 1990, kot kažejo izsledki raziskave, narejene v empiričnem delu diplomske naloge, skoraj 15-krat povečala.

S pojavom interneta in z njim povezanih novih tehnologij so se odprla vprašanja o vplivih le-teh na produkcijo in potrošnjo medijskih vsebin. Dejstvo, ki ga potrjuje tudi nacionalna raziskava branosti, je, da naklada tiskanim medijem, odkar sočasno izhajajo tudi v spletnem okolju, občutno upada. Kaj se bo zgodilo s tiskanimi izdajami časopisov, je težko napovedati. Jedrnat navedek s pomembno, zanimivo in aktualno vsebino pa bo tako v tisku kakor tudi v spletnih medijih zagotovo še naprej opravljal svoje posebno stilno poslanstvo.

1.1 Izdelava korpusa poročevalnih besedil (KPB) in značilnosti zbranega gradiva

Za analizo jezikovnih sredstev citatne sklicevalnosti med letoma 1955 in 2015 sem v prvi fazi raziskovalnega dela najprej zbrala gradivo, na podlagi katerega sem izdelala lasten korpus poročevalnih besedil, ki obsega 1800 enot – poročevalnih besedil. Izbrala sem časnika *Delo* in *Večer*. Slednji velja za najstarejši danes izhajajoči dnevnik; v vzhodnem delu države pa je tudi najbolj bran in uveljavljen časnik. Pomemben razlog za izbor je tudi ta, da ima *Večer* celotno tiskano edicijo (od prve številke leta 1945 naprej) digitalizirano in preko plačljivega dostopa do arhiva¹ na voljo uporabnikom. V korpus sem uvrstila poročevalna besedila, ki so v *Večeru* izhajala leta 1955, 1965, 1975,

---

¹ Dostop do sicer plačljivega spletnega arhiva *Večera* in *Dela* so mi z uporabo knjižničnega uporabniškega imena in gesla brezplačno omogočili v čitalnici Knjižnice Jožeta Potrča na Ptujju. Nekatere starejše izdaje sem, kljub popolni digitalizaciji, tudi ročno pregledala, da sem dobila občutek, kakšen je bil časopis videti v preteklosti.

1985, 1990, 1995, 2000, 2005, 2008, 2010 ter 2011, in sicer 120 besedil iz vsakega izbranega leta (vključila sem vse mesece v letu, tako da sem iz vsakega naključno izbrala deset poročil). Poročila iz *Dela* sem vključila po enakem ključu (deset iz vsakega meseca, kar je 120 naključno izbranih poročil letno), s to razliko, da sem izbrala samo letnice 2005, 2008 ter 2011, ker so v obdobju nastajanja diplomskega dela tiskane izdaje *Dela* digitalizirane samo do leta 2004. Za zadnje opazovano leto 2015 sem izbrala 60 poročevalnih besedil *Dela* in prav toliko iz *Večera*. S tem sem korpusno gradivo dopolnila z dodatnimi 120 besedili novejšega datuma. Pod drobnogled sem vzela strani 1, 2, 3 in 4, kjer je gostota poročevalnih besedil največja.

1.2 Metodološki pristop k raziskavi gradiva

Analize korpusa poročevalnih besedil sem se lotila s kvantitativno metodo preučevanja v povezavi z jezikovnostilno ter kritično diskurzivno analizo. Najprej me je zanimala frekvenca pojavljanja različnih vrst citatne sklicevalnosti in delež zastopanosti citatov oz. dobesednih navedkov v posameznih besedilih. S pomočjo jezikovnostilne in kritične diskurzivne analize sem poskušala analizirati in tipologizirati iz korpusa izpisane vzorce citatne sklicevalnosti ter identificirati pojavitve citatnosklicevalnih avtomatizmov. Raziskava se je dotaknila tudi vprašanja ustreznosti/neustreznosti in uravnoveženosti oz. neuravnoveženosti navajanja virov informacij. V sklepnem delu analize je bilo nekaj jezikovnostilne raziskovalne pozornosti usmerjenje k odkrivanju aktualiziranih jezikovnih sredstev.

1.3 Cilj diplomskega dela

Cilj diplomskega dela je na podlagi zbranega materiala, ki tvori korpus poročevalnih besedil, raziskati, na kakšen način tvorci (poročevalci) citate oziroma dobesedne navedke kot neavtorske vložke vključujejo v lastno avtorsko besedilo. V povezavi s tem me je zanimalo, ali uporaba premega govora v poročevalstvu zadnjih šestdesetih let narašča. Prisotnost citatne sklicevalnosti v poročevalnih besedilih sem v nadaljevanju obravnavala z vidika težnje po čim večji objektivizaciji in z vidika vpliva časovne stiske kot pomembnega stilotvornega dejavnika. Obenem pa sem tipologizirane vzorce citatne sklicevalnosti na določenem izseku besedil iz korpusa problematizirala tudi z vidika pojavnosti za poročevalstvo sicer nepričakovanih aktualiziranih jezikovnih sredstev.

V diplomskem delu bom potrdila ali ovrgla naslednje hipoteze:

- Delež z narekovaji zaznamovanih dobesednih navedkov poročevalnih besedilih slovenskega dnevnega tiska narašča.
- Narašča tudi delež z narekovaji zaznamovanih iztržkov navedkov, ki so v poročevalna besedila največkrat vključeni kot odvisnogovorni da-stavki.
- Zaradi vpliva časovne stiske in želje po čim večji objektivizaciji se pojavljajo besedila – t. i. zlepljenke izjav – v katerih prihaja z izborom točno določenih navedkov tudi do pojava posrednega vrednotenja.
- Na osnovi izdelanega korpusa poročevalnih besedil, ki ga sestavlja 1800 enot iz obdobja med letoma 1955 in 2015, je mogoče izdelati tipologijo vrst citatne sklicevalnosti.

2 Oris zgodovine slovenskih tiskanih medijev s poudarkom na časnikarstvu

V tem poglavju sem iz obdobja razvoja novinarstva izluščila najpomembnejše mejnike, ki so soustvarjali zgodovino slovenskih tiskanih medijev, z zavedanjem, da je zgodovina časnikarstva lahko zgolj partikularna in nikoli ne bo zajeta v celoti, saj ima pred seboj fluidni objekt proučevanja, ki se kaže kot sistematična pozaba časopisne preteklosti in ki narašča eksponentno z oddaljenostjo časa (Nežmah 2012: 9–10). Za časopis velja tudi to, da ima med vsemi temami zgodovinskih raziskav vedno najtesnejše vezi s političnim stanjem, gospodarskim položajem, družbeno organiziranostjo in kulturno ravni države in obdobja, katerega odsev je (Albert 2013: 15). Potreba po informiranju je ena temeljnih dejstev vsega družbenega življenja (Albert 2013: 16) in je stara toliko kot človeštvo. Novinarstvo, profesija, ki živi od te potrebe, pa je staro več stoletij. Radio ni pokopal časopisov, televizija ni uničila radia, zato tudi internet najverjetneje ne bo pomenil konca tradicionalnih medijev, predvsem časopisov, in še manj novinarstva (Merljak 2007: 177). Verjetno bodo morali tradicionalni mediji prilagoditi obliko in platformo, toda poslanstvo novinarstva: da pomaga bralcem razumeti svet, v katerem živijo, bo ostalo nespremenjeno (Merljak 2007: 177; 2007a: 23).

Ob svojem nastanku so časopisi posnemali format knjige, vendar je sam način izdelave časopisa povzročil tudi spremembo njegovega formata, posledično pa tudi vsebine. K temu je najbolj prispevala hitrost zlaganja in zbiranja novic: če jo pospešimo, se namreč ne spremeni le videz časopisa, temveč tudi njegov prozni stil (McLuhan 2008: 182). Nadalje so na časopisje po zakonu remediacije pomembno vplivali tudi kasneje izumljeni mediji: telegraf je tako skrajšal besede, radio je skrajšal novinarski prispevek, televizija pa je v novinarstvo vnesla negotovo razpoloženje (prav tam). Po McLuhanu (2008: 191) tisk danes ni le telefoto-mozaik stanja človeške skupnosti iz ure v uro, temveč je njegova tehnologija tudi mozaik vseh tehnologij te skupnosti.

Zgodovina tiska je v več kot enem pomenu tudi pomožna znanost, ki je v pomoč moderni in sodobni znanosti. Kot arhivi vsakdana so časopisi najpopolnejši in v svoji različnosti najobjektivnejši vir splošne zgodovine ter kot priče in tvorci nacionalnega in mednarodnega življenja predstavljajo bogato dokumentacijo (Albert 2013: 16).

2.1 Pregled zgodovine slovenskih tiskanih medijev po obdobjih razvoja novinarstva

Novinarstvo kot družbeno dejavnost opredeljujejo mejniki vsesplošnega družbenega razvoja, znotraj katerih so se oblikovala prepoznavna obdobja, ki so bila odvisna od družbene, gospodarske in politične razvitosti informacijskega okolja, v katerem so nastajala (Amon 2004: 55) in znotraj katerih bom v nadaljevanju predstavila zgodovino slovenskega tiska s poudarkom pregleda razvoja slovenskih časnikov.

Amonova obdobja² razvoja novinarstva deli na:

1. Obdobje predhodništva
  - I. V Evropi: od prvih začetkov do srede 15. stoletja (konča se z Gutenbergovo iznajdbo tiska (1450) in pojavom prvega časopisja v zgodnjem kapitalizmu;
  - II. Na Slovenskem: od 7. do 18. stoletja
2. Obdobje obrtniške stopnje razvoja
  - I. V Evropi: od srede 15. stoletja do druge polovice 18. stoletja (konča se s prvimi industrijskimi revolucijami približno 1780);
  - II. Na Slovenskem: od konca 18. stoletja do srede 19. stoletja
3. Obdobje industrijske stopnje razvoja
  - I. V Evropi: od srede 18. stoletja do druge polovice 20. stoletja (konča se z drugo svetovno vojno);
  - II. Na Slovenskem: od konca 19. do srede 20. stoletja
4. Obdobje informacijske družbe

2.1.1 Obdobje predhodništva

V obdobju predhodništva, ki traja od 7. do konca 18. stol., so se oblikovali nastavki za razvoj slovenskega časopisja (glej Amon 2011: 13–38). To je bil čas, ko smo Slovenci naselili današnji širši etnični prostor (Amon 2004: 58; 2011: 13). Zgodovina slovenskega jezika se je začela pred več kot 1400 leti, ko so se predniki današnjih Slovencev –

---

² Ti mejniki so ohlapni, prepletajo se samo osnovne skupne prvine, saj zgodovina slovenskega časopisja ni potekala linearno (Amon 2011: 6) in nam služijo samo za grobo postavitev zgodovinskega ogrodja, znotraj katerega skušamo razložiti zgodovinski kontekst, kompleksno družbeno, politično, ekonomsko in kulturno okolje ter vlogo ključnih posameznikov pri izdajanju določenih časopisov in izvajanju novinarske prakse (Hardt 2008).

Alpski Slovani – naselili na ozemlju v Vzhodnih Alpah, na Krasu in v jugozahodnem delu Panonske nižine. Med 7. in 16. stoletjem je na Slovenskem nastalo precej zapisov v slovenščini, tako da je mogoče govoriti o kontinuirani predknjižni pisni kulturi: Brižinski spomeniki, Celovski (Rateški) rokopis, Stiški rokopis, Čedadski (Černjejski) rokopis in nekaj slovenskih prisežnih obrazcev (Grdina 1994: 95–100).

V drugi polovici 14. stol. so Habsburžani zavladali skoraj celotnemu slovenskemu ozemlju in šele v začetku 15. stol. so na slovenskih tleh dobili političnega tekmeca – rodbino celjskih grofov (Prunk, 2008: 27). Čas od konca 15. do konca 16. stol. je na Slovenskem čas velikih kmečkih uporov, obrambe pred Turki, nastanka novih mest, čas humanizma in protestantske reformacije, ki je bilo (Amon, 2004: 59) eno izmed najbolj tvornih obdobj v duhovni zgodovini Slovencev, saj smo Slovenci dobili temeljne elemente narodne identitete: knjižni jezik, prve slovenske knjige in tudi prvo periodiko.³ Trubarjev *Ta slovenski Kolendar kir vselei terpi* (1557) je prva periodična publikacija v slovenskem jeziku, ki je bila natisnjena v zborniku *Ta prvi dejl tiga noviga testamenta*. Priljubljenost in razširjenost protestantskih del je močno prispevala k širitvi bralnih navad Slovencev.

Obdobje predhodništva slovenskega novinarstva se je končalo ob koncu 18. stoletja. Duhovna klima protireformacije, ko so se na široko odprla vrata tujim, pretežno nemškim vplivom (Amon 2011: 19) ni bila naklonjena nadaljevanju protestantske dejavnosti izdajanja knjig in periodik. Pritiski ponemčevanja so se stopnjevali na vseh področjih, najhuje pa pri jeziku in kulturi. Slovenščina je bila potisnjena na raven sporazumevanja socialno šibkih slojev. Pisanje, branje in izdajanje knjig je bilo mogoče le v nemškem jeziku. Kljub neugodnim razmeram pa slovenska javnost ni zavrgla lastnega izročila. Ob prebiranju časopisov v nemškem jeziku, najbolj *Wiener Zeitung* in *Laibacher Zeitung*,⁴ je spoznavala nove evropske ideje razsvetljenstva.

---

³ Raziskovalci zgodovine slovenskega knjižnega jezika se strinjajo, da lahko zametke funkcijskega razvoja slovenščine sledimo v besedilih vse od predknjižnega izročila (Kalin Golob 2003: 31).

⁴ Nežmah piše, da je *Laibacher Zeitung* prihajal med slovenske bralce vse do konca prve svetovne vojne, saj so bili slovenski intelektualci dvojezični in so lahko ohranjali kulturo prebiranja časopisov tudi v obdobju brez slovenskih časnikov (2012: 33); med več kot stoletnim izhajanjem je doživel številne spremembe, ljubljanske meščane je seznanjal o dogodkih po svetu in doma, objavljal je lokalne in deželne novice, uradne odloke, uredbe in druge tovrstne informacije ter gradil slovensko javnost v pozitivnem pomenu besede (gl. Amon 2011: 23–28).

2.1.2 Obdobje obrtniške stopnje razvoja

Obrtniška stopnja razvoja se je začela, ko se je končalo obdobje protireformacije oziroma ko je kritična razsvetljenska misel začela izpodrivati sholastično versko razlago in se je zrahljal protireformacijski nemški pritisk (Amon 2004: 60; glej tudi 2011: 41–69). Stabej (2010: 32) piše, da je bil knjižni jezik ob koncu 18. stol.⁵ že znak neke družbene identitete, vendar pa je ostajal funkcionalno omejen zaradi omejenega obsega govornih položajev. Tudi v prvi polovici 19. stol. so bili govorni položaji, ki bi jeziku zagotovili višji status, torej uprava, sodstvo, šolstvo, znanost, slovenščini z redkimi izjemami zaprti in jih je bilo v okviru avstrijske države v tem času tudi nemogoče zagotoviti (prav tam). Slovenska jezikovna situacija je bila tako izrazito diglotična; nižji status je imel slovenski dialekt (pogovorni jezik), višjega pa nemški kulturni jezik (Pogorelec 1981: 114).

Izmed vseh idej evropske razsvetljenske misli je slovenske razsvetljence najbolj zaposlovalo vprašanje naroda (Amon 2004: 60) in kot ugotavlja Stabej (2010: 33) je s postopnim preoblikovanjem razsvetljenske ideologije v zgodnjo narodno miselnost postajala diglotična jezikovna situacija, ki je skoraj avtomatično zagotavljala tudi socialno razločevalnost, vse bolj moteča, v nekaterih krogih se je že postavljalo vprašanje, kako to stanje preseči. Zato je bilo treba, tako Stabej (prav tam), za komunikacijo v slovenščini najprej motivirati izobražence slovenskega rodu, poskrbeti za njihovo jezikovno zmožnost in s tem preseči omejeno, v glavnem enosmerno funkcionalnost slovenskega knjižnega jezika z izobraženim tvorcem in z opismenim socialno nižjim naslovnikom. Misel o statusni enakovrednosti slovenščine z nemščino je na začetku 19. stol. ostajala v glavnem samo načelna, ni pa še bilo pravega načrta za dosego realne jezikovne enakopravnosti (Stabej 2010: 12).

Pobudo Žige Zoisa, da bi Slovenci dobili svoj časopis, je uresničil Valentin Vodnik,⁶ ki je pisal urejal, prevajal in oblikoval časopis *Lublanske novice* (1797–1800), ki jih

---

⁵ Poleg Linhartarja je k razvoju slovenske literature in narodne zavesti v tem obdobju največ pripomogel Valentin Vodnik. Z ustanovitvijo *Lublanskih novic*, dve leti po Linhartovi smrti, se je nekako zaključila prva faza slovenskega narodnega preporoda, sledili sta ji še dve: obdobje Ilirskih provinc in predmarčna doba (Prunk 2008: 59).

⁶ Martina Orožen (1996: 183) meni, da je odločilno preusmeritveno razdobje v razvoju novoslovenskega knjižnega jezika nastopilo z Vodnikovo širitvijo rabe knjižnega jezika na necerkveno področje, pri čemer

(Kalin Golob 2003: 57) jezikoslovje postavlja kot začetek razvoja publicistične zvrsti, novinarska stroka pa jih utemeljuje kot prvi slovenski časnik.⁷ Izšle so iz pratikarske tradicije oziroma Vodnikove publicistične prakse pri *Veliki* (1795–97) in *Mali pratiki* (1798–1806) (Amon 2004: 60; glej tudi 2011: 47–55). Izhajale so v stotih izvodih, rednih naročnikov pa je bilo 33. Sprva so izhajale kot poltednik, kasneje pa zaradi finančnih težav kot tednik (glej Vatovec 1967). Vesti v *Lublanskih novicah* so imele velik časovni zamik, saj jih je Vodnik prevajal iz nemškega in italijanskega časopisja. Realno podporo so imele le v Zoisovem krogu, saj so drugi izobraženci brali tuje časopise. Omejene so bile na Ljubljano, dopisnikov iz Celjskega in Gorenjskega je bilo le za vzorec, zato Vodnik⁸ ni mogel prodreti med slovenske ljudi (Merljak 2007: 36).

Gotovo lahko Vodnikovo rabo jezika imenujemo časnikarska slovenščina, če pri tem mislimo na slovenščino zapisano v časniku, in to je slovenščina vesti, feljtona, osmrtnice, oglasa, članka, ipd.; težje govorimo o časnikarskem izrazoslovju, saj to predpostavlja obstoj jezikovnih sredstev, ki so se razvila zaradi delovanja določenega objektivnega stilotvornega dejavnika (Kalin Golob 2003: 58).

Z zatonom *Lublanskih novic* se je začelo t. i. mednoviško obdobje (1800–43), ki predstavlja vrzel v slovenskem časnikarstvu.⁹ V času Ilirskih provinc je sicer izhajal uradni

---

je oblike in besedišče bogatil s pogovornimi in arhaičnimi jezikovnimi sredstvi, upošteva tudi slovanske slovnice.

⁷ Vodnik je zastavil časnik kot poročanje o svetu, prehod iz oikosa v mundus. Od tistega, kar si doživel in videl sam, k onemu, kar so spoznali časopisni poročevalci, ki postanejo tvoj reprezentant doživljanja svetovnih dogodkov. Misel se iz soseke razširi na svet. Skratka, Vodnik je vpeljal globalizacijo že pred 200 leti. Vendar ne v smislu zabavanja bralcev, temveč z vizijo prinašanja vednosti in spoznanj. Brati časopis je pomenilo širiti svoja obzorja (Nežmah 2012: 20).

⁸ Vodnik v marsičem prvi, je tudi prvi pravi publicist v slovenščini. S pisanjem, urejanjem in prodajanjem *Lublanskih novic* je imel več težav kot s katerikoli drugim svojim delom. Zakaj? Prvič zaradi finančnih težav, torej zaradi pomanjkanja publike, ki bi potrebovala medij v slovenščini, saj so medijski odjemalci dobili hitrejše in obsežnejše informacije v nemščini. Drugič pa zaradi narave novinarskega dela: lotiti se je bilo treba najrazličnejših tem v najrazličnejših oblikah. Za to ni bilo dovolj le znanje jezika kar tako, ampak je bilo treba iznajti vrsto izraznih sredstev za posebne namene – najti primerno besedišče, oblikovati prenekatero nove besedilne vzorce, in to brez sleherne omembe vredne tradicije. Še današnji novinarji – kljub temu, da je tradicija medijske komunikacije močna in da za svoj poklic študirajo – imajo na tej ravni marsikdaj težave (Stabej 2010: 269–270). Kalin Golobova piše, da je Vodnik začetnik časnikarske tradicije, ideje obstoja slovenščine v časopisu, njegova časnikarska frazeologija in izrazoslovje pa sta časniška le toliko, kolikor sta pač natisnjena v časopisu (2003: 59).

⁹ O dogodkih doma in po svetu so prebivalce poleg popotnikov in priložnostnih obiskovalcev obveščali nemško pisani pokrajinski časniki. Časnikom, ki so začeli izhajati v osemdesetih letih 18. stoletja in so po letu 1815 razširili obseg, so se pridružili zabavno-informativni listi in priloge. Oboji so – resda v soglasju

časopis *Télégraphe Officiel* v francoski, nemški in italijanski verziji;¹⁰ obstajala naj bi tudi ilirska različica, vendar niso našli nobenega izvoda (Vatovec 1969). Med Napoleonovimi osvajanji so slovenski novinarski prispevki lahko izhajali samo v literarnih časopisih, ki pa so jih cenzurirali (Merljak 2007: 37), vendar so se prav v času Ilirskih provinc (Stabej 2010: 12) zgodili pomembni premiki, ki so utrjevali status slovenskega jezika; leta 1810 je stopil v veljavo predpis, da poteka pouk v trivialkah in deloma v normalkah v deželnem jeziku, kar je spodbudilo izid učbenikov v slovenščini. Zahteva po slovenskem učnem jeziku v osnovnem šolstvu pa je po umiku Francozov ostajala v ospredju jezikovnega načrtovanja (prav tam: 12).

Nadaljevanje razsvetljenskega načrta je pomenila ustanovitev prvih stolic za slovenski jezik na graškem (1912) in ljubljanskem (1917) liceju, toda licejski pouk sam po sebi ni mogel prekiniti prakse prevladujoče enosmerne funkcionalnosti knjižnega jezika; jezik se je še vedno, kljub vse večjemu korpusu tiskanih besedil, zaradi funkcionalne omejenosti približeval naslovniku, shematično poimenovanemu preprostemu ljudstvu, in se tako odmikal od enotnosti in povezovalnosti (Stabej 2010: 33). V okviru državno tolerirane kulturne dejavnosti je bilo treba poskrbeti za nastajanje slovenskega besedilnega korpusa, naslovljenega na meščanske izobrazence, s tem pa posredno poskrbeti tudi za jezikovno in narodno sredotežnost, kar je nujno vključevalo ustrezno publikacijsko dejavnost, piše Stabej (2010: 34) in dodaja, da se je ta zamisel prvič razločno oblikovala s snovanjem znanstvenega časopisa *Slavinja*, ki pa mu cenzura ni bila naklonjena.

Drugi resnejši poskus je bil uspešnejši (Stabej 2010: 34): spomladi 1830 je v Ljubljani izšel prvi zvezek *Kranjske čbelice*,¹¹ ki je imel podobnega ciljnega naslovnika kot *Slavinja* in tudi podoben namen. Toda cilj se je odločila doseči z drugim besedilnim korpusom, s pesništvom. Vzrokov za tako izbiro je bilo več. Pesništvo v nenemškem

---

z avstrijskimi uradnimi stališči, a vendar presenetljivo tekoče – poročali ne le o dejavnosti avstrijskega državnega vrha ter visokih državnih in deželnih uradnikov, temveč tudi o političnih razmerah v raznih delih Evrope in po svetu. Hkrati so objavljali domoznanske in književne sestavke, članke o gospodarskih in tehničnih novostih ter prikaze kulturnih zanimivosti. Med sodelavci pokrajinskih časnikov in informativnih listov so bili tudi slovenski avtorji in nekateri časopisi so občasno objavljali sestavke v slovenščini (Vodopivec 2007: 41).

¹⁰ Gl. tudi Amon 2011: 56–61

¹¹ Gl. tudi Amon 2011: 67–69

jeziku je bilo državi vsaj na prvi pogled manj nevarno kot zgodovinski, zemljepisni, prirodoslovni, gospodarski in drugi strokovni članki, ki jih je obsegal načrt za *Slavinjo*.¹² Vendar so bili *Čbelica* in druga pesniška dejanja z vidika jezikovnega načrtovanja manj uspešni, pesniški jezik je namreč zaznamovan s svojo znakovno posebnostjo, zato ni mogel neposredno opravljati vloge nevtralnega korpusa, zgleda ali zaloge jezikovnih rab, splošno uporabnih zunaj pesništva (Stabej 2010: 15), npr. v publicistični in novinarski dejavnosti.¹³

Razmere med Metternichovo vladavino so bile vse prej kot naklonjene zamisli slovenstva, kakršnokoli vizijo je tako avstrijska vlada zatrla v kali.¹⁴ Po dolgotrajnih prizadevanjih, »po skoraj polstoletnem mrku«, pa smo v predmarčnem obdobju dobili prvi trajni časopis, Bleiweisove *Kmetijske in rokodelske novice* (1843–1902)¹⁵ in z njimi po Vodnikovih novicah nadaljevanje razvijajoče se publicistične zvrsti,¹⁶ vendar tudi v zvezi z njimi še ne moremo govoriti o pojavu posebnih stilnih prvin, poimenovanih časnikarsko izrazje ali stil (Kalin Golob 2003: 59).

2.1.3 Obdobje industrijske stopnje razvoja

Čas industrijske stopnje razvoja (od marčne revolucije 1848 do 1945) je najpomembnejše obdobje razvoja slovenskega novinarstva (Amon 2004: 61, prim. 2011: 71–173). Zaradi razgibanih zgodovinskih okoliščin bi ga bilo mogoče razčleniti tudi na: (a) razvoj v Avstro-Ogrski do konca 1. svetovne vojne 1918, (b) razvoj v Kraljevini Jugoslaviji 1918–1941 in (c) slovensko novinarstvo v času 2. svetovne vojne 1941–1945. Slovensko novinarstvo je

---

¹² Pesništvo je bolj ustrezalo režimskemu pojmovanju samo kulturnega prebujanja narodov, zato je bila cenzura pri njem popustljivejša (Stabej 2010: 14).

¹³ Andrej Smole je l. 1840 v Ljubljani najbrž s Prešernovim sodelovanjem snoval politični časopis Ilirske novice s tedensko literarno prilogo Ilirski Merkur, toda zaradi nespremenjenih političnih okoliščin izdaja časopisa ni bila dovoljena (Stabej 2010: 18).

¹⁴ Metternichov cenzurni sistem je kot osrednji instrument za zatiranje svobodomiselnih, narodnih in liberalnih idej s centraliziranim nazorom cenzuriral vso periodiko, tudi strokovne in znanstvene revije (Amon 2011: 63–64).

¹⁵ Glej tudi Amon 2011: 73–76

¹⁶ Leta 1846 je bila uvedena gajica in bohoričica je bila postopno popolnoma opuščena že pred marčno revolucijo (Kalin Golob 2003: 19).

ves čas industrijskega razvoja v slovenski javnosti ohranjalo vlogo in mesto, ki ga je imelo na začetku obdobja (Amon 2004: 61). Kljub cenzuri, ki je bila tedaj prisotna v časopisih, so tudi na slovenska tla prihajale vesti o dogodkih iz Avstrije in drugih držav, ki so jih oblasti hotele prekriti. Z njimi so se širili liberalnejši nazori, predvsem pa informacije o gospodarskih in družbenih spremembah v Veliki Britaniji in na evropskem Zahodu (Vodopivec v Merljak 2007: 51).

Za marčno revolucijo, ki je na Dunaju pometla Metternichov absolutistični režim, so Slovenci izvedeli zelo hitro, saj je železnica tedaj vozila že do sredine slovenskega ozemlja (Prunk 2008: 69); različni kritični spisi in brošure, ki so nasprotovali predmarčnemu avstrijskemu sistemu, ter pozivali k odpravi absolutizma in ostankov fevdalizma, pa so že pred letom 1848 krožili tudi po slovenskem ozemlju, zato vest o nemirih na Dunaju ni prišla povsem nepričakovano (Vodopivec 2007: 51). Tako so l. 1848 tudi Slovenci izkoristili nastali politični položaj in prvič postavili odkrite politične narodnostne zahteve. Med njimi je bila v ospredju zahteva po narodni enakopravnosti, neločljivo povezana z jezikovno enakopravnostjo oziroma s pravico do polne rabe narodnega jezika (Zwitter 1962: 111).

Prva dva slovenska narodnopolitična programa, to je program skupine slovenskih izobražencev na Dunaju in program Matije Majerja Ziljskega, sta bila objavljena že spomladi 1848.¹⁷ V aprilu in maju so Program Zedinjene Slovenije s svojimi besedami objavljale še druge slovenske skupine in društva v Gradcu, Ljubljani in Trstu, in je postal politični program za prihodnjih sto let (Prunk 2008: 69–70). Pomlad narodov je za kratek čas uvedla svobodo tiska, govora in zborovanja. Hkrati je kratkotrajna odprava cenzure spodbudila razcvet publicistike. *KRN* so bile osrednji slovenski medij in so gradile temelje slovenskemu novinarstvu, naklade so se v letu 1848 dvignile že na 1500 izvodov, kar je desetletja ostalo največ, kar so dosegli slovenski časopisi, po mnenju Amonove (2011: 81–84) pa so imele tudi medijsko moč prvega slovenskega množičnega medija. Julija 1848 je začel v Ljubljani poleg *Novic* dvakrat tedensko izhajati prvi slovenski politični časopis *Slovenija*.¹⁸ V Celju je tedensko eno leto izhajal

---

¹⁷ Po letu 1848 jezik dokončno ni bil več razumljen le kot sredstvo sporazumevanja, temveč kot najrazpoznavnejši znak narodne pripadnosti (Grdina 1997: 135).

¹⁸ Časopis je izhajal do leta 1950 (glej Merljak: 2007: 57 in Amon 2011: 85–90).

list *Celjske novine*; v Trstu pa mesečnik *Slavjanski rodoljub* (1849). Katoliški cerkveni krogi so v revolucionarnem letu v Ljubljani osnovali *Slovenski cerkveni časopis*;¹⁹ 1. 1849 pa je začel izhajati tudi prvi slovenski uradni list *Ljubljanski časnik*.

Glavni dosežek revolucije je bil v koncu fevdalizma, medtem ko se je konservativni absolutistični režim (t. i. Bachov absolutizem) obnovil že leta 1851, ko je bila ukinjena oktroirana ustava²⁰ (Merljak 2007: 55). Med raznimi poskusi, da bi ustanovili slovensko leposlovno glasilo, je trajneje zaživel le mesečnik *Učiteljski tovariš*, ki je začel leta 1852 izhajati v Celovcu (Vodopivec 2007: 69).

Krepitev meščanskega sloja in liberalizma v Avstriji je v 60. letih²¹ sprožila zahteve po ustavnosti in parlamentarni ureditvi monarhije (Amon 2004: 62). *Kmetijske in rokodelske novice* so kmalu postale pretesne za vse živahnejšo kulturno in politično gibanje, zato je Miroslav Vilhar leta 1863 začel izdajati časopis *Naprej*.²² List je izhajal dvakrat tedensko, urejal pa ga je Fran Levstik, ki je bil tudi glavni avtor člankov (Merljak 2007: 75–76). Levstikovo novičarsko ubesedovanje ni odraz najpomembnejšega objektivnega stilotvornega faktorja,²³ ampak je njegovo prizadevanje pomembna faza razvoja publicistične zvrsti, vendar v okviru knjižnega jezika (Kalin Golob 2003: 62). Dve leti

---

¹⁹ Časopis se je 1. 1849 preimenoval v *Zgodnja danica* in je izhajal vse do leta 1905 (glej Merljak 2007: 57).

²⁰ Bachov absolutizem je zatrl vsakršno nacionalno pobudo in edina dovoljena slovenska časopisa sta bila v tem času *Kmetijske in rokodelske novice*, ki so se ponovno posvetile gospodarsko-prosvetiteljskim nalogam in *Zgodnja danica*, ki se je v tem času usmerila v strokovno-kulturološke in verske vsebine (glej Vodopivec 2007: 62; Merljak 2007: 74).

²¹ Slovensko kulturno in politično življenje se je v šestdesetih letih odvijalo v čitalnicah (Vodopivec 2007: 77).

²² Časopis *Naprej* predstavlja vrh kakovostnega časnikarstva zaradi načelne izpovednosti, Levstik je v njem zavrnil potujčevanje, kompromisarstvo in oportunitizem. Še pred koncem prvega leta izhajanja je bil njegov lastnik obsojen na denarno in zaporno kazen prav zaradi prispevka, v katerem je zagovarjal opustitev deželnih meja in združitvev v duhu Zedinjene Slovenije (glej Merljak 2007: 76; Vodopivec 2007: 79, Amon 2011: 108–110). *Naprej* je kot prvi slovenski politični časopis jezikovno-stilno razčlenil Tomo Korošec v razpravi *O Levstikovem publicističnem jeziku v Napreju* (1981), kjer je opozoril na Breznikove nasprotujoče si oznake Levstikovega jezika (Kalin Golob 2003: 61).

²³ Šele poznejši razvoj dnevničarstva v *Slovenskem narodu*, velika količina od časopisnih agencij kupljenih telegrafskih (kratkost!) informacij in s tem seveda možen vpliv tujejezičnih agencijskih poročevalskih obrazcev, vse to je povzročilo ustalitev tvorb, ki jih štejemo za časnikarsko frazeologijo; prav posebne, objektivne okoliščine so v jeziku zahtevale prilagoditev novi vlogi in izoblikovale poročevalski stil (Kalin Golob 2003: 62).

kasneje je celovski duhovnik Andrej Einspieler začel izdajati časopis *Slovenec*, v katerem je Levstik nadaljeval svoja prizadevanja. Razcvet slovenskega časopisja na Slovenskem je v tistem času omejevalo tudi nezanimanje slovenskih pomembnejšev za takšen podvig.

V krogu okoli Bleiweisovih Novic si tako niso želeli novega slovenskega političnega lista, ki bi ogrožal njihovega. Raje so podpirali zamisel o slovenskem listu v nemščini, s katerim bi Nemcem predstavljali slovenske želje in potrebe. Spor o političnem listu je slovensko elito razdelil v dve skupini: staro- in mladoslovence, ki so leta 1868 v Mariboru ustanovili *Slovenski narod*²⁴ (Merljak 2007: 77; Vodopivec 2007: 79–80; Amon 2011: 120–130). Najprej je izhajal trikrat tedensko, po preselitvi uredništva v Ljubljano 1872 pa je postal dnevnik, ki je zagovarjal federalizem, se navduševal nad slovanskim in južnoslovanskim sodelovanjem ter za glavni slovenski politični cilj razglašal Zedinjeno Slovenijo (Vodopivec 2007: 84).²⁵ *Slovenski narod* je bil tako leta 1873 postavljen pred popolnoma novo nalogo: vsak dan tvoriti nova in nova besedila, vsak dan znova obveščati o dogodkih, jih komentirati in se odzivati nanje (Kalin Golob 2003: 35). SN je bil časnik, ki ni odpiral dialoga le s politično oblastjo, ampak je svoje strani namenjal tudi bralcem in jim s tem nudil prostor javnega dialoga, s čimer se je ustvarjal pojem javnosti, saj se je javni govor iz političnih kabinetov ter iz cerkvenih prižnic začel seliti na časopisne strani (Nežmah 2012: 60), zaradi kontinuitete in novinarske kvalitete pa predstavlja pomemben člen slovenske novinarske zgodovine (Amon 2011: 130).

Leta 1870 je slovenščina zaživela v dveh novih listih, Stritarjevem *Zvonu* in Levstikovem *Pavlihi*, oba sta izhajala na Dunaju. Slovenski knjižni jezik se je torej razvijal v leposlovju in časopisju, predvsem politično časopisje je bilo pomembno za narodno gibanje, v šolah in uradih pa je kljub zakonom še vedno prevladovala nemščina

---

²⁴ *Slovenski narod* je bil vse do prve svetovne vojne vodilno glasilo slovenskih liberalcev, od leta 1887 pa vse do svoje smrti je bil njegova vodilna osebnost Ivan Tavčar (Merljak 2007: 81–82).

²⁵ O tem, kakšen je bil v tip avstro-ogrške cenzure, piše Nežmah (2012: 57), ki pravi, da so časniki često izšli z belino, ki je jasno nakazovala, da je bil določen članek ali njegov del zaplenjen. Se pravi, da uredniki prepovedanih besedil niso nadomestili z novimi, ampak so preprosto pokazali stanje stvari. Belina na časopisnih straneh je avtentično prikazovala mejo svobode govora in stalne beline pričajo o permanentnem spopadu časnikarjev s cenzorji. Tudi Josip Jurčič, je bil urednik (SN), ki je neustrašno polemiziral s cenzorji (prav tam).

(Kalin Golob 2003: 23). Leta 1883 je postal dnevnik tudi časopis katoliškega tabora *Slovenec* (ustanovljen 1873 in je najprej izhajal trikrat tedensko); leta 1898 se je obema dnevnikoma pridružila še tržaška *Edinost*,²⁶ ki je do leta 1900 izhajala celo dvakrat dnevno (kot jutranjik in večernik) (Kalin Golob 2003: 37–38).

Čas pojava obeh prvih dnevnikov je obenem tudi čas, ko se je novinarstvo na Slovenskem osamosvojilo in ko so se pojavili prvi poklicni uredniki in novinarji. Kljub profesionalizaciji novinarstva so programsko usmeritev časopisov usmerjali politiki, ustanavljanje pa presojale politične stranke (Merljak 2007: 85). Po drugi strani so tedaj številni časopisi posegali v politiko in netili politične spore, razcep pa so poskušali prenesti na vsa področja: v gospodarstvo, kulturo, izobraževalne ustanove, publicistiko (Amon 2004: 62). Osemdeseta in devetdeseta leta so bila za Slovence politično uspešnejša, vsaj med Taaffejevo vladavino (1879–1893), ko so bili del večine v parlamentu, slovenščina pa je zaživela tudi v uradih in v osnovnih šolah, ki so bile skoraj vse z izjemo Koroške, slovenske (Kalin Golob 2003: 24).

Politična bipolarnost slovenskega novinarstva je bila prevladujoča stalnica, ki se je odražala tudi v specializiranih literarnih časopisih, kot sta liberalni *Ljubljanski zvon* (1881–1941) in katoliški *Dom in svet* (1888–1945). Ivan Hribar je s pisateljem Tavčarjem v letih 1884–87 v Ljubljani izdajal revijo *Slovan*, ki je nastopala proti »elastikarjem«, zastopala slovensko in slovansko stališče ter poskušala s podobami in opisi bralcem približati balkanske narode in dežele. Radikalno panslovanstvo je zagovarjala revija *Slovanski svet*, ki jo je v letih 1888/89 na Dunaju izdajal zanesen slovanofil Fran Podgornik. Povsem drugačna pa je bila podoba časopisa *Rimski katolik* (1888–96), ki ga je urejal in s svojimi skrajnimi pogledi polnil Anton Mahnič (Vodopivec 2007: 109–110). Na začetku 20. stoletja je najbolj množično razhajanje zajelo katoliški tabor, ki so ga pretresale ideje krščanskega socializma, nasprotja pa so se pojavljala tudi med liberalci (Amon 2004: 63). Za politični vpliv prek časopisa si je prizadevala tudi tretja politična sila na Slovenskem – socialdemokratska stranka iz Trsta, ki je bila konstituirana kot Jugoslovanska socialdemokratska stranka (JSDS);

---

²⁶ Trst je bil takrat glede na razvoj slovenske meščanske liberalne publicistike za Ljubljano najbolj razgibano žarišče (Kalin Golob 2003: 64).

izdajali so časopise *Rdeči prapor* (1898–1911), *Naprej* (1903–1911) in *Zarjo*²⁷ (1911–1915), a njihove sodelavce in urednike bi bilo pretirano označiti kot novinarje, saj je bilo novinarstvo jasno podrejeno političnim načrtom (Merljak 2007: 87; Amon 2004: 63). S širjenjem pismenosti in izobrazbe je postalo branje najpomembnejša in najbolj priljubljena oblika preživljanja prostega časa. Vedno več ljudi je segalo po knjigah in časopisih; leta 1913 je tako izhajalo že pet slovenskih dnevnikov (Vodopivec 2007: 130). Kljub temu do začetka prve svetovne vojne na Slovenskem ni bilo politično in ideološko nevtralnega časopisa (Amon 2004: 63).

Med prvo svetovno vojno je novinarstvo poseglo v nacionalna gibanja za samoodločbo narodov in tako pripravilo javnost, da je z navdušenjem sprejela zedinjenje v Kraljevino SHS (Merljak 2007: 88). Jugoslovanski narodi so po večstoletnem nacionalnem in gospodarskem zatiranju dočakali 1. december 1918 kot dan uresničitve velikih idealov. Od novonastale države so pričakovali rešitev vseh, v stoletjih nakopičenih problemov in krivic (Amon 1996: 25); Kraljevina SHS pa naj bi združila interese vseh nacionalnih delov in »plemen«, kar pa ni bilo enostavno in mogoče, saj je bila Jugoslavija državna tvorba, ki je bila sestavljena iz političnih in gospodarsko že izoblikovanih narodov, ki so v zgodovinskem razvoju dosegli različne stopnje rasti (prav tam, 36). Slovensko politično življenje v Kraljevini Jugoslaviji je imelo dve bistveni značilnosti (Prunk 2008: 102): Na prvem mestu je bilo idejno in politično nasprotje, tekmovanje ter včasih zaostren politični boj med konservativno krščanskosocialno in močno klerikalno SLS ter liberalno stranko. Druga značilnost pa je bil boj zoper jugoslovanski narodni unitarizem in državni centralizem, torej boj za avtonomijo Slovenije.

Nagel slovenski kulturni razvoj po prvi svetovni vojni nazorno ilustrirajo tudi podatki o rasti časopisja in založništva. Leta 1919 je v jugoslovanski Sloveniji izhajalo 87, dvajset let kasneje pa že 245 različnih časopisov. V istem času je izšlo okoli 15 tisoč publikacij, med njimi približno dva tisoč leposlovnih del (po letu 1930 po sto in več naslovov izvirnega leposlovja letno). Osrednje mesto med literarnimi revijami sta obdržala liberalni *Ljubljanski zvon* in katoliški *Dom in svet*, katerima so se v tridesetih letih pridružili *Sodobnost* (1933–41), *Dejanje* (1938–41), ugled pa si je pridobila tudi revija

---

²⁷ *Rdeči prapor* se je sčasoma združil s časopisom *Naprej* v *Zarjo*, ki je postala vodilno glasilo JSDS (Merljak 2007: 87).

Modra ptica (1929–41), ki se je izogibala politično ideološkim temam in se je v neobremenjenem razumevanju umetnosti široko odprla literarnim in duhovnim tokovom (Vodopivec 2007: 207–208).

Jugoslovanska demokratska stranka, ki je sodelovala v večini centralističnih vlad, je izdajala časopis *Jutro*, starejši liberalci so se še naprej zbirali okrog časopisa *Slovenski narod* (Merljak 2007: 113); osrednje glasilo Slovenske ljudske stranke je bil dnevnik *Slovenec*²⁸ (1873–1945).

Kraljeva diktatura leta 1929 je pomenila nov korak v srbskem in jugoslovanskem pritisku k državnemu in »narodnemu« poenotenju. Z zakonom o upravni ureditvi države se je Kraljevina SHS preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo, narodi pa so izginili iz državnega imena. Narodne oznake in simboli so bili prepovedani. Državno ozemlje je bilo razdeljeno na devet banovin, ki so dobile zemljepisne oznake. Dravska banovina je bila tako edina, ki je skoraj v celoti zajela en sam narod, saj so v njej z izjemo prebivalcev Bele krajine živeli vsi jugoslovanski Slovenci (Vodopivec 2007: 218). Eden izmed prvih zakonov, ki so bili sprejeti v času diktature, je bil spremenjen in dopolnjen zakon o tisku. Prepovedal je vse strankarske oziroma politične liste in določil, da je nad informativnim tiskom bedela cenzura²⁹ (Merljak 2007: 116). Z oktroirano ustavo leta 1931 je Kraljevina Jugoslavija postala ustavna dedna kraljevina Karađorđevićev. Potrdila je z diktaturo uvedeno upravno razdelitev, obenem pa okrepila že tako velike kraljeve pristojnosti, saj je bila vlada neposredno odgovorna kralju in ne parlamentu (Vodopivec 2007: 220).

V obdobju med obema vojnama³⁰ se je novinarstvo uveljavilo kot poklicna dejavnost, stanovske in socialne probleme novinarjev pa je začelo reševati leta 1919 v Ljubljani ustanovljeno Društvo novinarjev Jugoslavije (Amon 2004: 64). Novinarska poklicna

---

²⁸ več o tem glej Amon, *Tisk in politika v Jugoslaviji*

²⁹ Med diktaturo se je novinarstvo kot dejavnost ohranilo le v velikih časopisnih hišah, in sicer v *Slovincu*; *Slovenskem narodu* in *Jutru* (Amon 2004: 64) in trenja med časopisjem vseh taborov so se znova poglobila.

³⁰ V tem času se je časopisna dejavnost modernizirala, vodilni dnevniki so dosegali visoke naklade. Časopisna podjetja so postala vplivne gospodarsko-politične ustanove, prek časopisja sta se razpihovali politična nestrpnost in razklanost Slovencev na katoliški, liberalni in levičarski tabor (Prunk 2008: 130).

dejavnost se je na Slovenskem tik pred začetkom druge svetovne vojne udejavnjala uradnim smernicam vladajoče politike in ni imela večjega vpliva na slovensko javno mnenje (Amon 2004: 65). Med okupacijo 1941–1945 se je slovensko novinarstvo razklalo na dva nasprotujoča si tabora. Veliki meščanski dnevnik *Slovenec*, *Jutro*, *Slovenski narod*, *Slovenski dom* idr. so vstopili v kolaboracijsko službo okupatorjev, v vrstah NOB-ja pa je nastajalo novinarstvo, ki se je zgledovalo po sovjetskih novinarskih vzorcih. Novinarji so postali agitatorji, propagandisti in organizatorji boja proti okupatorju, a hkrati tudi družbeno angažirani pisci, ki so si prizadevali za spremembo družbenega reda. Tudi v tej vlogi novinarstvo ni imelo avtonomnega položaja – bilo je le ena od pomožnih služb politike (Amon 2004: 65).

Najbolj brano in razširjeno je bilo časopisje Osvobodilne fronte (Merljak 2007: 124). Amon (2000: 14) poudarja, da je v razvoju tega tiska pomembna prelomnica Dolomitska izjava (1943), s katero so ustanovne skupine OF priznale KPS vodilno vlogo in se odrekle ustanavljanju svojih glasil. *Slovenski poročevalec* je bil ustanovljen leta 1938. Takrat sta izšli dve številki, ki pa nista imeli širšega odmeva; po ustanovitvi OF 1941 pa je postal nosilec njene politične pluralistične zasnove in je izhajal vse do leta 1959 (Merljak 2007: 125–26). *Slovenski poročevalec*, ki naj bi ga po podatkih KPS bralo okrog petdeset tisoč ljudi, je bil najbolj informativen in najmanj partijsko dirigiran ter najboljše novinarsko strokovno urejevan od vseh časopisov OF. Upošteval je pričakovanja različnih bralcev in spoštoval pluralnost interesov v OF (Amon 2000: 15).

Časopisje, ki se je oblikovalo na ravni KPS, je bilo manj množično od časopisja OF, vendar je bilo vplivnejše, saj je bilo partijsko časopisje idejno vodilo drugim časopisom iz tistega obdobja.³¹ Zasnovano je bilo za posebne politične naloge, za sabo pa je imelo desetletno izkušnjo ilegalnega tiskanja in distribucije (Amon 2000: 16–18). Amonova (prav tam) še piše, da je imel najdaljšo tradicijo časopis *Delo*, ustanovljeno leta 1920 v Trstu kot glasilo Socialistične zveze v Julijski Benečiji. Od leta 1937 je bilo *Delo* organ CK KPS, leta 1943 pa je njegovo vlogo prevzela *Ljudska pravica*, ki je izhajala do leta

---

³¹ Partijska oblast ni zaupala niti svojim članom in urednikom, ki jih je sama kadrovala in cenzurirala, je časnike nadzirala neposredno, saj so se novinarji morali večkrat kar sredi noči oglasiti pri predsedniku vlade, in časniki so kdaj namesto zjutraj izšli kdaj tudi popoldne (Nežmah 2012: 172–173).

1959, ko se je s *Slovenskim poročevalcem*³² združila v *Delo*. Prvi odporniški dnevnik v okupirani Evropi in obenem prvi partizanski časnik *Partizanski dnevnik*³³ je bil moderno in strokovno urejevan ter je bil na Primorskem zelo odmeven. Leta 1945 se je preimenoval v *Primorski dnevnik* (Merljak 2007: 128–29).

Obdobje industrijskega razvoja je bilo dolgo. V tem obdobju je bilo na Slovenskem natisnjeno na tisoče časopisov. Prevladujoča poteza je bila nenehna podvrženost novinarstva politični in državni oblasti, pa naj je bilo to v času Avstro-Ogrske, Kraljevine Jugoslavije ali italijanske in nemške okupacije med drugo svetovno vojno (Amon 2004: 65).

2.1.4 Obdobje informacijske družbe

Čas informacijske družbe se začne ob koncu druge svetovne vojne in se nadaljuje v prihodnost. Zaradi bližine in še nezaključenih zgodovinskih procesov je o njem težko podati dokončno sodbo. Razdeliti ga je mogoče na dve različni podobdobji. Prvo podobdobje se začne leta 1945 in se zaključuje z letom 1991; drugo podobdobje pa je čas slovenske državne samostojnosti in sega do danes (Amon 2004: 65).

2.1.4.1 Obdobje informacijske družbe na Slovenskem do osamosvojitve

Ob koncu 1945 se je v Sloveniji komunistični sistem oblasti vedno močnejše uveljavljal in KPJ je postala edina politična sila v državi. Do leta 1948 je delovala kot del Ljudske fronte Jugoslavije in se leta 1953 preimenovala v Socialistično zvezo delovnega ljudstva. Temelj nove družbene ureditve je bila ljudska demokracija, ki naj bi poskrbela za socializem po sovjetskem vzoru. Do leta 1948 je Jugoslavija posnemala sovjetsko družbeno ureditev, tudi novinarstvo je posnemalo sovjetski informacijski sistem; po sporu z Informbirojem poleti 1948 pa se je začelo oblikovanje jugoslovanske različice socializma (Prunk 2008: 160–161; Merljak 2007: 133; Amon 2004: 66; Vodopivec 2007: 328–337). V prvih dveh letih po vojni je bila končana povojna obnova, nato pa je

---

³² Časopisa *Poročevalec* in *Ljudska pravica* sta bila neposredno podrejena političnemu vrhu komunistične partije, ki je kadrovala urednike in cenzurirala vsebino (Nežmah 2012: 173).

³³ Zamisel zanj se je porodila članom propagandnega oddelka Triglavskega divizijskega odreda Francetu Vregu, kasnejšemu utemeljitelju študija novinarstva na Slovenskem, Edvardu Kokolju in Marjanu Tepini (Merljak 2007: 128).

sledilo obdobje planskega razvoja socializma (Prunk 2008: 160). Pospešen razvoj industrije je bil v skladu s prepričanjem, da je le številni delavski razred porok in nosilec socializma; z nacionalizacijama 1946 in 1948 so bili podržavljeni skoraj vsi proizvodjalni obrati, v zasebni lasti so ostale le mala in srednja kmečka posest in obrt (prav tam). Tudi imetje vseh kolaboracionističnih časopisov, ki jih je vodstvo prepovedalo, je bilo nacionalizirano in razdeljeno časopisom, ki so sodelovali v NOB-ju, piše Amon (2004: 65–66) in še, da je časopisje OF z vodilnim *Slovenskim poročevalcem* nadaljevalo tradicijo partizanskega časopisja,³⁴ kar pomeni, da se je novinarstvo³⁵ v vsem podrejalo direktivam partije in njeni ideologiji; bilo je kolektivni organizator obnove domovine, z agitacijo in propagando pa je podpiralo ukrepe CK KPJ, ki je odločal o vsem.

Politične, družbene in gospodarske razmere so bile kljub temu, da so komunisti s svojimi medvojnimi zavezniki držali oblast trdno v rokah, zelo negotove, občutje ogroženosti pa so – tako pri oblasteh kot pri prebivalstvu – stopnjevali napetost in zapleti okoli slovenske oziroma jugoslovanske razmejitve z Avstrijo in Italijo (Vodopivec 2007: 321). Jugoslavija je za prelom z Moskvo plačala veliko človeško ceno in se je v stiski ter pomanjkanju začela odpirati proti Zahodu, kljub ukinitvi Agitpropa (leta 1952)³⁶ se komunistični vrh ni odpovedal nadzoru nad kulturo, temveč je ubral bolj posredne in manj očitne poti; kljub temu pa si je Jugoslavija odprla pot v bistveno modernejšo in odprtejšo obliko socializma, kot je bila sovjetska (Vodopivec 2007: 338–344). Poleg objav v reviji *Beseda* so polemično pozornost režimskih estetikov vzbudile tudi literarne objave in članki v *Reviji 57* (Vodopivec 2007: 354).³⁷

---

³⁴ Značilna je bila agitacijska, vzgojna in mobilizacijska funkcija časopisja.

³⁵ Novinarji so bili preverjeni politični delavci, ki so se novinarskega poklica priučili v času partizanstva. Nad vsebino časopisov je bedel AGITPROP. Ob časopisju so se uveljavili še drugi mediji, sprva radio in kasneje televizija (Amon 2004: 66).

³⁶ Leta 1952 so pričeli izhajati *Naši razgledi* (Vodopivec 2007: 343).

³⁷ Revijo *Beseda* so l. 1956 zaradi nestrinjanja z nekaterimi članki ukinili, nato je bila l. 1958 ukinjena še *Revija 57*. Njeni uredniki so se morali zagovarjati celo pred policijo, enega od njih – Jožeta Pučnika – pa so zaprli in pod obtožbo »sovražne propagande« obsodili na devet let zavora (Vodopivec 2007: 356).

V prvih letih po vojni je bil osrednji dnevnik na Slovenskem *Slovenski poročevalec*,³⁸ z *Ljudsko pravico* leta 1959 združen v *Delo*, ki izhaja še danes. Leta 1951 so v Ljubljani ustanovili tudi *Ljubljanski dnevnik* (popoldnevnik, kasneje so ga preimenovali v *Dnevnik*). Leta 1952 so v Mariboru začeli izdajati *Večer*.

V začetku šestdesetih let je prišlo do razhajanj in nasprotij med najvišjimi voditelji (tudi Kardelj je za nekaj časa izgubil Titovo naklonjenost), ki so ostala javnosti večinoma prikrita. O napetih in vse slabših nacionalnih in medrepubliških odnosih so tako namesto političnih elit spregovorili književniki,³⁹ novo sprejeta jugoslovanska ustava⁴⁰ (1963) je bila v resnici protislovna, nepregledna in »utopična« (Jože Pirjevec), toda z opredelitvijo za samoupravljanje je tudi širše v javnosti ustvarjala vtis, da utira pot politični demokratizaciji in modernizaciji, čeprav je v njej prevladal duh centralizma (Vodopivec 2007: 359–387; prim. Prunk 2008: 172). Tudi v tem času so bili mediji podporni steber oblasti, stroka pa ni bila podvržena samo nemškemu in sovjetskemu vplivu, ampak je začelo na slovensko novinarstvo vplivati tudi zahodno (francosko, britansko) in predvsem ameriško novinarstvo (Merljak 2007: 159).

Politične razmere po sprejetju ustave so se pokazale tudi v prepovedi izhajanja *Perspektiv* aprila 1964,⁴¹ ker so bile s strani političnega vodstva razumljene kot politična konkurenca⁴² (Prunk 2008: 172). Medijski prostor na Slovenskem so v tem času pomembno sooblikovale še nekatere druge revije (*Problemi, Teorija in praksa*), že obstoječe (*Naša sodobnost, Naši*

---

³⁸ 9. maja 1945 je ob osvoboditvi Ljubljane izšla slavnostna številka *Slovenskega poročevalca* (Vodopivec 2007: 308).

³⁹ Glej polemiko med Čosićem in Pirjevcem.

⁴⁰ Nova ustava je zagotovila tudi večjo svobodo tiska (Merljak 2007: 159).

⁴¹ *Sodobnost* je obsodila nasilno likvidacijo *Perspektiv*, zato je komunistična oblast kaznovala tudi njo; odstranila je oba urednika in uredniški odbor. Tako se je leta 1964 razvila največja kriza literarnih revij v njihovi zgodovini (Dolgan ... et al. 2002: 151).

⁴² Uredniki in sodelavci *Perspektiv* so očitke, da imajo politične ambicije, ostro zavračali, ob ukinitvi revije so oblasti v Ljubljani z njimi obračunale v starem slogu: s policijo, političnimi grožnjami in z odstranjevanjem režimu neprijetnih posameznikov iz javnega življenja; revija pa je bila za takratne razmere preradikalna in preveč odprta zahodnim miselnim tokovom, vendar je ostala moralni zmagovalac in reprezentativni primer kvalitetne revije minulega stoletja (Vodopivec 2007: 389; Dolgan ... et al. 2002: 157).

razgledi,⁴³ *Dialogi*, študentski list *Tribuna*), s katerimi je v kulturnem in političnem življenju zavel nov veter, ki je spodbudil dinamično izmenjavo mnenj o temeljnih in aktualnih družbenih, političnih pa tudi filozofskih in kulturnih vprašanjih (Vodopivec 2007: 387–388). Konec šestdesetih let so se vse bolj kazala trenja med federacijo in posameznimi republikami, zato se je jugoslovansko vodstvo (Tito, Kardelj, Bakarić) začelo resneje ukvarjati z nacionalnimi odnosi v državi, saj so se zavedali, da so zahteve po večji samostojnosti realna dejstva in da stare šablone ne zadoščajo več (Prunk 2008: 175–177).

Nova ustava, ki je Jugoslavijo opredeljevala kot zvezno republiko enakopravnih narodov in narodnosti, je bila ob nasprotovanju večine srbskega vodstva sprejeta 21. 2. 1974, vendar je, piše Prunk (2008: 178–179) ob poudarjanju pravice do samoodločbe ohranjala tezo o neločljivi povezanosti slovenskega naroda z drugimi v federaciji. Sočasno s povečevanjem »revolucije«, »narodnoosvobodilnega boja« in »partije« je v sedemdesetih letih dosegel vrhunec Titov kult in sklicevanje nanj ter »njegovo« Jugoslavijo je postalo ritualna obveznost, za nepremišljeno kritiko ali celo bežno šalo na njegov račun so bile predvidene stroge zaporne kazni. Slovenski politični voditelji so bili še posebej nezaupljivi do akademske ter zlasti humanistične in pisateljske inteligence, ki so jo tradicionalno doživljali kot neprijetnega nasprotnika (Vodopivec 2007: 414–415).

Tednik *Teleks* je začel izhajati leta 1977, pod vodstvom Jureta Apiha pa je postal osrednji politično-kulturni tednik z zavidljivo naklado 65.000 izvodov, ki je z intervjuji, komentarji in reportažami postavljaj nove standarde novinarstva ter s sloganom *Teleks* gre do konca odpiral teme zoper tedanjo partijsko oblast (Nežmah 2012: 298–99).

V drugi polovici sedemdesetih let sta se tako politična kot gospodarska kriza vse bolj zaostrovali. Število podjetij, ki so tonila v rdečih številkah, je bilo vedno večje, vladni poskusi, da bi zaustavili inflacijo z omejevanjem rasti cen in nepriljubljenim »zamrzovanjem« plač, so bili neučinkoviti; hkrati se je množil gospodarski kriminal in finančni škandali, v katere so bili vpleteni tudi vplivni komunistični veljaki. Polom, ki se je nezadržno bližal, sta pospešili še Kardeljeva (1979) in Titova smrt (1980), s katero

---

⁴³ *Naši razgledi*, ki so pričeli izhajati marca 1952, so bili štirinajstdnevnik za politična, gospodarska in kulturna vprašanja. Kot nadaljevanje so oktobra 1992 pričeli izhajati *Razgledi* – tako rekoč intelektualni tabloid (urednik Marko Crnković), vendar so konec leta 1999 utihnil (Dolgan ... et al. 2002: 153).

je Jugoslavija izgubila prvega od treh nosilnih stebrov. Ostala sta le še dva: Zveza komunistov in vojska (Vodopivec 2007: 420–421; Prunk 2008: 180–183). Osrednji problem časnikarstva v tem obdobju je bila finančna nerentabilnost časopisnih hiš, ki so imele ob nizkih nakladah *Dela*, *Dnevnika* in *Večera* tako velike izgube, da jih je morala poplačati slovenska vlada iz proračuna, pa še za njo je to predstavljalo velik finančni problem. Na drugi strani je prav Apihov *Teleks* ob visoki rasti naklade žel finančni uspeh (Nežmah 2012: 300–12).

Povojna leta na Slovenskem je pomembno zaznamovala revija *Tovariš* (1945–73), s svojimi reportažami pa je bila med bralci tudi zelo priljubljena, v začetku sedemdesetih let pa so se začele pojavljati prve specializirane revije (Merljak 2007: 160–61). Leta 1982 je začela izhajati *Nova revija*, ki je zbrala širok krog liberalno, pa tudi krščansko in socialdemokratsko usmerjenih sodelavcev, vendar ji komunistična oblast ni bila naklonjena in je njeno izhajanje dopustila s stisnjenimi zobmi. Njena 57. številka, v kateri so bili objavljeni prispevki za slovenski nacionalni program, velja za najbolj razvpito v zgodovini slovenskih revij, podobno 95. številka (1990), katera je aktivno podpirala osamosvojitve Slovenije in prehod v demokracijo (Prunk 2008: 187; prim. Dolgan ... in dr. 2002: 162–163). Revija *Mladina* (1943–) je začela objavljati prispevke o temah, ki so veljale za tabu in so hkrati predstavljali grožnjo sistemu, zato so bili posamezni izvodi *Mladine* cenzurirani in celo zaplenjeni. Pojavili so se intervjuji z nekdanjimi političnimi zaporniki (Goli otok). Zaradi prispevka *Mamula go home* je na sodišče moralo celotno uredništvo. Večino osemdesetih let sta bila partija in sodstvo povezana, zato se, ugotavlja Nežmah (1998), na neodvisnost sodstva ni bilo mogoče zanašati. Proces proti četverici junija 1988, znan tudi kot afera JBTZ,⁴⁴ je pomenil stopnjevanje pritiska na *Mladino* in najbolj brutalen primer discipliniranja medija, še ugotavlja Nežmah (1998), o katerem osrednji mediji sploh niso poročali oziroma so dogodku namenili zgolj minimalno pozornost.

Opozicijski *Zbor za ustavo* je maja 1989 predlagal spremembe slovenske ustave, ki naj bi zagotovile politični pluralizem, ekonomsko suverenost in pravico do samoodločbe, vendar je jugoslovanski CK vztrajal pri protiustavnosti amandmajev. Zaradi nejasnega

---

⁴⁴ Ime je dobila po udeležencih Janši, Borštarnju; Tasiću in Zavrlu. Med njimi samo Ivan Borštarnar ni bil novinar, ampak vojak, ki je sodelavcem *Mladine* posredoval zaupne dokumente (Nežmah 1998).

odnosa do političnega pluralizma in premalo odločnega zavzemanja za formalno suverenost je jeseni 1989 ZKS zapustilo veliko članov, zato je oblast kljub nasprotovanju zveznih oblasti, JLA in ZKJ uzakonila večstrankarski sistem. Konec 1989 se je šest opozicijskih strank združilo v Demos, ki je na večstrankarskih volitvah aprila 1990 zmagal nad strankami, ki so pomenile kontinuiteto s prejšnjim sistemom. Za predsednika predsedstva RS je bil v drugem krogu izvoljen Milan Kučan proti kandidatu Demosa dr. Jožetu Pučniku (Prunk 2008: 188–93).

Plebiscit o samostojnosti in neodvisnosti Slovenije je bil izveden 23. 12. 1990, za samostojnost je glasovalo okrog 95 % upravičencev. Skupščina Republike Slovenije je obvestila skupščino SFRJ, da bo glede na zakon o plebiscitu najpozneje 26. junija razglasila samostojnost. Skupščina se je odločila za en dan (25. junija) pohiteti z razglasitvijo slovenske državne samostojnosti, z namenom preprečitve pričakovane intervencije zvezne vlade (Prunk 2008: 194–96; Vodopivec 2007: 509–10). Poslanci treh zborov slovenske skupščine so tako 25. junija zvečer slovesno sprejeli Temeljno listino o samostojnosti republike Slovenije in Ustavni zakon za njeno izvedbo, na katerega so se v Beogradu odzvali z ultimati. Po deset dni trajajočih oboroženih spopadih je JLA sprejela odločitev o umiku. Slovenijo, ki se je znašla v hudih gospodarskih težavah, pa je čakalo še mednarodno priznanje samostojnosti. Ob obletnici plebiscita, 23. decembra 1991, je skupščina v Ljubljani sprejela novo slovensko ustavo in mlada država je tako na začetku leta 1992 stopila v novo razvojno obdobje (Vodopivec 2007: 515–21).

2.1.4.2 Obdobje informacijske družbe na Slovenskem po osamosvojitvi

Obdobje po osamosvojitvi je zaradi novih družbenih razmer povzročilo spremembe tudi v slovenskih medijih. Na medijskem trgu so ostali trije dnevni časopisi nastali pred letom 1990 (*Delo*, *Večer in Dnevnik*). Zаметki rumenega tiska v skupni državi so se ustalili v slovenskem dnevniku Slovenske novice, t. i. resni tisk je zaradi konkurence na trgu nekatera načela kakovostnega novinarstva zamenjal za tržno privlačnejša sredstva, kar je med drugim vidno predvsem v naslovju, ki postaja vedno bolj sredstvo pritegovanja k nakupu (Kalin Golob 2004: 73). Za slovensko novinarstvo je od 90. let 20. stoletja značilno (prav tam):

- uvajanje novih besedilnih vrst,
- zavračanje tradicije, izhajajoče iz nemških poročevalskih vzorcev, ob katerih je nastajalo prvo slovensko pisano časopisje, in
- nejasna meja med resnim in »rumenim« tiskom.

Po letu 1991, v času demokratizacije družbe, ko je politični sistem postal večstrankarski, so mediji prešli iz rok politike v roke kapitala. Medijska demokratizacija in komercializacija sta se izrazili tudi s pojavom novih dnevnikov.⁴⁵

- *Slovenske novice*⁴⁶ (1991–)
- *Slovenec* (1991–96)
- *Republika* (1992–97)
- *Jutranjik* (1998)
- *Finance* (1992–)
- *Ekipa* (1995–)

Zaradi majhnosti slovenskega trga, številni poskusi novih projektov niso uspeli⁴⁷ (*Republika, Jutranjik, Slovenec*), toda politične in gospodarske ter družbene spremembe so omogočile politično diferenciacijo medijev (*Mladina, Mag, Demokracija*), hkrati pa so se začeli krepiti ekonomski in zmanjševati politični pritiski (Merljak 2007: 173–74). Razvoj sodobnih tehnologij je vplival tudi na pojav internetnega novinarstva, priljubljenost blogov je dosegla slovenske časnike, ki so svoje spletne strani odprli bralcem tudi s ponudbo možnosti za pisanje spletnih dnevnikov (prav tam). Padanje naklad, ki je zaznamovalo tiskane medije po vsem svetu, je spodbudilo nove načine iskanja poti do bralcev, po drugi strani pa so medijske hiše posvetile premalo pozornosti izboljšavam, ki bi bile posledice sprememb v novinarski obdelavi informacij.

---

⁴⁵ Povzeto po Merljak, 2007

⁴⁶ Po podatkih Nacionalne raziskave branosti leta 2006 dosežejo 359 tisoč izvodov, leta 2008 350 tisoč izvodov, leta 2013 pa naklada doseže 325 tisoč izvodov.

⁴⁷ Za podrobnosti glej analizo medijskih trgov, ki sta jo opravila Sandra Bašić Hrvat in Lenart J. Kučič in je predstavljena v leta 2005 izdani monografiji *Monopoli. Družabna igra trgovanja z mediji* (str. 190–96).

Prunk (2008: 223–242) piše, da je ideološki naboj v slovenskem političnem in kulturnem življenju po osamosvojitvi ostajal, predvsem sta se vladajoča koalicija in opozicija razhajali glede modela lastninjenja, denacionalizacije, položaja Cerkve v slovenski družbi, usmeritve šole ter glede delovanja vlade. Z ustavo je bila dosežena formalna stabilizacija demokracije. Aprila 1992 je vlada Lojzeta Peterleta dobila nezaupnico in mandat za sestavo nove vlade je dobil Janez Drnovšek. Decembra so bile dvojne volitve: za predsednika republike in za državni zbor. Na predsedniških volitvah je že v prvem krogu zmagal Milan Kučan, LDS pa je z Drnovškom na čelu postala najvplivnejša stranka DZ. V prvem letu druge Drnovškove vlade (1993) se je pričela sanacija bančnega sistema, gradnja slovenske avtoceste, sklenjeno je bilo plačevanje precejšnjega obrambnega tolarja za modernizacijo slovenske vojske.

Leto 1994 je minilo v znamenju sprejemanja zakonskega osnutka o občinah, ki je predvideval tudi ustanovitev novih občin, katerih število se je po sprejetju v državnem zboru, kljub neuspelem referendumu, več kot podvojilo. V začetku leta 1995 so bila v središču pozornosti gospodarska in socialna vprašanja. Zaradi velikih strukturnih sprememb slovenskega gospodarstva vladi ni uspelo znižati brezposelnosti, v javnosti in medijih je zelo odmevalo dejstvo, da mariborsko podjetje TAM nima več perspektive. Skaljeni odnosi med levico in desnico so prišli do izraza prav ob 50. obletnici zmage nad nacifašizmom, saj se opozicijski SDS in SKD nista udeležili proslave.

Trenja so se nadaljevala tudi v volilnem letu 1996, ko je zaradi očitka nerazumevanja njenih potreb vlado napadla tudi katoliška cerkev. Kljub socialnim problemom in brezposelnosti pa se je vlada lahko pohvalila z ugodno rastjo nacionalnega bruto produkta, stabilnostjo tolarja in uravnoteženim državnim proračunom, zato so volivci še enkrat največ glasov namenili vladni stranki (LDS) Janeza Drnovška, toda v celoti gledano (prav tam) so zmagale desnosredinske stranke, imenovane Slovenska pomlad (SLS, SDS in SKD). Po daljših pogajanjih je bil nato pomladni trojček razbit in SLS se je vključila v koalicijsko vlado.

Leto kasneje je zaradi nasprotujočih si stališč prišlo do problemov v usklajevanju odnosov med LDS in SLS. Slovenija je bila izbrana med prvih šest kandidatk za sprejem v EU. Konec leta so bile predsedniške volitve, na katerih je znova prepričljivo zmagal Milan Kučan. Prunk (prav tam) ugotavlja, da je bila v teh letih ideološka

razcepljenost na katoliški in postkomunistični pol zelo velika in se je kazala mnogo bolj ostro kot v razvitih evropskih državah.

V letu 1996 sta propadla po osamosvojitvi ustanovljena dnevnik *Slovenec* in *Republika Slovenca*, ki je zagonska sredstva dobil iz državnega proračuna, ni uspelo pritegniti večjega števila bralcev (Bašić Hrvatinić 2005: 194–95). Podobno kot pri *Slovenca* je bil tudi nastanek časopisa *Republika*⁴⁸ politično obarvan, saj je nastal z močno podporo levih krogov, ki so se ustanavljanja časopisa lotili kot protiutež desnim medijskim ambicijam. Po mnenju bralcev je obema časopisoma manjkala neodvisna uredniška politika in kakovostna vsebina. Neuspešni poskusi ustanavljanja novih dnevnik časopisov so pokazali tudi to, da je na slovenskem trgu za uspešen projekt potrebno zagotoviti ustrezen profesionalni novinarski kader, imeti enakopraven dostop do distribucijske mreže, imeti dovolj zagonskih sredstev za promocijo in priskrbeti zadostno število oglaševalcev (prav tam).

Ob prelomu tisočletja se je Slovenija ubadala z enakimi problemi kot države Evropske unije (z visoko brezposelnostjo, reformo pokojninskega sistema, s prestrukturiranjem in modernizacijo industrije, s pospeševanjem znanosti in vključevanjem njenih rezultatov v proizvodnjo), vendar če gledamo leta 2000 nazaj na desetletje razvoja znanosti in kulture v samostojni Sloveniji, lahko opazimo velik razvoj (Prunk 2008: 235–36). Predsednik vlade je postal Andrej Bajuk, ki je v sodelovanju s takratnim zunanjim ministrom Peterletom ustanovil novo stranko Novo Slovenijo, in tako je na jesenskih volitvah konservativni krščansko-socialni tabor zopet nastopil z dvema strankama: združeno SLS in SKD in Novo Slovenijo.

Izid volitev z zmago Drnovškove LDS je pokazal, da se je v Sloveniji uveljavila liberalna politična kultura (prav tam). Jeseni 2002 je Janez Drnovšek prevzel funkcijo predsednika države in tako predal vodenje LDS, kar se je hitro poznalo v izgubljanju ugleda v javnosti. Spomladi leta 2004 je bila Slovenija sprejeta v Evropsko unijo in Nato. Že tega leta je vodilna LDS izgubila volitve in mandat za sestavo nove vlade je dobil predsednik SDS Janez Janša, ki je uspel z dvema desnosredinskima strankama

---

⁴⁸ Republiko so tiskali v Trstu, zato je imela težave pri prevozu in distribuciji naročnikom (Bašić Hrvatinić 2005: 195).

NSi in SLS ter Demokratično stranko upokojencev sestaviti parlamentarno večino in vlado (Prunk 2008: 240–41).

Prva neposredna posledica zmage na parlamentarnih volitvah je bila ta, da je konservativna vlada od javnih občil zahtevala popolno lojalnost (Drčar Murko 2008: 17–18) in sprejela zakon, ki je javno televizijo postavil pod nadzor parlamentarne večine. Po volitvah je začela desnosredinska vlada trgovati z državnimi deleži v večjih slovenskih podjetjih, ki so bili solastniki medijev. Sprememba kapitalske sestave⁴⁹ je omogočila zamenjavo večine predsednikov uprav, nadzornih svetov in urednikov večine osrednjih slovenskih medijev ter tako vzpostavila neformalno piramido vpliva na odločanje (Drčar Murko 2008: 18).

Delu je po podatkih nacionalne raziskave branosti tiskana naklada v obdobju od leta 2006 do 2010 padla z 203.000 na le 130.000 izvodov, torej kar za 36 % ali v povprečju za 15.000 izvodov (15.000 bralcev letno). Podoben padec so doživeli *Dnevnik*, *Večer* in *Primorske novice*.

2.2 Oris zgodovine časnika *Večer*

Večer je prvič izšel 9. maja 1945 kot napovednik osvoboditve mesta Maribor v nakladi 20.000 izvodov. Obsegal je štiri strani z veliko sliko Tita na naslovnici, kar je bil za tiste čase pravi tehnološki podvig. *Večer* je na drugi strani prve številke povzel izjavo Winstona Churchilla, ki je govorila o pomenu dogodkov, ki so pospremili rojstvo najstarejšega slovenskega časnika: »Včeraj ob 2.41 ponoči je v glavnem stanu vrhovnega poveljnika zavezniških vojsk v Evropi, ameriškega generala Eisenhowerja, general Jodl kot zastopnik vrhovnega poveljstva nemške vojske in nemškega državnega predsednika velikega admirala Dönitza podpisal brezpogojno kapitulacijo nemške oborožene sile /.../«⁵⁰ 25. maja 1945 izide 1. številka *Vestnika*, neposrednega predhodnika časnika *Večer*.

---

⁴⁹ Podrobneje glej v *Monopoli. Družabna igra trgovanja z mediji* (str. 196–242).

⁵⁰ Gre za prvi primer citatne sklicevalnosti v časniku *Večer*.

Od januarja 1949 naprej začne *Vestnik* izhajati vsak dan. Leto 1952 je prelomno, saj izdajatelj *Vestnika* postane tiskarna Mariborski tisk, septembra istega leta pa se časnik preimenuje in z nazivom *Večer* kot dnevnik izhaja še danes. Z decembrom 1994 se časnik preobleče v barve in se odslej tiska v novi tiskarni Leykam v Hočah. Svojo prvo stran na internetu dobi leta 1995, v celoti pa prvič izide na internetu 11. maja 1998. V letu 2000 *Večer* okrepi regijske strani svojih izdaj in še naprej izhaja v šestih regijskih izdajah.

Takratni novinar *Večera* Blaž Zgaga je v prispevku *Dober večer, lahko noč* zapisal (2008: 195), da je bila med letoma 1999 in 2001 »zlata doba« *Večerovega* novinarstva, saj je bilo v tem obdobju objavljenih največ kakovostnih preiskovalnih člankov, »leta 1999 pa naj bi po nekaterih podatkih (prav tam) branost *Večera* presegala branost *Dela*. V naslednjih letih se daje poudarek tudi digitalizaciji arhiva, ki traja do aprila 2014, ko je digitalizacija vseh številok od leta 1945 naprej končana. Arhiv s članki je tako uporabnikom dosegljiv preko interneta, v ta namen pa je bilo poslikanih 500.000 strani.

Maja 2005 *Večer* praznuje 60-letnico obstoja. Že naslednje leto pa začne skupaj časnikom enkrat tedensko izhajati *Bonbon*, skupna priloga *Večera* in *Primorskih novic*. V oktobru 2006 *Večer* doživi vsebinsko prenovu, z uvedbo novega koncepta pa so lokalne in regionalne novice sedaj na voljo vsem bralcem po Sloveniji.

Novinar Blaž Zgaga je zapisal (2008: 197), da je *Večer* po letu 2006 postal »najbolj provladni in režimski dnevnik« ter da so bile nekatere teme prepovedane, videti je bilo, kot da *Večer* »urejajo kar iz Janševega kabineta«. 22. julija 2008 *Večer* prejme priznanje *Trusted brand 2008* kot časnik, ki po raziskavi revije *Reader's Digest* uživa največje zaupanje med slovenskimi dnevnimi časopisi v letu 2008.

Prenovljena in razširjena *Večerova* priloga *V soboto* je prvič izšla 3. januarja 2009, ob koncu leta 2010 pa je časnik prisoten na e-plattformah: pametnem telefonu, tabličnem in prenosnem računalniku. 6. aprila 2014 izide prva nedeljska številka *Večera*. Valutni podatki *Nacionalne raziskave branosti 2013/2014* kažejo, da je *Večer* v tem obdobju izhajal z naklado 108.000 izvodov.⁵¹

---

⁵¹ Naklada *Večera* za leto 2010 je po podatkih *Nacionalne raziskave branosti* obsegala 127.000 izvodov, kar kaže na ponoven upad branosti.

Slika 2.1: Večerova naslovnica iz leta 1985

Vreme: oblačno

Napoved: Danes bo pretežno oblačno, ponekod v vzhodni Sloveniji bo oblačno deževalo. Najnižje jutranje temperature bodo od 2 do 7, na Primorskem 10, najvišje dnevne 9 do 13, na Primorskem okoli 19 stopinj Celzija.

Vremenska slika: Nad večjim delom Evrope se zadržuje območje visokega zračnega tlaka, le nad Sredozemljem se zadržuje jedro nižjega tlaka. Ob vzhodnih vetrovih pritiska nad naše kraje vlažen zrak, oblačno vreme in ponekod tudi padavine.

Vreme v Sloveniji sinoči ob 19. uri: Ljubljana — pretežno oblačno, 10; letališče Brnik — pretežno oblačno, 10; Slovenj Gradec — s presledki rahlo dežuje, 6; Maribor — pretežno oblačno, 7; Lisca — rahlo dežuje, 1; Portorož — pretežno oblačno, 12; Triglav Kredarica — v oblakih, -7 stopinj Celzija.

Obtožba MDS

V Latinski Ameriki novih 20 milijonov revežev

Medameriška delavska regionalna organizacija (Orit) je objavila, da živi v Latinski Ameriki 130 milijonov ljudi v revščini. Orit je pred začetkom svojega 11. kongresa ugotovil, da je pritisk Mednarodnega denarnega sklada (MDS) v Latinski Ameriki zmanjšal naložbe. To pa je povečalo brezposelnost in znižalo življenjsko raven. 110 milijonov ubožanih ljudi se je zato pridružil še 20 milijonov novih, poudarja Orit.

Slab odnos do kolesarjev

Po hudih prometnih nezgodah treh mladih mariborskih kolesarjev smo se o varnosti kolesarjev na naših cestah pogovarjali s komandirjem postaje prometne milice mesta Maribora Nikom Ruparjem in mladičnikom Maksimiljanom Krajncem

● Mlademu kolesarju Danilu Frasu kljub vsem prizadevanjem zdravnikov ni bilo pomoči ●

Stran 20

VEČER

MARIBOR, PETEK, 19. APRILA 1985 / CENA 35 DINARJEV

GLASILO SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA

Glavni urednik: Drago Simončič

Odgovorni urednik: Boriko De Črnič

LETO XLII

Št. 91 (11344)

Poštnina plačana Fort payé

Režim v Kartumu izpolnil pogojev juga

Sojenje bivšemu režimu

Vodja sudanskega vojaškega režima Svar el Dabab je včeraj v Kartumu podpisal odlok o ukinitvi Nimeirijevega odloka o razdelitvi sudanskega juga na tri ločene upravne enote. Ker je novi režim že prej izpustil skoraj vse politične zapornike in ponudil dialog vodji sudanske osvobodilne armade (na jugu) Johnu Garangu, je zdaj za dokončno spravo muslimanskega severa in krščansko-poganskega juga nujno, da se odpravijo kerjati (muslimansko zakonodajno) na jugu. El Dabab je včeraj zanikal, da bi bila v Sudanu ameriška vojaška oporišča, vodja sudanske stranke Umma Sadek al Mahdi pa je zahteval sojenje predstavnikom bivšega režima po zakonu o maševanju.

Slovesnost v Kranju

Štafeta mladosti od Škofje Loke do Kamnika

Štafeta mladosti je včeraj dopoldne obiskala vseh pet občin na Gorenjskem, med drugimi kraji Dražgoše, Kropo, Radovljico, Bled in Jesenice, osrednjo svečanost pa so mladi organizirali v Kranju. Na Trgu revolucije v središču gorenske prestolnice so nosilce štafete pričakali z zastavami, transparenami in cvetjem. Po krajšem kulturno-umetniškem programu je štafeta mladosti nadaljevala pot proti Domžalam in Kamniku in se tam sinoči ustavila.

Včeraj se je v Novem Sadu začel 9. kongres Zveze književnikov Jugoslavije

Ugled pisateljev lahko porušijo le pisatelji sami

Kongres je odprl akademik Boško Petrović, pisatelje pa je pozdravil tudi dr. Marjan Rožič, predsednik predsedstva Zvezne konference SZDL • Uvodno besedo je imel Kole Čašule, predsedujoči Zveze književnikov

Burnham na Hrvaškem

GVAJANSKI PREDSEDNIK POSTAL CASTNI OBCAN ZAGREBA

Predsednika Kooperativne republike Gvajane Forbesa Burnhama so včeraj na svečani seji vseh treh zborov skupščine mesta Zagreba razglasili za častnega občana Zagreba. Listino o tem priznanju je visokemu gostu vročil predsednik skupščine mesta Zorilav Šonje. Burnham pa je v zahvali omenil, da je tokrat postal prvi častni občan katerega mesta zunaj svoje domovine. Forbes Burnham je včeraj nato obiskal sozd Jugoturbino v Karlovcu in odpoval naprej na Plitvička jezera, v Pulju pa bo obiskal ladjedelnico Uljanik in nato Brnoe.

NOVI SAD (od našega posebnega poročevalca) — 106 delegatov in 136 gostov se je včeraj zbralo v novosadskem hotelu Park, kjer se je začel 9. kongres Zveze pisateljev Jugoslavije. Po hitri, zapej-je je zbor Glasbenega centra Srbskega narodnega gledališča, je v imenu Društva pisateljev Vojvodine pozdravil navzoče in odprl kongres akademik Boško Petrović. Rekel je, da čakajo kongres odgovorne naloge, saj se ne bo mogoče izogniti številnim vprašanjem, ki jih sproža sedanje krizno družbeno stanje. Za predsednikom Skupščine mesta Novi Sad Aleksandrom Horvatom je spregovoril dr. Marjan Rožič, predsednik predsedstva Zvezne konference SZDL, in opozoril na prelomni pomen

NOB za razvoj naše umetnosti, kajti osvobodilni boj je bil tudi boj za kulturo. Zdjaj pa, je rekel dr. Marjan Rožič, vidimo nove perspektive za kulturo v nadaljnjem razvoju samoupravljajnja.

Potem je kongres začel delo. Uvodno besedo je imel Kole Čašule, predsedujoči Zveze književnikov Jugoslavije. V daljšem referatu je razčlenil pisateljsko delo in rekel, da lahko ugled pisateljev porušijo le pisatelji sami, kol lahko pod drugimi imeni ustvarjajo dela trajne vrednosti. Med večeršnjimi referenti sta bila tudi Miloš Melkeli in Ciril Zlobec.

Posebne pisateljske delegacije so včeraj položile vence v Hiši cvetja v Beogradu, k sponeniku padlim borcem na

Kole Čašule: »Za pisatelje ni nikoli dovolj svobode.«

(Telefoto: Tanjug)

friskem Vencu in na spominsko pokopališče v Novem Sadu. Z minuto molka so počastili spomin na književnike, umrle med prejšnjim in sedanjim kongresom. (Obširneje poročamo na 2. strani.)

Vili Vuk

Pri Vurmatu: avtomobil v Dravi

Prehitrta vožnja v zgodnjih jutranjih urah, najbrž tudi alkohol, sta znova terjala človeško življenje. V noči od torika na sredo je namreč zapeljal v reko Dravo pri Vurmatu na cesti Maribor—Dravograd Bogdan Mavčec iz Slovenskih Konjic. (Več na 20. strani.)

Drevi premiera v mariborski Operi

Partizanka Ana

Drevi bo imela mariborska Opera zadnjo premiero v tej sezoni. Pripravila je izvorno izvedbo opere Rada Simonitija Partizanka Ana, za katero je skladatelj dobil Prešernovo nagrado za življenjsko delo, dostoj pa je bila izvedena le enkrat.

Besedilo za opero je napisal Smiljan Samec, skladatelj Rado Simoniti pa je v opero vključil tudi svoje uglasbitve nekaterih znanih Kajuhovih pesmi, ki so že skorajda ponorodele (Bosa pojdiva, Kaj ti je, deklica ...).

Predstavo so pripravili dirigenti Stane Jurgec, režiser Henrik Neubauer, scenograf Viktor Molka, kostumografka Vlasta Hegedušič, zborovodja Maksimiljan Feguš, koncertni mojster Jaroslav Bilik in lektorica Lidija Simončič. Poleg opernih solistov mariborske Opere nastopa tudi moški pevski zbor Slava Klavara iz Maribora.

(9). posnetek Boris Vugnetc

Danes

Podpora Namibiji

»Vse dežele neuvrščenega gibanja odločno podpirajo osvobodilni boj namibijskega ljudstva za neodvisnost. Namibija mora zmagati.« To je med drugim zapisal indijski premier Raživ Gandhi v svoji poslanici ob današnjem začetku izrednega sestanka koordinacijskega biroja gibanja neuvrščenih, posvečenega Namibiji. Koordinacijski biro bo skušal mobilizirati širšo mednarodno skupnost, da bi izrazilje podprla proces dekolonizacije v Namibiji. Zahteval bo tudi nujne in vse zvezujoče sankcije zoper rasistični južnoafriški režim, če ne bo sprejmenil svojega stališča in če kljub številnim zahtevanim in resolucijam Združenih narodov ne bo prekinil nezakonito okupacijo te dežele.

Vsekakor pa tokratni sestanke v New Delhiju ne bo pomemben samo zaradi podpore, ki jo bodo neuvrščeni dali Namibiji, ampak tudi zaradi tega, ker pomeni po splošnem mnenju začetek novega obdobja v aktivnosti neuvrščenega gibanja. Gibanje je namreč predizvorno, da se z okrepljeno dejavnostjo in novimi akcijami vključi v reševanje številnih zgočih mednarodnih vprašanj.

Vojko Bercko

MESTNA KONFERENCA ZSMS MARIBOR IN OBČINSKE KONFERENCE ZSMS MARIBOR

VABIMO

VSE MARIBORČANE NA OSREDNJO PRIREDITEV OB PRIHODU ZVEZNE ŠTAFETE MLADOSTI, KI BO V

PETEK, 19. 4. 1985, OB 15.45 NA TRGU SVOBODE

2.3 Oris zgodovine časnika *Delo*

Začetki družbe *Delo* segajo v leto 1955, ko je bilo v sodni register vpisano časopisno založniško podjetje Slovenski poročevalec (Beguš 2012: 140). Leta 1959 se je časopis *Slovenski poročevalec*, kot je bilo že omenjeno, združil s časopisom *Ljudska pravica* v časnik *Delo*, prvi izvod je tako izšel maja 1959. Leta 1967 je začelo *Delo* izhajati že v šestih pokrajinskih izdajah, istega leta je prvič izšla tudi *Sobotna priloga*, leta 1980 pa je časnik dosegel naklado več kot 100.000 izvodov in bil za *Politiko* drugi najbolj prodajan časopis na območju nekdanje države. Beguševa ugotavlja (prav tam), da *Delo* v tem obdobju brez izdatne državne pomoči ne bi moglo preživeti, zaradi materialne odvisnosti od države pa je moralo biti tudi primerno »poslušno«.

V letu slovenske osamosvojitve (1991), ko se je skupaj s političnim zamenjal tudi ekonomski sistem, se je dotedanja »temeljna organizacija združenega dela« (TOZD) preoblikovala v »časopisno založniško podjetje Delo d. o. o. Izgubo državne finančne podpore je kompenzirala ustanovitev novega časopisa – *Slovenskih novic*. Prav ustanovitev *Slovenskih novic* je bila tista, ki je zagotovila preživetje in obstoj *Dela* oz. kot pravi Apih (2004), so, da bi zagotovili delo vsem zaposlenim, ki jih je bilo seveda vseskozi preveč, morali povečati obseg in proizvajati ter prodajati več. Pri tem je bil ključen start novega dnevnika v hčerinski firmi z mešanim lastništvom Slovenske novice, ki je zelo učinkovito zapolnil dotlej nenasičeno tržno nišo in zagotovil velike sinergijske učinke. Dokončno si je *Delo* utrdilo položaj s postopno privatizacijo, leta 1999 pa so proslavili vstop Delovih delnic na borzni trg. Leta 2003 je *Delo* dobilo še sodobno tiskarsko središče in tako postalo močna časopisno-založniška družba z utrjenim položajem na slovenskem časopisnem trgu. Leta 2004 je družba vpeljala še lastno distribucijo in tako zaokrožila celoten proces nastajanja časopisa, od uredništva do dostave bralcem.

Delo je svoj odnos z bralci skozi leta utrjevalo tudi z izdajo revijalnih prilog za različne ciljne skupine (*Delo in dom*, *Ona*, *Polet*, *Vikend*). Časnik od leta 2005 uporablja svojo pisavo, leta 2008 pa se je vodstvo odločilo za prvo večjo spremembo. *Delo* je po pol stoletja prvič izšlo v zoženem formatu – časopis je v razprti obliki ožji za osem centimetrov. V istem letu je *Delo* odpravilo tudi osem izdaj (večerno in sedem regionalnih) ter začelo izhajati zgolj v eni izdaji s krajevnimi stranmi v svojem snopiču.

Družba Delo si je v letu 2010 prislužila članstvo v klubu najboljših INCQC – International Newspaper Color Quality Club, časnik pa je istega leta po zaslugi oddelka za razvoj digitalnih platform postal prvi slovenski časopis na priljubljenem tabličnem računalniku iPad.

Medijska hiša *Delo* je v letu 2011 oblikovno prenovila in vsebinsko nadgradila časnik, hkrati pa prenovila in tehnološko nadgradila tudi spletni portal *delo.si*; pričela je tudi s strategijo celovitega zaračunavanja digitalnih vsebin. 2012 je tiskarsko središče ponovno prejelo certifikat INCQC (2012–2014). V letu 2013 pa je bila v redno prodajo uvedena tudi digitalna izdaja *Dela* ter naročniške kombinacije tiskanih izdaj z digitalnimi paketi: Na spletni strani *Dela*⁵² je zapisano, da lahko naročniki, ki so na časopis naročeni najmanj 5 dni v tednu, bralno in uporabniško izkušnjo nadgradijo s posebnimi paketi za tiskano izdajo v kombinaciji z digitalnim dostopom na platforme medijske hiše Delo. S paketom Digitalno 24/7 + tisk je tako omogočen dostop do Premium spletnih vsebin, in tudi do arhiva in vsebin na vseh platformah. V digitalne pakete so vključene še jutranje e-novice *Delo danes* (za naročnike), ki vsako jutro prinašajo izbor najboljših, najzanimivejših, najaktualnejših vsebin iz *Dela* in njegovih prilog v elektronske nabiralnike naročnikov.

---

⁵² <http://www.delo.si/digitalno>

3 Poročilo znotraj diskurzivnih in družbenih praks slovenskega časopisnega novinarstva

Vloge časopisov pri oblikovanju družbe na začetku 20. stoletja se je dobro zavedal že sociolog Max Weber, ki je na prvem nemškem sociološkem srečanju leta 1910 opozarjal na pomen analize časopisov in dejal, da časopisne vsebine prispevajo k oblikovanju modernega človeka in kulturnih vrednot. Čeprav je Weber predlagal poglobljeno analizo časopisov, takrat ni poznal metode, s katero bi se lotil dela, zato je kolege pozval naj se analize lotijo kar »rokodelsko« (Vezovnik 2008: 79), in sicer

s tem, da izmerimo, z ravnilom in šestilom, kako se je vsebina časopisov v kvantitativnem vidiku spremenila v zadnji generaciji, /.../ kakšne so razlike med naslovnim člankom in vestjo, med tistim, kar je danes sploh posredovano kot vest, in tistim, kar ni več tako posredovano. Razmerja so se namreč neverjetno spremenila. /.../ In od teh kvantitativnih opredelitev bomo prešli h kvalitativnim. Lotili se bomo stilizacije časopisa in načina, kako se isti problemi obravnavajo v časopisih in izven njih. /.../⁵³

Čeprav se Webrov »metodološki« nasvet danes zdi nekoliko nenavaden, kljub temu poudarja nekatere temeljne in ključne koncepte, s katerimi se še danes ukvarjajo analitiki (medijskih) tekstov.

Obveščенost javnosti je temelj delovanja sodobnih družb in je pogoj za delovanje demokratičnega sistema (Erjavec 2004: 114). Spremembe, ki se v slovenskem medijskem prostoru dogajajo od začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja, se zelo očitno in intenzivno odražajo tudi v jeziku, saj pisci in govorniki medijskih besedil vedno bolj so- in preoblikujejo normo knjižnega jezika, vendar je, ugotavlja Verovnikova (2004: 159), njihov vpliv slabo raziskan. V novinarski skupnosti obstajajo določene skupne vrednote, ki delujejo kot novinarsko prepričanje. Eden od njegovih elementov so konvencije novinarskega dela (Sigal 1973: 65) in ena takih je konvencija novinarske objektivnosti, povezana z diskurzivnim statusom resničnosti novinarskih besedil (Laban, Poler Kovačič 2007: 66). Novinarstvo trdi, da nam pripoveduje resnico, četudi priznava, da je ta posredovana z novinarjevo subjektivnostjo, pritiski časovnih rokov in drugimi

---

⁵³ Več o tem glej Weber, Max (2001): O sociologiji časopisa. V S. Splichal (ur.): Komunikološka hrestomatija 1: 161–168. Ljubljana: FDV.

omejitvami novinarskega dela. Toda, če so konvencije, ki pomenijo verodostojnost, dovolj upoštevane, naslovnik novinarskemu diskurzu zaupa, da predstavlja resnico (prav tam). Da si novinarski diskurz lasti status resnicoljubnega upovedovanja realnosti, je razvidno iz številnih samoregulacijskih dokumentov, v katerih novinarji opredeljujejo svoje poslanstvo. V večini demokratičnih držav tako ostaja novinarska objektivnost, kljub obstoju različnih strokovnih in znanstvenih mnenj o njeni uresničljivosti, temeljna norma novinarskega delovanja.⁵⁴ V razpravah o objektivnosti in verodostojnosti novinarstva je pogosto omenjena preverljivost oziroma razvidnost virov informacij,⁵⁵ ki je eno ključnih meril kakovosti novinarskega besedila.

Ko novinar od izbranega vira dobi informacije in med njimi izbere tiste, ki jih bo vključil v besedilo, se mora odločiti za način upovedovanja, na primer za dobesedno navajanje ali povzemanje – dobesedno navajanje je osrednji predmet raziskave pričujočega diplomskega dela – očitna prednost neposrednega navajanja je, tako piše Merrill (1997: 198–99), da bo bralec izvedel točno tiste besede, ki jih je uporabil vir.

Potrošnja medijskih vsebin postaja danes vse bolj obvladljivo početje (Bašić Hrvatina 2008: 138): potrošniki lahko dobijo natančno tisto, kar si želijo; moč individualnega filtriranja informacij omogoča za vsakega posameznika ustvarjanje komunikacijskega univerzuma, »prikrojenega« po lastnih željah in lastnih preferencah. Fragmentacija medijskega trga (»vsak interes in vsak okus naj ima svoj medij«) in personalizacija medijske potrošnje (»moj lastni in ne množični medij«), ki sledita logiki maksimizacije dobička medijske industrije, temeljita na zahtevi po zlitju dveh do sedaj ločenih oblik dela – medijske produkcije in medijske potrošnje.

Današnji potrošnik medijskih vsebin je obenem tudi njihov ustvarjalec. V trenutku, ko ustvarjam svoje lastne novice, pišem svoj blog, objavljam svoje videoposnetke, svoj prosti čas namenjam delu v korist medijske industrije. Bašić Hrvatina (2008: 138) nadalje ugotavlja, da smo danes medijski potrošniki postali najbolj delavni in najbolj kreativni producenti medijskih vsebin, ki za svoje delo nismo plačani; postali smo prostovoljni sužnji velikih medijskih gigantov, kot sta npr. *Google* ali *Yahoo*, ki višino

---

⁵⁴ Več o tem glej McManus 1994: 143

⁵⁵ Več o tem glej Erjavec 1999; Mencher 1991

svojega dobička ustvarjata z našim prostovoljnim in kreativnim delom. Analiza delovanja medijev je tako vseskozi analiza ekonomskega sistema, znotraj katerega mediji delujejo.

3.1 Diskurz

Definicij diskurza je skoraj toliko, koliko je šol in pristopov, ki diskurz postavljajo v ospredje svojih teorij in analiz (Vezovnik 2008: 87). Do neke mere je vsem skupno konstrukcionistično pojmovanje diskurza kot npr. »specifičnega načina sporočanja o svetu ali razumevanja sveta oz. enega izmed njegovih aspektov« (Jørgensen in Phillips v Vezovnik 2002: 1). Diskurz razumemo kot »rabo jezika v odnosu do družbenih, političnih in kulturnih oblik – diskurz je jezik, ki odraža družbeni red, in hkrati jezik, ki oblikuje družbeni red in posameznikovo interakcijo z okoljem« (Jaworski in Coupland v Vezovnik 1999: 3).

3.1.1 Novinarski diskurz

Novinarski diskurz je v današnjem svetu eden od ključnih diskurzov (Erjavec, Poler Kovačič 2007: 9), v katerem potekajo boji konstrukcije družbenih skupin in drugih odnosov moči. Še več, večino informacij o družbenih dogodkih dobimo prek medijev in tudi demokratičnega življenja v družbi si brez informacij o dejstvih in mnenjih, ki nam jih zagotavljajo novinarska besedila, ni mogoče predstavljati (prav tam). Javnost je po konvenciji vajena, da v obliki novinarskega diskurza sprejema resničnostna oziroma objektivna besedila (Poler Kovačič 2005: 169). Resničnost in objektivnost sta zato jedrni prvini novinarske ideologije; v novinarskem diskurzu nikoli povsem dosegljiva ideala, h katerima pa si novinarji skladno s svojo odgovornostjo javnosti prizadevajo s strategijami in formalnimi konvencijami (prim. Deuze 2005: 445; Vobič 2008: 119).

Novinarski diskurz svoj status resničnosti potrjuje precej drugače kot na primer znanstveni. Največkrat, piše Splichal (1997: 337), sporoča o dogodkih in stanjih, do katerih javnost nima neposrednega dostopa in jih večinoma tudi ne more eksperimentalno preveriti, zato jim lahko le zaupa. Zaupanje v novinarske informacije je tako nerazdružljivo povezano z zaupanjem v točnost, natančnost, nepristranskost, dobro obveščenost in interpretativno sposobnost novinarjev kot zbiralcev, odbiralcev in posrednikov informacij (Červ, Kalin Golob 2012: 137). Novinarski diskurz torej poleg profesionalne novinarske etike in organizacijskih medijskih omejitev sooblikujejo

številni družbeni dejavniki, kot so novinarska rutina, vplivi političnih elit, ekonomski pritiski, tehnološke zmožnosti in omejitve ter najrazličnejše strategije virov informacij (McNair, 1998; Bennet, 2003).

3.2 Diskurzivne in družbene prakse novinarstva

Diskurzivne prakse vključujejo produkcijo in potrošnjo novinarskih besedil; lahko jih opredelimo kot procese, s katerimi novinarji ustvarjajo besedila, in kot njihovo uporabo, razumevanje oziroma interpretacijo s strani bralcev. Diskurzi so vedno družbeno umeščeni, so del določenega družbenega okolja (produkcije in potrošnje) (Poler Kovačič 2007: 89). Zato mora analiza novinarskega diskurza upoštevati ne samo tiste dejavnike, ki vplivajo na vsebino novic (kot na primer dejavnike objavne vrednosti in z njimi povezano selekcijsko logiko), ampak tudi obliko, organizacijo, predstavitev in potrošnjo novic, tako na tekstualni kot tudi intertekstualni ravni (Richardson 2007: 75–76).

Družbene prakse novinarstva obsegajo strukture, institucije in vrednote zunaj novinarskih uredništev, ki prežemajo in strukturirajo novinarske aktivnosti in izdelke, na primer načini produkcije, razredna sestava občinstva in njegova relativna vrednost za oglaševalce, vpliv političnih in pravnih institucij, vloga novinarstva pri razširjanju in podpiranju družbenih vrednot itn. (Richardson 2007: 114). Družbene prakse oblikujejo delo novinarjev, kar pomeni, da mora analitik novinarskega diskurza pogledati tudi zunaj teksta samega ter raziskati razmerja med novinarstvom in družbo v celoti, saj obojestransko vplivata drug na drugega (Poler Kovačič 2007: 89).

3.3 Delitev na novinarske zvrsti, vrste in žanre

Razmerja med novinarskimi žanri, vrstami in zvrstmi se spreminjajo v odvisnosti od zgodovinskega, geografskega in ekonomskega okvira, v katerem delujejo množični mediji, v katerih se ubesedovanje novinarskih besedil – oblikovanih v posamezne žanre – odvija (Milosavljević 2004: 59).

Manca Košir (1988: 30) pojasnjuje, da si množično komuniciranje prizadeva za shematizacijo, saj tako ustvarja občutek, da so stvari obvladljive in svet pregleden. Ugotovitve Koširjeve dopolnjuje Milosavljević (2004: 58): »Sporočanje novinarskih informacij in interpretacij, ki poteka prek sredstev množičnega obveščanja, se vedno odvija v specifičnih oblikah. Njihova glavna naloga je predvsem hitra prepoznavnost in

omogočanje še lažjega in hitrejšega komuniciranja – prva in osnovna tovrstna specifična oblika komuniciranja so žanri.« Odsotnost prepoznavne oblike, v katero je vpeto posamezno novinarsko besedilo, bi (glej tudi Milosavljević 2003: 5) povzročalo komunikacijske zaplete, ki jih novinarski žanri s svojo ustaljenostjo oblike preprečujejo ali vsaj omiljujejo. Kadar besedilo ruši ustaljeno organizacijo z novo strukturo, se rojeva nov novinarski žanr (Erjavec, Poler Kovačič 2007: 121).

Delitev na poročevalna in presojevalna poročevalska besedila je stilistična delitev; podobno kot stilistika slovenskega poročevalstva pa besedila razvršča tudi teorija novinarskih žanrov, v kateri je splošno sprejeta edina klasifikacija stalnih oblik novinarskega sporočanja Mance Košir (1988), čeprav se (tako Laban 2005: 33) zaradi vse pogostejšega mešanja in prepletanja različnih žanrov kažejo potrebe po njeni posodobitvi in dopolnitvi. Podobno meni Červova (2009: 278): žanr je historično spremenljiv, pravzaprav samo trenutno stabilen (Schryer v Devitt 2000: 710), zato je potrebno na novo premisliti dosedanje žanrske opredelitve. V tem smislu sta koncepcija, pa tudi raziskovanje žanrov poročevalske funkcijske podzvrsti, posebna; diahroni pogled na razvoj in spreminjanje žanra, značilen za žanre umetnostne funkcijske zvrsti, je pri novinarskih žanrih zamejen z eno temeljnih potez novinarskega diskurza – ažurnostjo in zasidranostjo v sedanjosti. Stik z novinarskim žanrom je za bralca vedno stik z njegovo najsodobnejšo različico, z žanrom, kot se piše danes. Novinarji svoja besedila bolj ali manj načrtno in reflektirano prilagajajo hitro spreminjajočim se družbenim in tehnološkim sporočanjem okolici, zato je toliko pomembneje, da so ažurni in pogosti tudi teoretski premisleki žanrskih sprememb v novinarskem diskurzu (Červ 2009: 279). V nadaljevanju bo tako nekaj pozornosti namenjene tudi vrstni, vrstni in žanrski razvrstitvi novinarskih besedil.

3.3.1 Novinarski žanr

Novinarski žanr⁵⁶ je tip novinarskega diskurza, za katerega je značilna določena tipična forma, v kateri je upovedena določena snov (predmet), ki je tipsko strukturirana in izražena z zanjo tipičnimi jezikovnimi sredstvi. Ob tem še poudarja, da novinarski žanri

---

⁵⁶ Bahtin (1980: 237) žanre opredeli kot določene relativno stabilne tematske, kompozicijske in stilistične tipe izjav, ki institucionalizirajo niz pričakovanj o procesu oblikovanja izjav in njihovega zaključka.

niso umeten akademski proizvod, ampak jih spoznavamo tako, da iz obstoječih novinarskih besedil luščimo njihove značilnosti, določene ponavljajoče se strukture in funkcije, prvine, ki so za posamezna besedila tipične. Novinarski žanri kot ustaljene oblike upovedovanja besedil v novinarskem diskurzu omogočajo jasnost komunikacije, saj vsebina potrebuje specifično organiziranje, da bi jo opazili, razumeli, si jo predstavljali, zapomnili in ji verjeli (Milosavljević 2004: 58–59). Červova⁵⁷ povzema avtorje (Campbell in Jamieson 1978, Ansary in Babaii 2005, Frow 2006), katerih sodobne teorije arbitrarnost in togost žanrskih opredelitev rahljajo z novejšimi raziskovalnimi pristopi, in izhajajo iz dveh ključnih uvidov; bistvo žanra ni v trdnosti in nespremenljivosti, temveč v vseskozi dinamičnem ravnotežju njegovih prvin in potencialnosti njihove realizacije. V »žanrski strukturni potencial«, ugotavljata Ansary in Babaii (2005: 277), je vgrajenih nepredvidljivo število kombinacij razmerij med obveznimi in možnimi žanrskimi prvinami,⁵⁸ ki se realizirajo v konkretnih besedilih.

Červova na podlagi študij več avtorjev⁵⁹ nadalje ugotavlja, da žanr ni več raziskovan le kot formalno-vsebinska besedilna celota, ki je po svojem bistvu z za žanr specifičnimi besedilotvornimi algoritmi določena že pred tvorjenjem (glej Korošec 1998: 230–231), temveč je žanr razumljen kot tipizirano družbeno dejanje (Miller 1984). Uresničuje se kot odziv na komunikacijsko zahtevo, ki je interpretirana kot ponavljajoča se in zato tipska, prek tvorjenja in recepcije besedila v konkretnih družbeno-zgodovinskih-kulturnih okoliščinah (Červ 2009: 278). Obenem pa žanr ni le odziv na določeno sporočanje okoliščino, ampak jo prek svojih konvencij tudi konstruira, saj pogojuje posameznikovo doživljanje in pojmovanje sporočanje okoliščine ter možnih in primernih besedilnih odzivov nanjo (Bawarshi 2000: 340; Devitt 1993: 573). Fuzija formalno-vsebinskih lastnosti je torej prej kot bistvo le indikator žanra, določena z za žanr relevantnejšimi sporočanje-pragmatskimi okoliščinami, ki jih soustvarjajo tvorec in naslovník besedila v določenem kontekstu. Od tod izhaja, da žanr nima globljega in trajnejšega bivanja, ki ne bi bilo vpeto in odvisno od spremenljivih

---

⁵⁷ Gl. prispevek *Besedilne, pragmatične in medbesedilne žanrotvorne prvine uvodnika*

⁵⁸ Za določitev žanra so pomembne tiste lastnosti, ki so zanj značilne, kot tudi tiste, ki jih žanr nima (Devitt 2000: 700).

⁵⁹ Miller 1984, Pennock 2000, Devitt 2000, Bawarshi 2000

družbenih, kulturnih in institucionalnih pričakovanj ter bralčevih horizontov pričakovanj in semiotičnih praks (Juvan 2002: 11).

Žanre združujemo v vrste, ki so družine žanrov in imajo določene skupne lastnosti, ki jih druge družine nimajo. Žanr ima vse lastnosti vrste, ki pa se pri posameznih žanrih kažejo na različne načine. M. Košir jih loči glede na njihove temeljne konstitutivne prvine: predmet novinarskega sporočila, funkcijo novinarskega sporočila, naslovnikovo pričakovanje in komunikacijsko situacijo.

Vrste združujemo v zvrsti, razširjene družine, za katere je značilna skupna prevladujoča funkcija. Žanri so dinamičnejši, fleksibilnejši, hitereje se spreminjajo, odmirajo in se pojavljajo novi, novinarska vrsta pa je stabilnejša kategorija (Košir 1988: 32).

V slovenski teoriji je uveljavljena naslednja klasifikacija časopisnih novinarskih žanrov, ki jih Koširjeva v *Nastavkih za teorijo novinarskih vrst* takole razvršča:

Informativna zvrst obsega:

- a) VESTIČARSKO VRSTO (njeni žanri obveščajo o dogodku);
- b) POROČEVALSKO VRSTO (žanri obveščajo o dogajanju);
- c) REPORTAŽNO VRSTO (žanri obveščajo o stanju);
- d) POGOVRNO VRSTO (žanri obveščajo o pogovoru).

Interpretativna zvrst obsega:

- a) KOMENTATORSKO VRSTO (njeni žanri interpretirajo ozadje dogodka);
- b) ČLANKARSKO VRSTO (žanri interpretirajo razmerja);
- c) PORTRETNO VRSTO (žanri interpretirajo osebe).

3.4 Poročilo kot žanr poročevalske vrste informativne zvrsti

Teorija slovenskih novinarskih vrst poročilo obravnava kot posebno vrsto novinarskega sporočanja, ki je toliko različna od vestičarske vrste, da sestavlja svojo družino. Poročevalska vrsta je tako po M. Košir (1988: 73–77) družina petih žanrov – običajno poročilo, komentatorsko poročilo, reportersko poročilo, nekrolog in prikaz – ki naslovnikom poroča o poteku dogajanja in jih z njim seznanja v tolikšni meri, da imajo o

njem relativno celovito podobo. Koširjeva ugotavlja (prav tam), da del literature dvomi, ali je kakšna razlika med vestjo in poročilom, ter poročilo razglaša za vrsto oz. tip vesti; najpogosteje se jim poročilo kaže kot razširjena vest. Poročilo se od vesti loči najprej po svojem predmetu. Vest dogodek le registrira, poročilo pa sporoča o poteku dogajanja (Košir 1988: 73, prim. Laban 2005: 46) in rezultatu vnaprej napovedanih, predvidljivih dogodkov, ki so večji in imajo več prvin, npr. novinarske konference, okrogle mize, sestanki političnih strank, seje odborov, govori, srečanja in obiski tujih politikov. Vprašanja, ki si jih zastavlja bralec in nanje pričakuje odgovore v običajnem poročilu, so: Kaj se je dogajalo?, Kje se je dogajalo?, Kdaj se je dogajalo?, Kdo so bili nosilci dogajanja?. Običajno poročilo je zgrajeno iz enostavnega nizanja dejstev, ki jih poročevalec med seboj poveže v dogajalni lok in tako pri bralcu ustvari občutek povezanega, nepretrganega dogajanja. Pripoved teče linearno in je strukturirana relativno šablonizirano (Košir 1988: 74–75).

Teorijo slovenskih novinarskih vrst je s prispevkom *Žanri vestičarske vrste, običajno poročilo in anketa v dnevnem časopisju*, objavljenem v učbeniku *Uvod v novinarske študije* (2005: 31–67), dopolnila Vesna Laban, kjer navaja (prav tam: 47), da običajno poročilo nima uvoda in zaključka, ampak je sestavljeno samo iz glave in jedra – glava ponavadi vsebuje naslovje (kratek nadnaslov, zelo informativen naslov z bistveno informacijo in podnaslov iz več pomembnih poudarkov)⁶⁰ ter vodilo (angl. lead) – v katerem so zapisana identifikacijska dejstva dogodka, o katerem je tekla beseda. V jedru novinar (prav tam) nadaljuje s poročanjem o poteku dogodka, z nizanjem povzetkov ali navedkov nosilcev dogajanja v kronološkem zaporedju ali po pomembnostnem redu v obliki obrnjene piramide. Ker gre za informativni žanr, je avtor najpogosteje nevtralen opazovalec in opisovalec dogajanja, torej v besedilo izrecno ne vstopa,⁶¹ podpisan pa je s polnim imenom in priimkom.

Dolga in zapletena poročila z več pomembnimi elementi dogodka lahko zaradi večje preglednosti in organiziranosti ločujejo med naslovi (Brooks in dr. v Laban 2005: 47).

---

⁶⁰ Naslovje je v poglavju *Stilistika naslovov časopisnih poročevalskih besedil (Stilistika slovenskega poročevalstva 1998)* podrobno obravnaval Tomo Korošec.

⁶¹ Številne analize kažejo, da v poročilih prihaja, do manipuliranja s stvarnostjo. Novinar lahko manipulira z izborom točno določenih navedkov ali z neuravnoteženim navajanjem virov.

Labanova poudarja, da morajo biti za razumljivo poročilo odstavki med seboj jasno povezani, pri tem pa je treba paziti, da so informacije in mnenja sogovornikov o isti tematiki na istem mestu in ne raztresena po celotnem besedilu. Kot pravita Strunk in White (v Laban 2005), odstavki, ki obravnavajo posamezne vidike dogodka, bralcu pri branju pomagajo, saj mu začetek novega odstavka nakaže, da je bil narejen nov vsebinski korak v razvoju dogajanja ali da se je zamenjal govorec. Kadar je določena tema ali ideja sicer zanimiva, a vsebinsko odstopa od bistva tematike in je novinar zato ne more smiselno vključiti v samo besedilo, jo lahko zapiše v posebnem okvirčku, ki je grafično ločen od besedila.

Vodilo kot sestavina strukture ime pri poročilu posebno vlogo in pomen, saj v njem novinar poskuša odgovoriti na vsa ali vsaj čim več osnovnih vprašanj. Zato mora biti vodilo kratko, jedrnato, neposredno in razumljivo, saj preveč podatkov naenkrat povzroči nerazumljivost in bralca odvrne od branja (Laban 2005: 48). Pisanje vodila je, ugotavlja Mencher (2000: 138), za mnoge najpomembnejši korak v fazi oblikovanja novinarskega besedila. Novinar pri pisanju vodila organizira svoje misli in se odloči, katere elemente dogodka bo poudaril, ker so za bralca pomembni, v mislih pa tudi že oblikuje preostanek besedila. Jedro navadno razširi, pojasni, s primeri podkrepi in razdeli informacije iz vodila, pogosto pa predstavi tudi nove informacije, organizirane po pomembnosti, in ozadje dogodka.

Premrl (2009: 6–7) ugotavlja, da so novinarji z različnimi jezikovnimi in stilnimi sredstvi v poročilo vpeljali prvine presojanja, ocenjevanja in lastnega vrednotenja, oziroma da je prišlo do modifikacij časopisnega poročila, ki je še v poznih osemdesetih letih temeljilo na predpostavki objektivnosti, in se tako odmaknilo od informativne vloge ter se približalo interpretativni. Novinarji v poročila vpeljejo subjektivne prvine tako, da vključujejo tudi različna stilno zaznamovana sredstva (aktualizme), močno orožje vrednotenja v rokah novinarja pa se skriva tudi v samem izboru navedkov, ugotavlja Monika Kalin Golob (2004: 706).

3.5 Viri informacij v novinarskem sporočanjem procesu

V demokratični družbi naj bi imeli vsi državljani enako pravico oziroma enake možnosti dostopa do medijev (Erjavec, Poler Kovačič 2007: 147), a sodelovanje državljanov je bilo v zadevah, ki se tičejo demokracije vedno omejevano zaradi neenake porazdelitve

komunikacijskih kompetenc, neformalnih in nejavnih komunikacijskih kanalov ter neenakosti državljanov pri dostopu do medijev (Poler Kovačič 2004: 34). Van Dijk (1995: 32) opozarja, da je moč medijskega diskurza treba razumeti v luči dostopa do množičnih medijev. Kdor ima dostop, ima moč, in to so predvsem politične elite, ne pa »običajni« ljudje (prav tam). Dostop do medijev imajo, trdi Erjavčeva (2007: 80), tako predvsem družbeno močni akterji, ki nastopajo kot »dostopni« in kot »zanesljivi viri«. Hall (v Erjavec in Poler Kovačič 2007: 80) poudarja, da mediji legitimirajo in reproducirajo obstoječo asimetrično moč tako, da reprezentirajo glas močnih kot glas zdravega razuma. Novinarstvo je tako zaveznik uradnih virov, ki v sporočanski proces vstopajo po svoji funkciji oziroma so del formalne strukture oblasti v družbi (Erjavec in Poler Kovačič 2007: 147).

Na splošno razlikujemo t.i. uradne in neuradne vire, ki se razlikujejo tudi po svojem dostopu do novinarskih objav:

Uradni viri so viri »po svoji funkciji«, predstavniki različnih institucij:

- izvoljeni ali imenovani javni funkcionarji,
- nosilci politične in/ali ekonomske oblasti,
- predstavniki institucij družbene moči in oblasti (ekonomske, politične, kulturne, znanstvene, religiozne idr.),
- tudi predstavniki nevladnih organizacij, društev, združenj, različnih organiziranih civilnih pobud, ki »govorijo« po svoji funkciji, ki jo določa njihovo mesto v instituciji, organizaciji, iniciativi; mednje sodijo tudi njihove službe ali predstavniki za odnose z javnostmi.

Neuradni viri so:

- v dogodke oziroma dogajanje vpleteni ali nevpleteni posamezniki, ki niso vir po funkciji, ampak so udeleženci dogodkov, očividci, priče dogodkov, »ljudje z ulice«, »navadni«, »običajni« ljudje; P. Shoemaker in Reese (v Poler Kovačič 2004: 35) jih imenujeta »neznanci« in jih delita v pet skupin: 1. protestniki, izgretniki, stavkarji, 2. žrtve, 3. domnevni ali dejanski kršilci zakona in običajev, 4. glasovalci, anketiranci, 5. udeleženci neobičajnih dejavnosti.

3.6. Prehod v internetno okolje

Razpredelnica 3.1: Primerjava tiskane in spletne izdaje časopisa *Delo*

Kriterij razvrstitve	<i>Delo</i>	<i>Delo.si</i>
1. Besedilna strukturiranost	Omejen (fizični) prostor; linearno besedilo; posledično večja stopnja hierarhične strukturiranosti.	Neomejen hiperbesedilni prostor; hiperbesedilo, ki neproblematično prehaja v siceršnji hiperbesedilni splet, posledično manjša stopnja hierarhične strukturiranosti.
2. Delež nebesednega govora	Manjši delež slikovnega gradiva (fotografije, grafi, ponazoritve).	Večji delež slikovnega gradiva, avdiovizualnih oz. multimedijskih vsebin (slike, posnetki, podatkovni grafi in ponazoritve v okviru podatkovnega novinarstva).
3. Participacija uporabnikov	Manjša stopnja participacije uporabnikov; participacija je bolj strukturirana in bolj uredniško nadzorovana.	Večja stopnja participacije uporabnikov; manj strukturirana in manj nadzorovana oblika participacije.
4. Besedilna zvrstnost	Klasične novinarske zvrsti; formalni jezikovni register.	Dodajanje novih novinarskih zvrsti oz. besedil, npr. blogov, vključevanje elementov neformalnega jezikovnega registra (tudi pri participaciji uporabnikov).

Vir: Ana Beguš: Vpliv elektronskega hiperbesedila kot kulturnega vmesnika na pojem avtorstva v publicističnem diskurzu na primeru tiskane in elektronske različice časopisa Delo. Doktorska disertacija, str. 154.

4 Poročevalno besedilo v stilistiki slovenskega poročevalstva

V jezikoslovju stilistika pomeni »vedo o izbirnih možnostih jezika (leksikalnih, skladenjskih, oblikoslovnih, glasovnih) glede na vlogo oz. namen besedila« (Enciklopedija Slovenije, 1998: 317, avtorica gesla: A. Vidovič Muha).

Stilistika poročevalstva je bila zasnovana konec 60. let prejšnjega stoletja s ciljem opisati in pojasniti jezikovne posebnosti besedil dnevniškega tiska ter tako prispevati k preseganju hierarhičnega videnja funkcijske razslojenosti slovenskega knjižnega jezika (Kalin Golob 2006: 282). Za jezikovno in stilistično analizo je gotovo, da publicistika zaradi raznorodnosti in besedilne pestrosti ne daje uporabnih raziskovalnih rezultatov, saj gradivo s tako različnimi stilnimi pojavi ne omogoča natančne analize in postane neobvladljivo (Kalin Golob 2004: 70), zato je bila publicistika dolgo med manj raziskanimi področji znotraj funkcijskih zvrsti (Kalin Golob 1999: 183).

Odločitev za zamejitev raziskav na dnevniška časopisna besedila je bila v stilistiki poročevalstva tako primarno motivirana s funkcijskosistemskemu jezikoslovnemu pristopu inherentno potrebo identificirati besedila, ki imajo jasno razpoznavne, relativno homogene in po možnosti samo zanje specifične jezikovno-stilne lastnosti, ki jih je mogoče povezati in osmisliti z okoliščinami, v katerih nastajajo, ter jih abstrahirati v posebno funkcijsko definirano stilno plast oziroma podsistem knjižnega jezika (Červ 2013: 87–88). V skladu s temi spoznanji je empirična raziskava v okviru pričujočega diplomskega dela zaradi razpoznavnih, relativno homogenih in specifičnih jezikovno-stilnih lastnosti zamejena, saj je zaradi besedilne raznorodnosti predmet raziskave zožan na poročevalna besedila slovenskega dnevnega tiska.

Stilistika poročevalstva se je v zadnjih petdesetih letih uveljavila kot relativno avtonomen, v temelju jezikoslovni pristop k raziskovanju slovenskega novinarskega diskurza (Červ 2013: 88). A avtorica (prav tam) opozarja, da razmerje med jezikovnimi značilnostmi novinarskih in drugih publicističnih besedil še vedno ni dovolj celovito pojasnjeno, zato je potreben ponovni premislek teh problemov z vzporejanjem treh ravni: razmerij med publicističnimi, novinarskimi in poročevalskimi besedili, razmerij med njihovimi jezikovnimi lastnostmi ter razmerij med tistimi njihovimi potencialnimi jezikovnimi posebnostmi, ki so dejansko značilne samo za določen tip besedil.

V tem poglavju bo najprej predstavljena publicistična funkcijska zvrst, v katero – oziroma v njen ožji del – lahko uvrstimo celoten korpus poročevalnih besedil, ki predstavlja gradivo, na podlagi katerega je bila narejena jezikovnostilna analiza vzorcev citatne sklicevalnosti, ki se jezikovno uresničujejo na več možnih načinov. V povezavi z umestitvijo poročevalnih besedil v publicistično funkcijsko zvrst oz. poročevalsko podzvrst bodo v nadaljevanju predstavljeni tudi nekateri novejši pogledi in problematizacije, predstavljene v okviru sodobnih spoznanj stilistike poročevalstva.

4.1 Umestitev poročevalstva v publicistično funkcijsko zvrst

Začetki pojmovanja jezikovne zvrstnosti segajo na Slovenskem že v 30. leta 20. stoletja, ko so se posamezniki vključili v aktualne jezikoslovne tokove evropskega strukturalizma (Kalin Golob 2005: 88). V slovenski jezikoslovni literaturi je razslojenost na funkcijske zvrsti splošno sprejeta in bolj ali manj podrobno razčlenjena; tako govorimo o praktičnosporazumevalni, strokovni, publicistični in znanstveni funkcijski zvrsti (Kalin Golob 1999: 179). Publicistična zvrst je svoje mesto v funkcijski razčlenjenosti knjižnega jezika dokončno dobila šele v 60. letih prejšnjega stoletja, čeprav jo je kot »časopisni jezik« Breznik⁶² prepoznal že leta 1933 in jo označil sicer kot najvplivnejšo, vendar najnižjo po vrednosti (Kalin Golob 2005: 89). Ta hierarhizacija se je kljub nekaterim nasprotovanjem ohranjala vse do 60. let, ko je s sodobnimi raziskavami knjižnega jezika in teorijo zvrstnosti v jezikoslovju prevladala teza o enakovrednem soobstoju funkcijskih zvrsti (prav tam).

Publicistična zvrst zajema javna besedila, namenjena javnosti, torej besedila množičnih medijev, to pa so dnevniki, tedniki, mesečniki, radio, televizija, plakat (Kalin Golob 2005: 87). Na eni strani so to besedila, ki imajo značilnosti znanstvenih oz. poljudnoznanstvenih podzvrsti (objektivnost, nezaznamovanost jezikovnih sredstev), na drugi segajo v umetnostno zvrst (čustvena zaznamovanost, raba tropov in figur), zato jezik publicističnih besedil ni enoten, včasih se približuje strokovnosti, včasih umetnosti, pa tudi praktični sporazumevalnosti (glej Toporišič 1992: 238). Med temi raznorodnimi besedili, ki ne omogočajo enotnega predmeta raziskave in zato tudi ne uporabnih

---

⁶² Glej: Breznik, Anton, 1933: *O časnikarski slovenščini*. *Dom in svet* 46. 312–320.

rezultatov, je zato treba zožiti predmet raziskave na sporočila, v katerih je posebna vloga jezikovnih sredstev očitna že brez globlje raziskave (Kalin Golob 2005: 89).

Iz stilno raznovrstne publicistične zvrsti je Korošec izločil skupino besedil, katerim je skupno, da nastajajo vsak dan znova, predmet raziskave je tako skrčil na dnevnik in dokazal, da znotraj raznorodne publicistike obstaja posebno področje, ki se uresničuje s poročevalsko dejavnostjo. Njen rezultat so poročevalska besedila, ki so zaradi vpliva objektivnih stilotvornih dejavnikov razvila samosvoja jezikovna sredstva. Večino teh sredstev je razčlenil na sodobnem gradivu in ponazoril v svojih nadaljnjih raziskavah o stilistiki slovenskega poročevalstva. Prvotno poimenovanje *časopisni stil* je v člankih po letu 1981 spremenil v *poročevalski stil*. Tako je na eni strani zavrnil preohlapna poimenovanja, kot so jezik časopisov, novinarski jezik/stil, časnikarska slovenščina ali celo slabšalno časnikarščina (Korošec 1998: 10–12).

Znotraj publicistične funkcijske zvrsti so torej ožja področja, med njimi tudi poročevalstvo, ki je »ožje publicistična dejavnost, praviloma dnevniškega obveščanja javnosti o dogodkih in dogajanjih iz tistih sfer življenja, ki so našemu spoznanju dostopne in nas zanimajo« (Korošec 1994: 287). Prav dnevniško izhajanje, zaradi katerega govorimo o dveh pomembnih stilotvornih dejavnikih – podobni ali ponavljajoči se okoliščini, ki jo časopisno besedilo ubeseduje (Korošec 1976: 33), in časovni stiski – oblikuje posebne značilnosti jezika in stila v poročevalstvu.

4.1.1 Poročevalska funkcijska podzvrst

V sodobnejši literaturi stilistike poročevalstva se je ustalila opredelitev poročevalske funkcijske podzvrsti kot jezika besedil, ki so rezultat poročevalske novinarske dejavnosti (Červ 2013: 89), tj. vsakodnevnega obveščanja javnosti o dogodkih in dogajanjih v žanrih dveh različnih zvrsti (Kalin Golob 2003: 48).

V stilistiki poročevalstva se je ob njeni novi vlogi, tj. biti del novinarskih študij, kot ugotavlja Červova (2013: 88), izostrila potreba opredeliti pojem poročevalske funkcijske podzvrsti po eni strani v razmerju poročevalskih besedil do vseh različnih tipov novinarskih besedil in po drugi strani na ravni nabora jezikovnih sredstev, zajetih v pojmu poročevalski stil, v razmerju do nabora jezikovnih sredstev, ki se pojavljajo v novinarskih besedilih, saj »funkcijska jezikovna zvrst [...] dejansko pomeni predvsem

jezikovne lastnosti besedil, ki opravljajo določeno komunikacijsko funkcijo« (Stabej 1997: 7). Zato je, poudarja Červova (2013: 88) – ob razreševanju tega vprašanja, ki mu je inherentna za sistemskofunkcionalistične zvrstne pristope značilna ambivalenca med »pogledom na jezik kot znakovni sistem (oziroma kot sistem delnih sistemov) in na besedilo kot uporabo znakov iz tega sistema v posebnih okoliščinah in za poseben namen« (Stabej 1997: 7) – potrebna problematizacija pojma poročevalske funkcijske podzvrsti, kot je definirana v stilistiki poročevalstva.

4.1.1.1 Problematizacija poročevalske funkcijske podzvrsti

Prispevek Gaje Červ *Premisleki o definiranju poročevalske funkcijske podzvrsti v stilistiki poročevalstva* prinaša svež pogled na dosedanje razumevanje poročevalske funkcijske podzvrsti in razmerja med jezikovnimi značilnostmi novinarskih in drugih publicističnih besedil.

V literaturi tako soobstajajo opredelitve, ki izenačujejo pojma poročevalski stil in stil novinarskih besedil, ter tiste, ki poročevalsko stilno plast izraziteje pogojujejo s stilotvornimi dejavniki dnevnega nastajanja novinarskih besedil, ter ugotavljajo, da v sferi jezikovnih stilov gotovo ni pojava, na katerega bi se lahko poimenovalno natančno nanašala zveza novinarski stil (Korošec v Červ 2013: 88). To obenem implicira, da s pojmom poročevalske funkcijske podzvrsti razmerje med jezikovnimi značilnostmi novinarskih in drugih publicističnih besedil ne more biti celovito pojasnjeno. Premisek teh problemov je utemeljen, kot je bilo uvodoma v tem poglavju že omenjeno, z vzporejanjem treh ravni: razmerij med publicističnimi, novinarskimi in poročevalskimi besedili; razmerij med njihovimi jezikovnimi lastnostmi ter razmerij med tistimi njihovimi potencialnimi jezikovnimi posebnostmi, ki so dejansko značilne samo za določen tip omenjenih besedil.

V sodobnejši literaturi stilistike poročevalstva se je ustalila opredelitev poročevalske funkcijske podzvrsti kot jezika besedil, ki so rezultat poročevalske novinarske dejavnosti, »tj. vsakodnevnega obveščanja javnosti o dogodkih in dogajanjih v žanrih dveh različnih zvrsti (Kalin Golob 2003: 48). Enako kot slovenska teorija novinarskih zvrsti (Košir 1988) stilistika poročevalstva privzema dve dominantni funkciji novinarskih (poročevalskih) besedil – informiranje (poročanje) in interpretiranje

(presojanje). Poleg tega pa so jezikovna sredstva funkcijsko definirana tudi s svojo stilno vrednostjo (Červ 2013: 89): tako sta v poročevalskih besedilih razpoznani dve skupini jezikovnih sredstev s posebnim statusom – poročevalski avtomatizmi in aktualizmi.⁶³ Prvi so opredeljeni kot besede, besedne zveze in stavčni vzorci, ki so se v konvenciji med tvorci in naslovniki utrdili kot posebna, opravljanju poročevalske dejavnosti prilagojena jezikovna sredstva in imajo samo v tej zvrsti nevtralno stilno vrednost (Korošec 1998: 15).

Drugi so opredeljeni kot stilno zaznamovana jezikovna sredstva, ki s svojo svežino in nenavadnostjo pomenijo odmik od neposredne označbe predmeta govora, s tem pa tudi tvorčevo interpretacijo tega predmeta in posledično subjektivizacijo besedila (prav tam: 17). Na podlagi sinergije teh dveh dejavnikov – torej dominantne funkcije besedila in stilne vrednosti njegovih jezikovnih sredstev – stilistika poročevalstva vzpostavlja dihotomično zvrstno tipologizacijo poročevalskih besedil. Deli jih na poročevalna, ki jih povezuje z rabo avtomatizmov, in presojevalna, ki jih povezuje z možnostjo rabe aktualizmov (Červ 2013: 89). Taka tipologizacija se z jezikoslovnega stališča povezuje z razmislekom o dveh temeljnih pojavnih oblikah sistema knjižnega jezika, prisotnih v subjektiviziranih in objektiviziranih besedilih (gl. Vidovič Muha 1972).

Vzporedno je poročevalska funkcijska podzvrst opredeljena še z dvema meriloma oziroma stilotvornima dejavnikoma, ki izhajata iz zunajjezikovnih okoliščin poročevalstva kot izrazito dnevniške dejavnosti. V tem smislu je pojmovana kot jezikovna plast, ki se je zgodovinsko izoblikovala z nastankom dnevnikov in je značilna za novinarska besedila, ki nastajajo v časovni stiski, njihovi predmeti upovedovanja pa so si zelo podobni, saj gre za ponavljajoče se družbene dogodke in stanja (Korošec 1976: 33–34; Kalin Golob 1999: 190; prim. 2007: 45; Červ 2013: 90).

Červova na podlagi zgoraj povedanega ugotavlja (2013: 90), da ključni teoretski zaplet, ki zamegljuje razumevanje razmerja med poročevalskimi in novinarskimi besedili oziroma zanje značilnimi jezikovnimi lastnostmi, izhaja iz dejstva, da stilistika poročevalstva kot poročevalsko funkcijsko podzvrst po eni strani definira jezik vseh

---

⁶³ Avtomatizirana in aktualizirana jezikovna sredstva Korošec podrobno obravnava v *Stilistiki slovenskega poročevalstva* (1998).

novinarskih besedil, ki izhajajo v dnevnikih, po drugi strani pa jezik novinarskih besedil, ki nastajajo v posebnih okoliščinah, značilnih za dnevno nastajanje novinarskih besedil. Če namreč, nadalje razmišlja Červova (prav tam) vpliv časovne stiske in upovedovanja podobnih oziroma ponavljajočih se okoliščin, ki sta razpoznavna kot dva ključna dejavnika za oblikovanje poročevalske stilne plasti, preverimo na tipologiji dnevniških novinarskih besedil, ki jo je izdelala M. Košir (1988), ugotovimo, da je stilotvorni dejavnik časovne stiske gotovo značilnejši za specifično dnevniške žanre vestičarske in poročevalske vrste, ki upovedujejo dogodke, ki so se zgodili dan pred objavo besedila ali celo na dan objave, zaradi česar je pri njih celoten postopek nastajanja – torej zbiranja, odbiranja in upovedovanja informacij (McNair 1998) – krajši od štiriindvajsetih ur. Zaradi časovnih omejitev nekateri novinarstvo označujejo s frazo »literatura pod pritiskom« – kot dejavnost časovnih rokov in stisk (Rivers v Poler Kovačič 2004: 43–44), ki jih novinarju pomaga rešiti prav rutinizacija novinarskega sporočanja.

Pri žanrih člankarske, portretne, reportažne pa tudi pogovorne vrste, se vpliv časovne stiske kot stilotvornega dejavnika relativizira, saj se postopek nastajanja teh besedil, tudi če so objavljena v dnevnikih, navadno začne že nekaj dni pred objavo; pri njih pa ne gre v tolikšni meri niti za upovedovanje ponavljajočih se in v osnovnih potezah podobnih si dogodkov, ampak ravno nasprotno – izbirajo nevsakdanje dogodke, ljudi in kraje ter razmerja med njimi, ki jim posebnost poleg tega dodajajo še s subjektivno interpretacijo.

Če v ta razmislek vpnemo še dihotomijo med aktualizacijo in avtomatizacijo jezikovnih sredstev v novinarskih besedilih, dodaja Červova (2013: 90–91), ugotovimo, da omenjena stilotvorna dejavnika dobro pojasnujeta predvsem nastanek in rabo avtomatizmov, ne pa tudi pojava aktualizacije. To potrjuje tudi dejstvo, da so prav aktualizmi stilna plast, po kateri se jezik novinarskih besedil ne razlikuje od jezika tistih publicističnih besedil, ki se približujejo umetnostni zvrsti (Kalin Golob 2003: 40). Ko problem nadalje mislimo s stališča novinarskih žanrov in njihovega pojavljanja v novinarskih medijih z različno periodiko, ugotovimo, da so žanri vestičarske in poročevalske vrste omejeni skoraj izključno na dnevniške medije, da jih pišejo samo poklicni pisci novinarji, zanje značilne jezikovne lastnosti pa je dejansko mogoče učinkovito pojasniti z dejstvom, da so novinarji za vsakodnevno upovedovanje

podobnih vsebin, za katero nimajo veliko časa, oblikovali omejen nabor leksikalno-skladenjskih in besedilnih rešitev ter rabo tistih, ki so bile razpoznane kot najfunkcionalnejše, avtomatizirali. Poleg teh se, piše Červova (prav tam), v dnevniških medijih pojavljajo tudi ostali žanri (članki, komentarji, kolumne), vendar so ti žanri značilnejši za tednike, in tedenske priloge dnevnikov; zanje pa je značilno, da jih pišejo tako novinarji kot strokovnjaki v vlogi publicistov. V teh besedilih je raba poročevalnih avtomatizmov zaradi drugačne sporočajske vloge redka, zato se njihov jezik v nobeni posebni lastnosti ne razlikuje od jezika drugih besedil publicistične zvrsti, z zavedanjem, da tudi publicistika ni dosledno razčlenjena na podzvrsti in izčrpno jezikovnostilno opisana (Kalin Golob 2003: 46).

4.2 Publicistična in poročevalska besedila

Za razumevanje diplomskega dela je treba nekaj pozornosti nameniti tudi razlikovanju med poimenovanjema publicistično in poročevalsko besedilo in upoštevanju njunih razločevalnih lastnosti. Publicistično besedilo je širše poimenovanje, oziroma vsako poročevalsko besedilo je gledano širše hkrati tudi publicistično, ni pa vsako publicistično besedilo hkrati tudi poročevalsko.

Korošec (1998: 12) opozarja na teorije, ki iz publicistične funkcijske zvrsti izločajo »prvine vseh tistih besedil, katerih funkcija je izrazito informacijska«, in se ne strinja z njimi ter tudi tovrstna besedila uvršča v publicistično zvrst. Tako ločuje znotraj poročevalskih besedil dve vrsti, eno tvorijo tista, ki informirajo (prenašajo sporočila), drugo tista, katerih naloga je vplivajska, apelna, vrednotilna. Poročevalski stil se uresničuje v poročevalskih besedilih, ki tvorijo poročevalsko podzvrst publicistične funkcijske zvrsti, teorija novinarskih žanrov jih razvršča v informativno in interpretativno zvrst novinarskih besedil (Kalin Golob 2003: 46).

Prav zaradi stilnih razlik, je treba postaviti mejo med publicističnim in poročevalskim (novinarskim, časopisnim, žurnalističnim) ter poročevalska besedila obravnavati kot del publicistične zvrsti, omejen na časopisna (radijska, televizijska) dnevniška besedila, saj se zaradi objektivnih stilotvornih dejavnikov v dnevnem poročevalstvu⁶⁴ jezik prilagaja

---

⁶⁴ Te stilne posebnosti so se razvile po letu 1873, ko je *Slovenski narod* postal dnevnik.

s posebnimi sredstvi, ki so stilotvorna, tako da je upravičeno govoriti o samostojnem področju znotraj publicistične zvrsti (prav tam).

Monika Kalin Golob (1999: 187) ocenjuje, da nekateri jezikoslovci kljub ustaljenosti in dokazani potrebi po razlikovanju med publicističnimi in poročevalskimi besedili ter posledično jezikovnimi in stilnimi posebnostmi v svojih člankih še vedno uporabljajo izraz publicistična besedila tudi takrat, ko je iz obravnave jasno, da gre za besedila, ki so nastala kot rezultat poročevalčeve dejavnosti, torej bi bila natančnejša zveza poročevalska besedila. Pri pisanju strokovnih besedil je gotovo eno temeljnih pravil, da je treba vedno preveriti, kaj je bilo o določenem predmetu že zapisano, in na osnovi tega upoštevati že uporabljene strokovne izraze. Če določenega ustaljenega strokovnega izraza ne uporabljamo, moramo na to izrecno opozoriti in argumentirano razložiti, zakaj se nam ne zdi ustrezen (prav tam).

4.2.1 Ubeseditveni načini v poročevalskih besedilih

Monika Kalin Golob razlikuje (1999: 188; 2003: 48; 2005: 93–94) med poročanjem kot dejavnostjo novinarjev in poročanjem kot enim izmed ubeseditvenih načinov: poročevalstvo se ne uresničuje samo s poročanjem, katerega rezultat je poročilo (vrsta besedila), ampak je treba poročevalstvo razumeti širše: kot dnevno obveščanje javnosti o dogodkih in dogajanjih, in sicer bodisi brez novinarjevega mnenja v besedilih – zgolj poročevalno (objektivno, stvarno, nezaznamovano poročanje; žanri v katerih prevladuje informativna funkcija) – bodisi tako, da se novinarjeva prisotnost, njegovo mnenje kaže tudi z rabo zaznamovanih jezikovnih sredstev, saj prek njih dogodke tudi vrednoti – tudi presojevalno (žanri v katerih prevladuje interpretativna funkcija). Avtorica dodaja (prav tam), da ga ne smemo omejevati le na slogovni postopek poročanje in njegov rezultat poročilo, kot ga npr. določa Toporišič (1996: 185–197) in Križaj Ortar (1996: 158), ampak so rezultat poročevalstva kot dejavnosti, ki jo opravljajo poklicni pisci novinarji, besedila, ki nastajajo kot rezultat omenjenega vsakodnevnega obveščanja javnosti v posebnih žanrih. To pomeni, da je ob omenjenem ubeseditvenem načinu (sporočevalnem postopku) v poročevalskih besedilih tvorbeni način tudi presojanje (komentiranje).

4.3 Poročevalna in presojevalna poročevalska besedila

Delitev novinarskih besedil na dejstvena in mnenjska je klasična in jo različno poimenovano najdemo v številnih evropskih učbenikih in razpravah o novinarskih besedilih (glej pregled v Kalin Golob, 1999). Teorija slovenskih novinarskih besedilnih vrst izhaja iz upoštevanja prevladujoče funkcije, tako da na tej podlagi govori o informativni in interpretativni zvrsti (Košir 1988:63). Ti dve skupini so potrdile raziskave sodobnega poročevalstva in tudi zgodovinski razvoj v prvih slovenskih dnevnikih (Kalin Golob 2005: 94–96). Z jezikoslovnega vidika gre za poročevalska besedila, v katerih se uresničuje poročevalski stil: prva (poročevalna) so zasnovana predvsem na namenu prenesti sporočilo (informirati), druga (presojevalna) pa v iskanju stika z naslovnikom gradijo na vplivanjskih, apelnih in vrednotilnih sporočanjih nalogah (Korošec 1998: 12).

Stilistika slovenskega poročevalstva tako ločuje med

- a) poročevalnimi besedili (po M. Košir, poročevalna in pogovorna vrsta informativne zvrsti: kratka vest, razširjena vest, vest v nadaljevanju, naznanilo; običajno poročilo, komentatorsko poročilo, reportersko poročilo ...) to so besedila, ki informirajo ali naznanjajo;
- b) presojevalnimi besedili (po M. Košir komentatorska, člankarska in portretna vrsta interpretativne zvrsti: komentar, uvodnik, glosa, kolumen; informativni članek, članek z naslovne strani; portret): ta besedila razlagajo in razčlenjujejo, vrednotijo in prepričujejo.

Poročevalska besedila se uresničujejo se s poročanjem (ubeseditveni način, slogovni postopek) kot objektivnim, stvarnim podajanjem takega dogodka. Presojevalna pa s presojanjem, komentiranjem v žanrih, kot so npr. komentar, članek, uvodnik idr.

Slika 4.1: Primer poročevalnega (*Uspeh se skriva v železni disciplini*) in presojevalnega (*Železni Pahor*) poročevalskega besedila avtorice Jelke Zupanič (*Večer*, 12. 10. 2010).

DANES Jelka Zupanič
Železni Pahor

Zaradi risnega, kar je Slovencem vlada zložila v bodoča proračuna in napovedane železne discipline, ki je edino jamstvo za uspeh, premier Pahor še ne bo postal železni lord. Tudi Britanci so železno lady Margaret Thatcher spoznavali postopoma in Pahor je v nagovoru poslancem niti omenil ni. Citiral jim je finančnega ministra Georgea Osborna, ki je Britancem povedal, kar nam Pahor preprosto ne bi mogel povedati bolje: "V zadnjih desetih letih smo videli, da je več denarja brez reform recept za neuspeh. Manj denarja brez reform pa bi bil recept za katastrofo."

Da nam antirecept za katastrofo predlaga tudi naša vlada, vendar vemo. Prvi finančar v državi in primerista zdaj opisala le še način, kako naj bi to dosegli. Z železno disciplino. Le tako lahko računamo, da bo postalo gospodarstvo spet stabilno, da se bo vrnila gospodarska rast, z njo več dela za Slovence in z vsem skupaj tudi blaginja. Zobe naj bi stisnili še za tri, štiri leta, ko bo gospodarska rast morebiti spet tako krepka, da bo segla do treh odstotkov. Tisti rasti, ki jo bodo dosegli v vzhajajočih gospodarstvih in smo jo nedavno dosegali še sami, se bo treba najprej odreči, če homo izbrali evropske standarde socialne države.

Pahor ima seveda prav, ko je pragmatično civilizacijski in po kapljici kar se da previdno troši dvome, da bo še kdaj tako, kot je bilo. Dan po lokalnih volitvah je postavil na prvo mesto ljudi in njihova pričakovanja. Prejerno gospodarne Slovence, ki želimo za svoj denar počeno delati in živeti dostojno, je poštoval. Polivalil jih je v časih, ko, če je le še delo za njih, radi hodijo delat, četudi se pogosto počutijo zamenjive kot kak pokvarjeni delček v aparaturi, ki je še do večer delovala brezhibno, potem pa je brez delčka osjala nekorištna. A tako gledenje in napoved, da bo za boljši jutri potrebna železna disciplina vseh, je napoved odrekani. Res je sicer, da vlada v varčevalnem proračunu, ki bo budil gospodarsko rast z zelo omejenimi sredstvi, Slovencem vsaj v bližnjem davkov ne napoveduje. A bodo za bolj obetaven jutri vsi skupaj plačali z zamrzitvami in z reformami. Tako lahko bodoča proračuna razumemo predvsem kot vsehsplošno odrekane, ki naj bi ga vladit uspešno doseči z železno disciplino prav vseh. Brez izjeme. Tudi s Pahorjevo. Razlika je le ta, da si bomo kot železnega morda zapomnili le njega.

Ljubzen do orožja in lova, nepopovljivi - izmi, tesna zmaga na volitvah... Vsaka podobnost mariborskega šerifa z Bushem je zgolj naključna.

LEVO SPODAJ

Uspeh se skriva v železni disciplini

Premier Pahor: "Ne bomo povečevali davkov. In z javnim denarjem bomo delali tako skrbno, kot skuša delati vsak od nas s svojim lastnim."
Minister Križanič: "Ne izgubljam kompasa"

JELKA ZUPANIČ

"Uspehi bomo samo ob železni disciplini", je večkrat ponovil predsednik vlade Borut Pahor, ko je poslanecem večeraj pojasnil, kaj želi vlada doseči s predlogoma proračunov za prihodnji dve leti. Finančni minister Franc Križanič pa je trdil: "Z varčevalnimi proračunoma dajemo jasen signal, da smo stabilna družba, sposobna varčevati na način, ki nas vendarle ohranja socialno povezanost in razvojno usmerjene. Torej ne izgubljam kompasa, mi še vedno zrajamo pri politikah, kivojdijo v razvojno prebrat in v varnost naših državljanov in državljanek."

Najhujše je za nami, brez strahu v reforme

Oba proračunapomenita takojšnjo stabilizacijo javnih financ in ustvarjanje pogojev za okrepitev konkurenčnosti in socialne povezanosti. To bi po Pahorju pomenilo, da se bo Slovenija iz krize izvlekla močnejša kot skupnost, da ne bo "en sloj, ena generacija, ena elita privilegirana, ampak bo uspelo nam vsem skupaj". Da bi stabilizacija uspela, je nujna javnofinančna disciplina, če naj bi v treh letih znižali proračunski primanjkljaj pod dovoljene 3 odstotke BDP in ohranili il javnofinančni dolg pod 45 odstotkov BDP.

Pahor je tudi večeraj vztrajal, da gre Sloveniji v primerjavi z drugimi v Evropi relativno dobro. Najhujše je za nami, zagotovila, da bo pot gospodarskega okrevanja brez slehernih težav, danes ne more dati nič. Pahor je ponovil, da bi spet storil, kar je vlada storila v začetku krize, ko jemalo slovensko skupnost socialno zavarovala, pa "ne zaradi socialnega mira, pač pa zato, ker bi hudo poslabšanje socialnih razmer med ljudmi ustvarilo takšno nezaupanje do potrebnih sprememb kasneje, da mu nobena politika ne bi bila več kos". Ocenil je: "Mi smo to vzdržali. Res je, da smo povečali potrebna sredstva za socialne transferje za 4,4 odstotkov, vendar se je to obrestovalo

Minister za finance Franc Križanič z Boštjanom Žekšem (Robert Bajen)

in nam omogočilo, da smo ne brez kritik, ne brezgovorov, ne brez dvomov, mislim pa, da brez strahu. In to se mi zdi zdaj najpomembnejše, kar Slovenija ima. Nepravim, da ima prekomerno veliko optimizma in prazne vere, ampak nima strahu. Brez strahu smo se lotili pomembnih strukturalnih reform." Zaradi okrepite socialne povezanosti se vlada zdaj lahko loti okrepitev konkurenčnosti, ki je njena prva naloga v prihodnjih dveh letih. Vladni cilj, da dolg ne bi presegel 45 odstotkov, pa zahteva izredno disciplino. "Tisto, kar bomo vsi potrebovali, je železna disciplina," je napovedal Pahor, potrebujemo pa jo zato, da "s to disciplino ohranimo in pomenimo v kondicijo slovensko ekonomijo zato, da hita lahko predstavlja močne stebre socialne povezanosti".

Razumni razlogi začasne zamrznitve

Zdravljenja javnih financ se vlada ne bo lotila s povečevanjem davkov, ampak varčevanjem, pametnim investiranjem in misli na prihodnost, je objubil Pahor. Vsebinsko bodo proračunske cilje dosegli s prilaganjem izdatkov razvojnim prednostim in v naslednjih dveh letih tudi z nujnimi posegi v plače v javnem sektorju, pokojnine in v transferje.

"Vsi ni ukrepi so začasne narave in imajo svojo razumno podlago. Začasne zato, ker so povezani z rastjo BDP,

Ni bilo druge možnosti

"Vlade pridejo in grejo, tradicija razumnega in gospodarnega odločanja o javnih financah pa se mora v tej državi prijeti, ker se mi zdi, da to ustreza tudi značaju naših ljudi. Mi smo pregovorno gospodarni ljudje, za svoj denar želimo počeno delati in želimo živeti človeka dostojno življenje. To velja za posameznika in mora veljati za nacionalno skupnost. Tisto, kar je problem te vlade, ne prejšnje vlade, je problem, da smo morali zaradi znanih razlogov pospešiti rast javnega dolga. To je problem, ki ga mora ta vlada vedno prepoznati, da bi ga lahko sankcionirala, zato odločitev, ki so predlagane. Ni bilo možnosti, da bi se temu bolj ali manj izognili, razen če ne bi bliskovito in hitro kršili socialnih pravic," je ocenil premier Borut Pahor. (jz)

Stabilnost edini odgovor

"Sanacija javnih financ se odvija v skladu z načinom gospodaranja v sodobnem svetu, ki je hiperinformatiziran, kjer pričakovana izjemno vplivajo na odločitev, bolj kot sama realna gibanja. Kjer je že podobnost nekkih problemov dovolj, da pride do reakcij trgovinskih partnerjev, kreditorjev in ostalih, ne da bi sploh prišlo do kakršnih motenj, ampak se motnje povzročajo že iz samega strahu, da ne kdo ne bo poplačal. Skratka, v teh razmerah je stabilnost javnih financ postala eden od temeljnih ciljev," je dejal finančni minister Franc Križanič. (jz)

da se ne bi zadolževali. Uklinjeni bodo tako, ko nam bo omogočeno, da bomo lahko brez vrveganja kakšne zadolžitve za normalno servisiranje proračunske porabe dvignili blaginjo naših ljudi. Blaginja naših ljudi, gospe in gospodje, v letih 2009 in 2010 ni padla tako zelo, kot je težala žrtve gospodarske in finančne krize, saj jo je ublažila. Ker pa to ne more trajati večno, moramo zdaj pametno in kolikor se da pravično razdeliti bremena tako, da bodo vsi sloji, vse generacije primerno obremenjeni in da bomo lahko vsi, ne samo nekateri, izšli iz krize brez večjih pretresov," je dejal Pahor. Če te ukrepe, skupaj s pokojninsko in zdravstveno reformo, ne bi bilo, bi javni dolg narasla in že med letoma 2015 do 2017 bi dosegli mejo 60 odstotkov, denar bi namesto za razvoj porabili za plačevanje obresti za dolgove.

Nobelova nagrada za ekonomijo letos Diamondu, Mortensenu in Pissaridesu

Nobelovo nagrado za ekonomijo bodo letos prejeli Američana Peter Diamond in Dale Mortensen ter Christopher Pissarides, ki ima britansko in ciprsko državljanstvo, je večeraj v Stockholmu sporočil švedska akademija za razvoj teorije, ki pomaga pojasniti, kako lahko ekonomske politike vplivajo na brezposelnost. "Modeli nagradencev nam pomagajo razumeti, kako regulacija in ekonomska politika vplivata na brezposelnost, prosta delovna mesta in plače," je po poročanju tujih

tiskovnih agencij v obrazložitvi pojasnila švedska kraljeva akademija znanosti.

Diamond je analiziral splošna razmerja med iskalcil in ponudniki na trgu, Mortensen in Pissarides pa sta teorijo razširila in jo prenesla na trg dela. Ker iskanje zaposlitve zahteva veliko časa in virov, ustvari trenja na trgu dela, kar pomaga pojasniti, zakaj hkrati obstajajo tako brezposelnost kot prosta delovna mesta, menijo v akademiji.

Sedemdesetletni Diamond, nekdanji mentor sedanjega prvega moza ameriške centralne banke Federal Reserve (Fed) Bena Bernankeja, je kot ekonomist zaposlen na inštitutu za tehnologijo v Massachusettsu, proučuje pa socialno varstvo, pokojnine in davke. Enainšedesetletni Mortensen je profesor ekonomije na univerzi v Evanstonu v ameriški zvezni državi Illinois, ta čas pa je gostujoči profesor na univerzi v Aarhusu na Danskem. Dva inšedesetletni Pissarides je profesor na London School of Economics.

Christopher Pissarides (Reuters)

Mortensen in Pissarides sta bila o nagradi že obveščena. Mortensen je bil ob novici zelo vesel, Pissarides pa jo je sprejel z mešanico presenečenja in sreče. "Ta nagrada je tako velika, da tudi po tem, ko jo dobiš, ne verjameš, da jo boš dobil," je povedal Pissarides, ki se je prek telefonference oglašil akademiji.

Na odločitev kraljeve akademije se je odzval tudi Paul Krugman, ki je Nobelovonagrado za ekonomijo prejel leta 2008. Diamond, Mortensen in Pissarides so si nagrado "močno zaslužili", njihovo delo pa je zelo pomembno, je v blogu na spletni strani časnika The New York Times zapisal Krugman. (tja)

5 Citatna sklicevalnost v poročevalnih besedilih

Osrednje poglavje diplomskega dela pričenjam z razmišljanjem Foucaulta, ki sta ga v znanstveni zbornik *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri* (2004: 35) vključila Manca Košir in Mitja Čepič: »Delanje reda med stvarmi še nikoli ni bilo tako naporno opravilo kot danes, ko ni (več) enoznačnih opredelitev novinarstva, ko se žanri mešajo in prepletajo, da je težko prepoznati tipske strukture, in je odnos do povedanega tako površen, da citat ne pomeni nujno, da je kdo citirano tudi v resnici izrekel.«

Jezikovnostilno analizo citatne sklicevalnosti sem opravila na vzorcu 1800 novinarskih poročevalnih besedil, ki so v *Delu* in *Večeru* izhajala med letoma 1955 in 2015. Pri jezikovnostilni analizi sredstev citatne sklicevalnosti me je zanimalo predvsem, ali so z narekovaji zaznamovani deli besedil dobesedni navedki in kot taki deli premege govora, ali so kot iztržki (dobesednih) navedkov del odvisnogovornih stavčnih struktur. Pri pregledu korpusa poročevalnih besedil se je izkazalo, da so navedki oziroma z narekovaji zaznamovani neavtorski deli besedil v celotnem proučevanem obdobju v večjem obsegu zastopani kot deli premege in manj odvisnega govora.

5.1 Umestitev citatne sklicevalnosti v stilistiko poročevalstva

Tomo Korošec v *Stilistiki slovenskega poročevalstva* poročevalsko sklicevalnost obravnava v poglavju *Vzorci poročevalskih stopenj*, kjer ugotavlja, da je najmanjša poročevalska enota (referem) vestiški pravzorec s časo-prostorsko umestitvijo dogodka, ta pa je že tudi sam lahko vest. K temu dodaja, da se vestiški pravzorec širi s podatki: »to so vzorci poročevalske sklicevalnosti glede na zanesljivost/nezanesljivost poročanega, vzorci nanašanske (referenčne) sklicevalnosti (endoforična ali navezovalna sklicevalnost) in vzorci citatne sklicevalnosti. Vrste vzorcev so žanrotvorne«.

Znotraj poročevalske sklicevalnosti tako obravnava

- Vrste sklicevalnosti glede na zanesljivost/nezanesljivost dogodka
- Navezovalno sklicevalnost
- Citatno sklicevalnost

V diplomski nalogi je predmet raziskave zožan na preučevanje jezikovnih sredstev citatne sklicevalnosti v poročevalnih besedilih oz. natančneje: zanimali nas bodo tisti deli besedil, ki so kot citati zaznamovani z narekovaji. Citati oz. navedki kot neavtorski deli besedil so v poročevalnih besedilih lahko:

- Del premega govora (dobesedni navedek):

»Tudi če danes ne bomo prišli povsem do konca, upanje še ne bo umrlo,« je izjavil minister Virant. (*Delo*, 18. 1. 2008)

- Del odvisnega govora (kot iztržki navedkov največkrat del predmetnega odvisnika):

Waldheim poudarja v svoji poslanici misel o nedeljivosti svetovnega miru in pravi, da »detant, sodelovanje in varnost v Evropi niso samo regionalnega pomena, marveč imajo svetovne razsežnosti in lahko koristijo vsemu svetu«. (*Večer*, 1. 2. 1975)

- Samostojne enote besedila:

a) vir informacij je razviden iz sobesedila:⁶⁵

»Denar iz Patrie ni končal pri Janez Janši, temveč v njegovi stranki SDS.« Te besede naj bi za časnik *Delo* izrekel glavni finski preiskovalec /.../ (*Večer*, 24. 3. 2011)

b) vir informacije ni jasno razviden:

»Silovita prednost, ki jo ima SDS, se lahko precej zmanjša, še bolj kot to pa je pomembno, da se lahko pojavi še večja resigniranost volilnega telesa. Če bi bile volitve zdaj, se bojim, da bi bila udeležba katastrofalno nizka.« (*Delo*, 25. 2. 2011)

Za ločevanje med vrstami sklicevalnosti je potrebno nekaj besed nameniti tudi vrstam sklicevalnosti glede na zanesljivost/nezanesljivost dogodka in navezovalni sklicevalnosti, največ pozornosti pa namenjamo citatni sklicevalnosti.

Znotraj vrst sklicevalnosti glede na zanesljivost/nezanesljivost dogodka, Korošec (1998: 206–207) navezovalno (endoforično) sklicevalnost takole opredeljuje: Poročevalec

---

⁶⁵ Tovrstne primere sem uvrstila med deiktično vrsto citatne sklicevalnosti (glej razdelek 5.3.5).

lahko določene dele besedila zaznamuje kot neavtorske tudi s členkom *da*, ki v sebi strnjuje glagol rekanja in svojo prvotno vezniško vlogo. Ta tehnika poročevalcu omogoča, da v svoje besedilo vključuje dele tujega besedila, kot da bi bili dobesedni navedki premega govora, čeprav to niso, ker je v njih opravil določene prirejevalne posege, vendar jih ne nakazuje kot posege odvisnega govora. V agencijskem novinarstvu⁶⁶ so bolj pogosti primeri sklicevalnosti s členkovnimi zvezami s povedniki ker da je in češ da je, ki jih lahko obravnavamo kot besedno izražanje nezanesljivosti (domneve, neuradnosti, nedokazanosti) ali kot oblike navezovalne sklicevalnosti (Laban, Poler Kovačič 2007: 79), »kadar je vidik nezanesljivosti zožen na tisti del besedila, ki ga poročevalec pripisuje drugemu« (Korošec 1998: 206)

Citatno sklicevalnost razumemo kot zadnjo stopnjo poročevalskih sklicevalnih vzorcev, pri kateri se besedilo (ali del besedila) drugega navede, vidik zanesljivosti/nezanesljivosti pri tej stopnji stopi v ozadje, naslovnik sprejme le zagotovilo, da so kot citati zaznamovani deli poročevalčevega besedila res citati, v katerih je zanesljivost vsebine prešla s poročevalca na citiranega avtorja (Korošec 1998, 208).

5.2 Navajanje (citiranje) in povzemanje izjav

Novinarski prispevki so sestavljeni iz izjav in virov, zato je pomembno, koga novinarji navajajo eksplicitno, koga manj eksplicitno in koga sploh ne navajajo. Navajanje virov je tudi ključni pokazatelj novinarske (ne)pristranskosti, saj morajo novinarji navesti mnenja vseh v dogodek vpletenih udeležencev (Erjavec 2007: 80). Vključevanje dobesednih navedkov omogoča, poudarjata Ferguson in Pattten (v Poler Kovačič 2007: 69), da občinstvo samo presodi vrednost informacije. Novinar s tem besedilo legitimira, mu podeljuje avtentičnost in verodostojnost oz. mu »zagotavlja resničnost in ga predstavlja kot neproblematično dejstvo (Tuchman v Poler Kovačič 2007: 69), zato je doslednost navajanja še toliko pomembnejša.

Poročilo ima večjo moč manipuliranja s stvarnostjo kot vest, saj tudi izbor dejstev in navedkov posredno kaže na novinarjevo in/ali uredniško mnenje (Laban 2005: 46).

---

⁶⁶ S poročevalsko sklicevalnostjo v besedilih Slovenske tiskovne agencije se sistematično ukvarjata Vesna Laban in Melita Poler Kovačič, kjer sta z jezikovnostilno analizo popisali sklicevalne avtomatizme, ki jih pri svojem poročanju uporabljajo novinarji STA. Ugotovili sta precejšnjo raznolikost rabe jezikovnih sredstev sklicevalnosti (glej Laban, Poler Kovačič: 2007).

Dobesedni navedki (citati) in iztržki navedkov se v poročilih pojavljajo na vseh strukturnih mestih: v naslovju, vodilu in v samem jedru besedila.

Dobesedni navedek (citat) se v poročilih pojavlja v vseh strukturnih mestih, kot kažejo zgledi iz (korpusa) poročevalnih besedil:

- v naslovju:

Janša: »S pokrajini ne gradimo božjega kraljestva« (*Delo*, 26. 1. 2008)

»Dokapitalizirajmo ljudi, ne bank« (*Večer*, 15. 10. 2011)

- v vodilu:

Ljubljana – »Zahteve po preiskavi sumljive transakcije v zvezi s svetovalnimi storitvami pri poslu s patrijami v Sloveniji zagotovo obstajajo že od lanskega februarja,« je prepričan nekdanji predsednik oklepniške komisije Milan M. Cvikl (SD) /.../(*Delo*, 8. 8. 2008)

»Prihodnja štiri leta bodo javnofinančno izredno zahtevna. Številne pravice so že uzakonjenje, določena zakonodaja je v proceduri, zato bomo morali vse zakone pregledati in ugotoviti, kdaj in kako bodo lahko posamezni zakoni začeli veljati. Politika v letu 2001 bo izrazito omejevalna,« je včeraj na zaslišanju povedal kandidat za finančnega ministra Anton Rop. /.../(*Večer*, 29. 11. 2000)

- v jedru besedila:

Slika 5.0.1: Primer besedila z zaznamovanim dobesednim navedkom v jedru besedila

VEČER

★ Maribor, torek, 10. junija 1975

GLASILO SOCIALISTIČNE ZVEZE DELOVNEGA LJUDSTVA
Glavni urednik in direktor TOZD: Dragan Filisar
Odgovorni urednik: Mirko Čepič
Leto XXXI – Št. 133 (8361)
Cena 2 din
Poština plačana
Port payé

Končan obisk korejskega predsednika

Spontano na Trgu revolucije

PRESEDNIKA TITA IN KIM IL SUNGA POZDRAVILO V LJUBLJANI STO TISOČ LJUDI – KRAJŠA GOVORA OBEH PRESEDNIKOV

Predsednik Tito in Jovanka Broz sta se sinoči zelo pristrčno poslovila od korejskih gostov. Predsednik Koreje Kim Il Sung je po štirih dneh uradnega obiska pri nas odpotoval sinoči z letališča Brnik.

Oba predsednika sta bila včeraj v Ljubljani, kjer so ju pristrčno pozdravile množice Ljubljancev. Predsednika sta ves čas vožnje po Ljubljani stala v odprtem avtomobilu.

Pot ju je najprej peljala na Trg revolucije, kjer so ju pozdravili najvišji voditelji SR Slovenije. Tukaj sta položila venca pred spomenik revoluciji. To je bila prva uradna slovesnost, odkar so spomenik 10. maja letos odkrili.

Kim Il Sung se je v krajšem govoru zahvalil predsedniku Titu in poudaril solidarnost in prijateljstvo jugoslovanskih narodov in korejskega. Spregovil je tudi predsednik Tito in zbranim Ljubljancev dejal:

„Tovariš Kim Il Sung je prvič pri nas in zelo nam je ljubo, da je med nami. Z njim in njegovimi sodelavci smo imeli zelo izčrpane pogovore in v teh pogovorih smo videli, da imamo skoraj o vseh vprašanih zelo podobna ali enaka stališča. Tako so naši pogovori potekali v najboljšem ozračju.“

Tovariš Kim Il Sung je tvorec nove Koreje, Demokratične ljudske republike Koreje. Naši korejski prijatelji se morajo danes boriti za združitev vse Koreje in pri tem jim bomo dali vso podporo v naših vzajemnih odnosih in v mednarodnem obsegu.

Potem ko je zaželel korejskemu ljudstvu mnogo uspeha je predsednik Tito sklenil svoj kratek nagovor z besedami: „Hvala, dragi moji Ljubljanci.“

Po tem impresivnem in spontanem zborovanju, govorov niso bili pričakovali, so si gostje ogledali najpomembnejše dele Ljubljane in se nato vrnili na Brdo.

V diplomskem delu sem se omejila na analizo navedkov v jedrnem delu poročevalnih besedil. Vzporedno sem opazila pogosto vključevanje zaznamovanih navedkov v naslovje, kar sovпада z ugotovitvami Toma Korošca (1998: 115).

Labanova se v svojem prispevku sprašuje: Kaj sploh je dober navedek? In povzema avtorje (Rogersa, Brooksa, Mencherja, Metza, Steina in Paterna), ki se strinjajo, da je to navedek, ki v mislih bralca oživi govorca, njegovo osebnost in njegove besede. Navedek je lahko barvit, dramatičen, pojasnjevalen, presenetljiv, provokativen, opisen, hudomušen ali skrb vzbujajoč, a mora biti hkrati tudi dovolj zanimiv, da bo pritegnil pozornost bralca. Stein in Paterno v *The Newswriter's Handbook: An Introduction to Journalism* (1998: 17–18) pišeta, da novinar dobesečnih navedkov ne uporablja za prikazovanje dejstev in statistik (to veliko lažje, bolj razumljivo in učinkovito povzame s svojimi besedami ter pripiše vir), ampak skuša z njimi prikazati interpretacije, mnenja, stališča, čustva, odzive in osebnost govorcev.

Pravilno uporabljen dobesečni navedek doda besedilu barvitost in kredibilnost ter ga personalizira; novinar bralca z njim postavi v neposredni stik z govorcem, hkrati pa daje besedilu nov zagon, saj spremeni in sprosti njegov ritem. Cappon v *The Associated Press Guide to News Writing* (2000: 68) poudarja, da navedki poleg dodajanja živahnosti in barvitosti, dokumentirajo in podpirajo nepripisane dele besedila, poudarjajo sporne dele izjav in zagotavljajo točnost tistih delov, ki zaradi specifičnosti zahtevajo natančno izbiro besed, zaznavajo različne odtenke in pridihe v govorčevi izjavi ter poudarjajo živahno izmenjavo mnenj. Kljub temu, poudarja Labanova (2005: 54), da novinarji pogosto delajo v časovni stiski, mora biti vsak navedek v besedilu točen, vsaka številka natančna in vsaka informacija skrbno preverjena.

Univerzalnega pravila, kdaj izjavo govorca dobesečno navesti in kdaj jo povzeti, ni (Metz 1991: 105–106). Jedrnat navedek s pomembno ali »sočno« vsebino je zagotovo najprivlačnejši del besedila; a preveč navedkov lahko izniči njegovo bistvo. Presenetljive, udarne izjave, ki jih ne novinar ne bralec ne bi pričakovala, gotovo zaslužijo svoje mesto v besedilu. Novinar z besedili, ki vsebujejo dobesečne navedke znanih in pomembnih ljudi, bralcu posredno sporoča, da je njegovo besedilo kredibilno in zanesljivo (Brooks in dr., v Laban 2005: 54).

Nemogoče je pričakovati, da bi poročevalec vse, o čemer poroča, pridobil tako, da bi bil popolnoma navzoč na vseh dogodkih, ampak je podatke (del podatkov) za svoje poročanje pridobil od drugih, navadno je to urejeno s posebnimi usposobljenimi službami, poročevalskimi agencijami. V zameno za »zaupanje« dobiva naslovnik ob podatkih, katerih resničnosti ne more preveriti, od poročevalca samo zagotovila, da se na podatke lahko zanese. Ta zagotovila so dana s t. i. poročevalsko sklicevalnostjo (Korošec 1991: 286). V ospredje stopi zdaj vidik avtorski/neavtorski poročevalčevega besedila. Pri tem jemlje poročevalstvo besedilne postopke od drugih funkcijskih zvrsti, kjer ima prinašanje citatov, prikazovanje govora drugega, tudi posebne, od poročevalstva celo različne namene (Korošec, 1998, 208), na katere v svojih prispevkih opozarja Monika Kalin Golob.

Na 40. seminarju slovenskega jezika, literature in kulture je tako v prispevku *Moderno in modno v publicističnem spletu vplivanja ter stilu slovenskih novinarskih besedil* (2004: 54–55) del pozornosti namenila razmišljanju o tem, da »naloga novinarja ni nizanje citatov in sestavljanje mozaika iz izjav enega ali več politikov, ampak pisanje koherentnega in berljivega besedila«, ter k temu dodala, da »drugi načini navajanja virov ali povzemanje ne pomenijo neobjektivnega prenašanja, ampak kažejo na veččnost novinarjevega ubesedovanja in obvladovanje žanru ustrezne stilizacije«. Ugotovila je, kar se je pokazalo že pri jezikovno-stilni analizi poročil pri raziskovalnem projektu *Mediji v pluralni družbi*, da se »ob poročilih, kjer avtor vrednoti in komentira, kar je v nasprotju s t. i. ločevalno normo med informativnimi in interpretativnimi novinarskimi žanri oz poročevalnimi in presojevalnimi besedili, pogosto pojavlja tip poročila, ki bi ga najbolje označili kot »zlepljenko izjav«.

Pogosto se zgodi, da novinar izbere take navedke, ki negativno vrednotijo izjave nekega politika, s čimer na prikrit način kaže svoje mnenje, vendar to stori v informativnem žanru – na videz ustrezno s premim govorom, za to gre v takih poročilih (zlepljenkah) za manipulacijo. Narekovaji tako postanejo novinarjev alibi, s katerim odgovornost za izrečeno prenaša na drugega (prav tam). Monika Kalin Golob v omenjenem prispevku⁶⁷ predstavi tudi drugo plat prinašanja citatov v

---

⁶⁷ Glej tudi v Kalin Golob, Monika, 2004: *Novinarski jezik in stil: kaj vemo in česa ne* (str. 77–79).

poročevalno besedilo. Tako kot Srpova tudi ona ugotavlja, da so »citati lahko tudi aktualizmi, saj v informativnih besedilih, ki ubesedujejo ponavljajoče se okoliščine, razbijajo avtomatizirane ubeseditve z iztržki barvitih navedb in tako poživljajo suhoparno besedilo.

Ko torej poročevalec v svojem besedilu daje podatek o tem, da ni v celoti avtor tega besedila, je, kot pravi Tomo Korošec (1998: 208), potrebno storiti naslednje:

- Sporočiti, da določen del besedila ni njegovo avtorstvo;
- sporočiti, da je to, kar navaja kot avtorstvo drugega, resnično tako;
- tuje besedilo vključiti v lastno besedilo in meje med lastnim in tujim zaznamovati.

Navajanje tujega neavtorskega besedila je v posameznih funkcijskih zvrsteh različno. Besedila praktičnosporazumevalne funkcijske zvrsti imajo v poročanem govoru preprostejše načine za dajanje podatkov o govoru drugega, ugotavlja Korošec (1998: 208), v znanstveno-strokovni funkcijski zvrsti je tehnika navajanja neavtorskega besedila natančno izdelana in zaradi vsebinskih zadev tudi zelo občutljiva. Tuje besedilo se navadno prikazuje kot premi govor, tj. za glagolom rekanja v spremnem stavku za dvopičjem in v narekovajih kot dobessedni navedek. Za umetnostno funkcijsko zvrst Korošec (prav tam) nadalje ugotavlja, da v njej nastopajo vse vrste navajanja: Poetika (stilistika) in slovnica jih obravnavata kot dobessedno obnovitev govora, premi, odvisni in polpremi govor (kot zastarelo obliko še nepravi premi govor).

V publicistični funkcijski zvrsti, v ožjem poročevalstvu, se – kot pri drugih stilnih pojavih te zvrsti – srečujeta tehnika znanstveno-strokovne in umetnostne funkcijske zvrsti, možnosti so raznovrstne, odvisno od posameznih poročevalskih žanrov pa so izvedbe tudi občutljive, pravi Tomo Korošec (prav tam) v *Stilistiki poročevalstva* in predstavi naslednje možnosti znotraj pisnega poročevalstva (zglede so ponazorjevalno poenostavljeni):

- a) X: Abcčd?
Y: Efgghijk.
- b) X je dejal: »Abcčd.«
- c) X je dejal, da abcčd.

Zglede takole pojasnjuje:

Vzorec (a), ki ponazarja intervjujski dvogovor, ni pravi sklicevalni obrazec, ker tej (pisni) reprodukciji prvotnega govornega dogodka ne gre za uvajanje neavtorskega besedila v poročevalčevo, ampak za besedilno enakovrednost obeh. Sklicevalnost je seveda možna znotraj X-ovega in Y-ovega besedila.

Možnost (b), premi govor, nastopa v pisnem poročevalstvu razmeroma redko, Kalin Golobova ugotavlja, da se je stanje v zadnjih nekaj letih popolnoma spremenilo (2004: 78), saj vsi trije dnevnik (*Delo*, *Dnevnik*, *Večer*) pogosto objavljajo poročila, ki novinarjevo ubesedovalno kompetenco postavljajo v ozadje, kar je predmet raziskovanja pričujočega diplomskega dela.

Možnost (c) se, je ugotovil Korošec, kot sklicevalni vzorec kaže v največ različicah. Identificiral je več različic odvisnega govora in jih razčlenil na podlagi tega, na kakšen način se »stavek z glagolom rekanja vstavlja na mesta, kjer se stika avtorsko besedilo s smiselno zaokroženimi deli neavtorskega besedila, t. i. iztržki navedkov« (1998: 210).

5.2.1 Narekovaj

Narekovaj zaznamuje (SP 1990: 55–65):

- a) dobesedni navedek premege govora ali navedenega (citiranega) besedila,
- b) poseben pomen, položaj ali vrednost posamezne besede ali besedne zveze,
- c) naslov podjetja, ustanove /.../, kadar ga (zlasti na začetku povedi) ne bi spoznali kot lastno ime.

Narekovaj kot parno dvodelno ločilo obravnava tudi Korošec (1998: 121–23) v okviru interpunkcijskih naslovov, kjer za zajeto preučevano obdobje ugotavlja, da v časopisnih naslovih nastopajo skladenjski bodisi dvojni in enojni dvovišinski (spodaj – zgoraj), v novejši tiskarski tehniki pa samo dvojni srednji narekovaji. Ugotavlja tudi (prav tam), da je v 80. in 90. letih pogostnost narekovajev znatno upadla.

5.3 Jezikovnostilna analiza vzorcev citatne sklicevalnosti

S pomočjo jezikovnostilne analize ugotovimo, da je citatna sklicevalnost v poročevalnih besedilih korpusnega gradiva zastopana z vzorci s sklicevalnim premim govorom in z vzorci s sklicevalnim odvisnim govorom. Citatna sklicevalnost ima torej dve osnovni pojavnosti obliki:

- a) premogovorno
- b) odvisnogovorno

Jezikovnostilna analiza nadalje razkriva pogosto rabo kombiniranja premogovornega in odvisnogovornega vzorca citatne sklicevalnosti v zaključeno enoto. Možnih je več različnih načinov kombiniranja, ki so v nadaljevanju podrobneje predstavljeni v poglavju 5.3.3 s podpoglavji. Vzorci citatne sklicevalnosti se torej jezikovno uresničujejo na več načinov, kar je opisano in z zgledi iz korpusa ponazorjeno v tem poglavju.

Najprej si bomo ogledali vse iz korpusa identificirane vzorce premogovornih oblik (gl. razdelek 5.3.1) citatne sklicevalnosti, izmed katerih se najpogosteje pojavlja oblika z dobesednim navedkom na začetku in sklicevalnim avtomatizmom v spremnem stavku na koncu. Nato so v razdelku 5.3.2 podrobno razčlenjene še jezikovne uresničitve odvisnogovorne citatne sklicevalnosti in različne kombinacije obeh osnovnih oblik. Jezikovne uresničitve citatne sklicevalnosti se kot posebnosti kažejo tudi v pogosti rabi deiktčne (navezniške) podoblike citatne sklicevalnosti. Opisano in z zgledi ponazorjeno (glej poglavje 5.3.4.2 s podpoglavjema) je tudi (po Korošču 1998) t. i. poročilo o intervjujskem dvogovoru⁶⁸ kot posebna podoblika citatne sklicevalnosti, ki je z naborom ustaljenih stavčnih vzorcev (predstavljenih v poglavju 5.3.6), ne glede na leksikalno izpolnitev, prav tako avtomatizirana.

---

⁶⁸ Intervjujski dvogovor je konstitutiven pri zgradbi žanra intervju, pri njem ne gre za uvajanje neavtorskega besedila v poročevalčevo, ampak za besedilno enakovrednost obeh. V poročanem intervjuju pa je sklicevalnost kot taka že poročanje. Poročani intervju torej ni žanr intervju, ampak poročilo o intervjujskem dvogovoru (gl. Korošec 1998: 209–216).

5.3.1. Premogovorna citatna sklicevalnost

Premogovorne stavčne strukture dajejo poročevalcu možnost, da v lastno avtorsko besedilo (kot neavtorske vloške) vključi izjave v dogodek vpletenih oseb, ne da bi mu bilo treba opraviti kakršnekoli prirejevalne posege. Kadar želijo novinarji v besedilo vključiti izjave v izvorni obliki, v celotnem preučevanem obdobju, kot je pokazala analiza, pogosteje uporabljajo premi govor. Pomemben razlog je gotovo ta, da je tvorbeno manj zahteven, pa tudi zanesljivost vsebine oz. odgovornost za izrečeno s tem preide s poročevalca na citiranega avtorja. Naslovnik se v skladu s konvencijo lahko samo zanese na to, da so kot citati zaznamovani deli poročevalnega besedila res citati.

Citatna sklicevalnost kot zadnja stopnja poročevalskih sklicevalnih vzorcev tako naslovniku omogoča, da se z zanimivimi, udarnimi in provokativnimi izjavami v dogodek vpletenih posameznikov sreča v izvorni obliki. A z izborom točno določenih navedkov novinar lahko tudi manipulira, saj besede navedenih virov izrablja za prikrito podajanje lastnega mnenja.

Premogovorne oblike sklicevalnosti so avtomatizirane in tvorbeno preproste. Vendar na podlagi analiziranega gradiva lahko ugotovimo, da pisno poročevalstvo prinaša tudi številne odklone od pričakovane in avtomatizirane rabe, in sicer v smeri aktualizacije⁶⁹ in rahljanja žanrskih konvencij. Odklon od avtomatizirane rabe predstavlja tudi vstavljanje zelo dolgih dobesednih navedkov, ki posledično privedejo do tega, da je v poročilu vse manj avtorskega besedila. Posamezni aktualizmi v izjavah (zaznamovanih navedkih) so sistematično predstavljeni v poglavju 5.5. Nabor glagolov rekanja, mišljenja, zaznavanja, ki so sestavni del sklicevalnega avtomatizma, je zelo pester. Med najpogosteje uporabljenimi⁷⁰ so dejati, povedati, poudariti, praviti, opozoriti, dodati, pojasniti, po + vir + biti (besedah), biti prepričan, meniti, pričakovati, napovedati, predlagati. Glagoli, ki so del sklicevalnega avtomatizma, so pomembni, saj lahko prispevajo tako k nevtralnosti kot tudi pristranskosti zapisanega (Laban, Poler Kovačič 2007: 80).

---

⁶⁹ Glej poglavje 5.5 Dobesedni navedki kot aktualizmi, kjer so v poročevalnih besedilih KPB najdene vrste aktualizmov podkrepjene s številnimi zgledi.

⁷⁰ Z namenom popisa glagolov rekanja, mišljenja, zaznavanja, ki so del sklicevalnega avtomatizma, sem pregledala sklop 120 poročil časnika Delo iz leta 2008.

5.3.1.1 Premogovorna citatna sklicevalnost z dobesednim navedkom na začetku in spremnim stavkom na koncu

Gre za avtomatiziran vzorec citatne sklicevalnosti, ki je oblikovan tako, da začetnemu dobesednemu navedku sledi spremni stavek,⁷¹ v katerem se avtor besedila sklicuje na vir informacije in tako bralcu sporoča, da ni avtor besedila, ki je v glavnem stavku zaznamovano z narekovaji. Glavni stavek je lahko izražen kot eno-, dvo- ali večstavčna poved. Veliko je tudi primerov, ko je z začetnimi in končnimi narekovaji zaznamovan kar cel odstavek ali še več. V obsežnem korpusu poročil sem odkrila primere zelo dolgih citatov, ki rušijo ustaljeno žanrsko strukturiranost, kot je definirana v poglavju 3.4, odstopajo od konvencionalne strukture in se s tega vidika približujejo t. i. poročilu – zlepljenki izjav.⁷² Postavlja pa se tudi vprašanje o stilni ustreznosti/neustreznosti vključevanja ekstremno dolgih dobesednih navedkov v poročilo, ki povzročijo, da nad novinarjevo ubesedovalno kompetenco (povzemanje, parafraziranje) prevladuje lepljenje izjav v dogodek vpletenih oseb.

Primeri citatnosklicevalnih premogovornih avtomatizmov z dobesednim navedkom na začetku:⁷³

»Naše potovanje v Indijo in Burmo je izredno pomembno in koristno ne le za naše države, temveč tudi za stvar miru na svetu,« je dejal predsednik Tito skupini Jugoslovanskih novinarjev na »Galebu«, ki so ga spremljali na njegovi poti po obeh deželah.

(*Večer*, 21. 1. 1955)

»Menim, da je treba sklepe ZIS v celoti podpreti, ker so pogoj za stabilizacijo našega gospodarstva,« je poudaril E. Kardelj. (*Večer*, 14. 4. 1965)

»Vlada in narodi Jugoslavije pričakujejo generala Gomeza kot predsednika države, ki jim je zelo blizu,« je izjavil Minić. (*Večer*, 14. 10. 1975)

---

⁷¹ Spremni stavek lahko sledi tudi povzermalnemu ali parafraziranemu stavku/besedilu, vendar gre za nenarekovajno obliko citatne sklicevalnosti, ki na tem mestu ni predmet moje raziskave.

⁷² Poimenovanje poročila kot zlepljenke izjav je v svojih prispevkih (*Novinar kot povezovalc citatov in/ali manipulator*) v stilistiko slovenskega poročevalstva uvedla Monika Kalin Golob (2004: 54–55) in (2004 a: 77–79).

⁷³ Na podlagi analize korpusnega gradiva sem ugotovila, da gre za najpogosteje uporabljeni premogovorni citatnosklicevalni avtomatizem od leta 1955 do danes.

»Novi zakon o deviznem poslovanju je v nasprotju z interesi celotne Jugoslavije, ne pa samo dveh republik, kot to hočejo sedaj nekateri izpostaviti,« je bil v razpravi odločen France Popit. (*Večer*, 31. 5. 1985)

»Začelo se je, preden je vlada sploh nastala. Toliko apriornega dvoma in napovedovanja napak. Moram reči, da sem si predstavljal ta uvod z nekoliko več korektnosti, ali pa vsaj nevtralnosti, ne pa spet s strašenjem ljudi, kaj bo s to vlado. Prepričan sem, da se bo ta vlada dokazala. Sestavljena bo široko, ne bo ideološka, ne bo črna, ne bo samo Demosova. V njej bodo tudi neodvisni strokovnjaki, ljudje, ki niso v strankah, zelo kompetentni ljudje. Sam imam v te ljudi veliko zaupanja. Prepričan sem, da sem sestavil dobro ekipo,« je zatrdil Peterle. (*Večer*, 15. 5. 1990)

»Bistveno se mi zdi skupno zavedanje, da imamo samo eno in samo to Slovenijo,« je sinoči po izvolitvi na mesto zunanjega ministra med drugim dejal Zoran Thaler. (*Večer*, 27. 1. 1995)

»To bi bil po moji oceni eden najbolj absurdnih referendumov, kar jih je bilo,« dodaja Drnovšek. (*Večer*, 25. 11. 2000)

»Pogajanja o spremembah proračuna 2005 bodo naporna in trda,« je bil včeraj prepričan minister za gospodarstvo Andrej Vizjak. (*Večer*, 2. 3. 2005)

»Če bi odgovorni urednik prišel od zunaj, bi bil to poraz za Delovo novinarstvo,« je zatrdil Danilo Slivnik. (*Delo*, 14. 10. 2005)

»Referendum je nepotreben. Evropska unija je Hrvaški postavila jasna merila, ki jih mora izpolniti. Dokler jih ne bo, je zunaj,« je povedal Matej Lahovnik iz Zaresa. (*Delo*, 18. 1. 2008)

»Menimo, da je sprememba kapitalske družbe (Kad) v kapitalski sklad pokojninskega zavarovanja in njegov postopni umik iz aktivne upravljalke vloge bistvena naloga naslednje vlade,« je pojasnil Gaspari. (*Večer*, 27. 5. 2008)

»Ko me je minister Zalar vprašal, ali vidim razloge za razrešitev generalne državne tožilke, sem odvrnil, da ne. In danes mislim enako,« je včeraj še povedal Pahor. (*Večer*, 9. 4. 2010)

»Na podlagi ustave sem se odločil, da razpustim državni zbor 21. oktobra in da razpišem predčasne parlamentarne volitve za nedeljo, 4. decembra,« je predsednik republike Danilo Türk sporočil včeraj popoldne. (*Večer*, 29. 9. 2011)

»Stranka, ki ni zadovoljna z vodenjem vlade, lahko kadar koli predlaga konstruktivno nezaupnico,« je nezadovoljne spomnil Kumer. (*Delo*, 16. 3. 2011)

»Liberalizem uničuje slovensko družbo, posameznike in tudi globalni svet. Ker so interesi posameznika postavljeni pred interese skupnosti, nastajajo socialne razlike,

razkroj družbe, plenjenje in nemoralna dejanja,« je bila ostra predsednica Nsi. (*Delo*, 5. 8. 2011)

Tovšakova, Šrot in drugi tajkuni, ki so nas okradli, niso elita. To so zdravniki, znastveniki in umetniki. Družbo bomo spremenili,« je napovedal. (*Delo*, 23. 4. 2015)

Zgledi ilustrativno ponazarjajo, kot je razvidno iz zgornjih sklicevalnih avtomatizmov v spremnih stavkih, da novinarji dobesedno navajajo družbeno močne akterje oziroma t. i. elitne uradne vire. Razvidnost virov informacij je eno ključnih meril kakovosti novinarskega besedila (gl. Erjavec 1999); kot trdi Van Dijk (1988: 87), pa navedki veljajo za bolj zanesljive kot novinarjevi opisi, saj so bližje resnici, ko neposredno označujejo tisto, kar je bilo dejansko izrečeno, pri čemer sploh ni pomembno, da so – upoštevajoč kontekst – lahko tudi zavajajoči.

5.3.1.2 Premogovorna oblika citatne sklicevalnosti z dobesednim navedkom na koncu in spremnim stavkom na začetku

Pri tem premogovornem vzorcu citatne sklicevalnosti bralec v spremnem stavku, ki je postavljen pred dobesedni navedek, že takoj na začetku dobi informacijo o tem, kdo je avtor izjave, ki je zaznamovana z začetnimi in končnimi narekovaji. Tudi pri tem vzorcu se pojavlja vstavljanje zelo dolgih dobesednih navedkov v avtorsko besedilo.

Primeri:

Ob odhodu je načelnik jugoslovanske delegacije državni tajnik za zunanje zadeve Koča Popović dopisniku Tanjuga izjavil naslednje: »Glavni smisel in smoter trojne politike in trojne zveze je bil in ostane utrditev miru. To pomeni, da se mora to sodelovanje zvezi z razvojem mednarodnega položaja razvijati v tej smeri. Na podlagi takega merila je lahko oceniti pomen aktivnosti na mednarodnem prizorišču, uspeh treh držav skupno in vsake od njih posebej in torej tudi pomen naše konference.« (*Večer*, 4. 3. 1955)

Ko je prvi sekretar CK KPB in predsednik ministrskega sveta Todorov Živkov včeraj dopoldne pozdravljal predsednika Tita na sofijski železniški postaji, je med drugim dejal: »Naši narodi so sosedje. Vendar ne samo to. Naši narodi so bratski narodi, povezani s starim in trajnim prijateljstvom. Stoletja so se bojevali za narodno in socialno osvoboditev. Z zadovoljstvom lahko ugotovimo, da se odnosi med našima bratskima socialističnima državama uspešno razvijajo.« (*Večer*, 23. 9. 1965)

Sekretar Janez Sterniša pa je ob koncu dejal: »To točko dnevnega reda končujemo brez ambicij, da smo danes rekli o vsem tem zadnjo besedo!« (*Večer*, 11. 3. 1975)

Predsednik slovenskih planincev je govor sklenil z besedami: »Imamo čudovito domovino – ožjo in širšo, Aljaževa misel in žrtvovanje ter njegov lik pa obstajata v nas tako kot njegovo izročilo.« (*Večer*, 8. 8. 1985)

Mag. Matevž Krivic, ki sicer ni član ZSMS-LS, je na tiskovni konferenci razložil lastne motive za sodelovanje pri tem predlogu: »Z liberalci sem pričel sodelovati, ko smo se zavedli slabih izkušenj s prvega večstrankarskega zasedanja skupščine. Takrat sem bil kritičen do liberalcev, vendar smo hitro ugotovili, da imamo identične poglede, na to, kako poenostaviti skupščinsko odločanje.« (*Večer*, 12. 6. 1990)

V izjavi za javnost po pogovorih pa je ministrica Meta Zupančič dejala: »Ni vprašanja, o katerem se ne bi mogli pogovoriti. Ko bomo pričeli delati po dogovoru, da izločimo tisto, česar ni mogoče uskladiti, bo zadovoljstvo obojestransko. Cerkev je svoje mnenje povedala že lani. Mi pa danes prvič.« (*Večer*, 14. 6. 1995)

Kaj se je dejansko dogajalo, mu je postalo jasno šele ob izjavi Janka Miheliča, ki naj bi mu bil rekel: »Bolje, da gre orožje v vojašnico JLA, kot da ga dobi Janša.« (*Večer*, 24. 3. 2000)

Majda Potrata (SD) je dejala: »Trditi, da gre za manjše posege v zakon, je v zvezi s predlaganimi spremembami nedopustno, saj so močno zarezale v koncept devetletke in tudi v načelo družbe znanja.« (*Večer*, 18. 5. 2005)

Erik Šerbec je dejal: »Doslej smo bili ponosni, da imamo samostojno zavarovalnico, da sami odločamo o svojih pravicah, sedaj pa nismo niti obveščeni o spremembah pravic.« (*Delo*, 13. 5. 2005)

Erjavec pa dodaja: »Če smo toliko časa zdržali, bomo še teh nekaj mesecev. Zlasti zaradi predsedovanja svetu EU bi bil izstop slabo sporočilo.« (*Večer*, 22. 1. 2008)

Matej Lahovnik (Zares) je nadaljeval v športnem duhu: »Ministru ne preostane drugega, kot da zapusti igrišče, saj ni odpravil napak. Sicer bi bilo prav, da zamenjamo selektorja oziroma predsednika vlade.« (*Delo*, 13. 2. 2008)

Rektor ljubljanske univerze Stane Pejovnik se je na zaplet odzval, rekoč: »Narobe bi bilo, če sta se profesorja Križanič in Mramor pogovarjala kot minister in dekan. Če sta imela oba na glavah profesorska klobuka, pa je lahko bil tudi nesporazum.« (*Večer*, 2. 2. 2010)

Pezdir pa je na to dejal: »Veljamo za neke vrste konkurenco, ki jim je nadležna.« (*Delo*, 11. 10. 2011)

Na te besede pa se je odzval šolski minister Igor Lukšič: »Glasovanje o zaupnici je preverjanje operativnosti večine. Opravljeno je bilo z glasovanjem o podpori predsedniku parlamenta. Izkazala se je večina, dobil je 46 glasov. Šele z Gantarjevim odstopom je razmerje spet padlo.« (*Večer*, 14. 7. 2011)

Ali ima ograja potem sploh kakšen smisel, župan Podčetrtna Peter Misja razlaga: » Verjetno bodo mejo dodatno varovali. Je pa taka ograja bolj psihološka meja.« (Delo, 12. 11. 2015)

5.3.1.2.1 Premogovorna citatna sklicevalnost z elipso v spremnem stavku

Pri pregledu korpusa poročevalnih besedil je med oblikami premogovorne citatne sklicevalnosti opazno izoblikovanje posebnega podtipa citatne sklicevalnosti z elipso v spredaj stoječem spremnem stavku. Korošec to obliko izpostavlja pri premogovornih naslovih (glej 1998: 115), kjer kot razločevalno lastnost navaja, da se od običajne pisave spremnega stavka in dobrednega navedka ločijo po tem, da je eden od glagolov rekanja izpuščen kot nadmeren (redundanten), ker ga predvideva obvezno ločilo dvopičje. Pričakovali bi, da se ta vzorec, ki je sicer bolj pogost v drugih medijih (radio, televizija), v pisnem poročevalstvu ne pojavlja, vendar je njegova raba zaradi vpliva elektronskih medijev na časopisje v zadnjih letih precej pogosta. Kot je razvidno iz spodaj navedenih zgledov, pa se pojavlja tudi že v starejših besedilih korpusa.

Primeri:

Srečko Ribič: »Vsi smo odločno za novo šolo. Ko jo bodo dogradili, bo treba zgraditi novo šolo.« (Večer, 5. 3. 1965)

Predsednik PZS Tomaž Banovec na včerajšnji slovesnosti na Kredarici: »Dejanje Jakoba Aljaža ni bilo samo izjemnega pomena za slovenstvo, ampak je zrcalilo tudi izreden pogum tega moža!« (Večer, 8. 8. 1985)

Pučnik: »Slovenija potrebuje močno vlado, ki ne bo trepetala za vsak svoj predlog v parlamentu, bo-li dobil večino glasov. Pogovarjali se bomo z vsemi, odločujoče pa bo strinjanje naših sogovornikov z glavnimi programskimi točkami Demosa, zaradi katerih so nas volivci tudi izvolili.« (Večer, 19. 4. 1990)

Drnovšek: »Današnji dogovor je potrdil pripravljenost vseh treh vladnih strank, da skušamo doseči tak proračun in javno porabo, ki bi omogočila tržnost in za potrebno znižanje inflacije ter porast družbenega proizvoda. Zato pozdravljam odločitev poslancev, ki so umaknili sklep o zvišanju poslanskih plač. Če bi poslanci vztrajali pri višjih plačah, bi bilo naše delo pri usklajevanju med socialnimi partnerji in pri usklajevanju proračuna veliko težje, morda celo nemogoče.« (Večer, 4. 2. 1995)

Gantar: »Dokument se mi zdi korekten, vrsto vprašanj pa pušča odprtih, tudi namenoma. In ne brez razloga, saj v začetni fazi ni dobro razkriti preveč kart. Bistveno je, da bodo delali transparentno in obveščali o privatizaciji ne le koalicio, temveč tudi javnost.« (Večer, 27. 7. 2005)

Predsednik Zaresa Gregor Golobič ocenjuje /.../ za »preračunljivo, načrtovano ravnanje /.../, ki se ne ozira na nobeno drugo posledico razen na svojo korist.« O odstopu ministrice pa: »Gre bolj za nezmožnost opravljanja dela kot za pomanjkanje podpore predsednika vlade, ki je bila po mojem prepričanju večja, kot bi si jo ministrica zaslužila.« (*Delo*, 19. 4. 2011)

Cvetka Zalokar Oražem (Zares): »Ta seja je le predvolilni spektakel, s katerim se želi oprati ime Janeza Janše. Toda zadeve so resnejše. Slovenski Interpol skoraj leto in pol po obvestilu in depeši ter pozivu k sodelovanju iz avstrijskega Interpola ni reagiral. Minister Mate sedaj zatrjuje, da naj bi šlo za zaroto ali nevestnost nekega uradnika. To je nemogoče, to je neverjetno. Slovenski Interpol je dovolj strokoven, in ugleden, da se to ni moglo zgoditi brez zunanje intervencije in navodil.« (*Večer*, 10. 9. 2008)

Repovž: »Zato mora novi zakon novinarjem dati možnost veta na imenovanje urednikov in vsebinsko zasnovo medija.« (*Večer*, 3. 7. 2010)

Svetlik: »Z zavrnitvijo zakona boste onemogočili, da bi se več sredstev iz koncesijske dajatve stekalo v sklade za štipendije in študentske domove namesto v dobičke posrednikov študentskega dela, ki nalagajo te dobičke v bifeje, hotele, jahte in drage avtomobile.« (*Večer*, 17. 11. 2010)

Lučka Böhm iz ZSSS: »Problem za izredno uskladitev pokojnin ni denar, in to kljub temu da v rebalansu proračuna za leto 2015 ni predviden.« (*Večer*, 24. 2. 2015)

Mramor pa: »Zagotavljam, da ne želimo nobenega pripeljati žejnega čez vodo in da želimo pravilo zapisati tako, da bo jasno in enako razumljeno.« (*Večer*, 29. 1. 2015)

5.3.1.3 Premogovorna citatna sklicevalnost s spremnim stavkom v sredini in dvodelnim dobesednim navedkom

Ta jezikovna uresničitev premogovorne oblike citatne sklicevalnosti se v analiziranem gradivu najmanjkrat pojavlja in je, čeprav je avtomatizirana, tvorbeno nekoliko zahtevnejša.

Primeri:

»Ko presojava minulo obdobje,« je dejal tov. Vukmanovič, »moramo imeti zmeraj pred očmi dejstvo, da smo morali v tem minulem obdobju vzdržati srdit boj za narodno neodvisnost. V vsem tem obdobju izgradnje se je morala Jugoslavija boriti za neodvisnost.« (*Večer*, 6. 10. 1955)

»Sedanje gospodarske težave ponovno potrjujejo,« je v nadaljevanju rekel E. Kardelj, »da ne moremo imeti svobodnejšega trga, če z ustreznimi instrumenti in ukrepi družbenega planiranja ter gospodarskega sistema ne zagotovimo stabilnejših odnosov med proizvodnjo in potrošnjo. Razumeti moramo, da lahko povečamo potrošnjo samo

za toliko, za kolikor se povečuje produktivnost družbenega dela, in ker se moramo usmeriti na vse večjo potrošnjo, mora tudi naša ekonomska politika biti usmerjena v doseganje vse večje produktivnosti dela in takšno mednarodno izmenjavo, ki bo olajšala to nalogo.« (*Večer*, 14. 4. 1965)

»Ne želimo nobene revolucije,« je dejal dr. Pučnik, »revolucijo naj se gredo tisti, ki imajo za to čas, mi pa želimo delati, se truditi, se znojiti, a tudi imeti kaj od tega. Zato v programih Demosa ni velikih besed.« (*Večer*, 19. 3. 1990)

»Zato Janše tudi nočem vnaprej obtoževati,« nam je v januarskem intervjuju dejal Viktor Balažič, »čeprav ga Lovšin s svojimi izjavami, da je vse delal v soglasju z njim, zdaj močno bremeni. Pa tudi Lovšin naj velja za nedolžnega, dokler mu sodišče ne dokaže nasprotno.« (*Večer*, 25. 4. 1995)

»Ljudje kar precej zaupajo takšnim raziskavam,« dodaja direktor Rm plus, »če jim pa že ne zaupajo, pa jih berejo.« (*Večer*, 14. 9. 2000)

»Nič ne pomagamo,« za *Večer* pravi Zmago Jelinčič, »delamo tako kot mislimo, da je dobro za državo. Kosova komisija ni upravičila pričakovanj, tako kot ne Stroligova komisija za preprečevanje pranja denarja. Komisije zaradi komisije pa ne potrebujemo.« (*Večer*, 6. 5. 2005)

»Seveda,« je dejal Damijan, »je v slovenskem kurniku zavladala velika panika. Pravzaprav privoščim nekaterim direktorjem, ki so leteli, ker so bili v preteklosti tako zaverovani vase, da niso gledali naprej, niso dojeli, da bi lahko z drugačno strukturo bolje poslovali. Čeprav ne podpiram tega, kar se je zgodilo pri Mercatorju, saj zagovarjam pregledno umikanje države, trdim, da prejšnji sistem ni bil dober, ker je imela politika prevelik vpliv.« (*Delo*, 7. 9. 2005)

»Slovenija še zdaleč ni na pragu katastrofe,« pa se je na očitke odzval finančni minister Andrej Bajuk, »res se spopadamo z inflacijo, vendar jo je mogoče v pretežni meri pojasniti z izrednim dvigom cen hrane ter nafte in njenih derivatov.« (*Delo*, 15. 2. 2008)

»Ne«, je protestiral Janša, »račun je treba poslati Masleši, Fišerju, Bavconu in Kučanu.« (*Večer*, 9. 9. 2015)

Avtomatiziran je tudi podvzorec z dvema glagoloma v spremnem stavku, ki se pojavlja tudi v starejših poročevalnih besedilih: dobesedni navedek + spremni stavek (večdelni, z dvema glagoloma) + dobesedni navedek. V sklicevalnem avtomatizmu v spremnem stavku tako nastopajo različni pari glagolov rekanja, mišljenja, zaznavanja; najpogosteje se pojavljata para: povedal – dodal, dejal – nadaljeval.

Primeri:

»Največji poudarek dajemo obujanju tradicij koroškega odreda,« nam je povedal namestnik starešine in dodal: »Naši taborniki hodijo tudi največ po Koroški in z domačini in partizani obujajo spomine na vojne dni.« (*Večer*, 28. 5. 1975)

»Brez kančka domišljavosti si drznem trditi, da me od dveh milijonov Slovencev pozna vsaj pol milijona,« je včeraj dejal Krkovič in nadaljeval: »Tudi Njavro ni anonimnež. Ima poznanstva, povezave. Pavček je, tako domnevam, Njavru omenil, da bi se rad srečal z menoj na kavi. Prej Pavčka nisem poznal. Ne zdi se mi vljudno, da se ne bi odzval povabilu.«
(*Večer*, 17. 5. 2008)

»Postopek je bil speljan narobe. Minister sam pri tem nima nič, saj je zamočil nekdo iz strokovne službe,« pravi Kopač in dodaja: »Kupec bi bil na koncu najverjetneje isti. Gre samo za strokovno napako pri vodenju postopka.« (*Večer*, 5. 1. 2010)

»Slovensko gospodarstvo okreva, sicer počasi, a zanesljivo,« je uvodoma optimistično naznanil premier Pahor in dodal: »Po devastantnih letih 2009 in 2010 je gospodarsko-socialna slika nekoliko boljša, kljub večji brezposelnosti, kot smo pričakovali. Stopnja gospodarske rasti za letošnje leto se dviguje, bomo pa morali biti pozorni na inflacijo.« (*Večer*, 27. 1. 2011)

5.3.2 Odvisnogovorna citatna sklicevalnost

Različice vzorcev odvisnogovornih oblik citatne sklicevalnosti so v tem, pojasnjuje Korošec (1998: 210), da se stavek z glagolom rekanja (z različnimi glagoli rekanja) vstavlja na mesta, kjer se stika avtorsko besedilo s smiselno zaokroženimi deli neavtorskega besedila, t. i. iztržki navedkov. Na meje med avtorskimi in neavtorskimi (navedenimi) deli besedila, dodaja Korošec, kažejo le glagoli rekanja, ki se na navedke bodisi navezujejo na zaključnih položajih v besedilu (so anaforični), bodisi jih napovedujejo (so kataforični).

5.3.2.1 Odvisnogovorni stavek⁷⁴ brez zaznamovanega (iztržka) navedka

Primeri:

Pri tej priložnosti je voditelj sovjetske delegacije g. Hruščov dejal, da upa, da si bo imel jamo še kdaj priložnost ogledati. (*Večer*, 1. 6. 1955)

Premier Papandreu je na koncu dejal, da želi, da bi njegov obisk v Beogradu potrdil prijateljske občutke, ki jih goji grški narod do narodov Jugoslavije. (*Večer*, 2. 2. 1965)

---

⁷⁴ Največkrat se pojavlja odvisnogovorni da-stavek.

Premier Whitlam je dejal, da v Avstraliji zelo cenijo jugoslovanske delavce in da bodo o teh vprašanjih razpravljali v posebni skupini, ki bo hkrati pretresala tudi gospodarsko sodelovanje med dvema državama. (*Večer*, 11. 1. 1975)

Miran Potrč je menil, da imajo organi ZK dva obraza, ko gre za delegatske odnose. (*Večer*, 7. 3. 1985)

Za težave v Tamu so, ko je povedal Kocjančič, krivi tisti, ki so vse spolitizirali in ki so sanaciji nenadoma odrekli podporo. (*Večer*, 22. 12. 1995)

Drnovšek je dejal, da želi dokončno razčistiti dileme o programu, posameznikih, ki bi ga izvajali v vladi, in o medsebojnih odnosih, da kasneje ne bi bilo težav, kot so se denimo zgodile Bajukovi vladi. (*Večer*, 7. 11. 2000)

Takoj se je oglasil Milan M. Cvikl (LDS) in obžaloval, ker premier ni predstavil celovite javno finančne slike ob koncu letošnjega leta, saj se razen proračunske ni dotaknil nobene druge javne blagajne. (*Večer*, 21. 6. 2005)

Minister za šolstvo Milan Zver se v načelu strinja, da je sklop znanja s področja domovinske vzgoje v našem vzgojno-izobraževalnem sistemu dejansko preskromen. (*Delo*, 14. 1. 2005)

Premier in predsednik največje parlamentarne stranke Janez Janša (SDS) je opozoril, da Hrvaška še ne vstopa v Evropsko unijo. (*Delo*, 18. 1. 2008)

Darja Lavtižar Bebler je v imenu poslanske skupine SD poudarila, da je Fišer več kot primeren kandidat z bogatimi izkušnjami. (*Delo*, 5. 5. 2011)

Kresalova je v svoji včerajšnji izjavi poudarila, da je boj proti korupciji in gospodarskemu kriminalu postavila kot prioriteto dela policije. »Zato sem se v trenutku, ko je bil s strani komisije izražen dvom o mojem delu in delu moje ekipe, odločila, da z današnjim dnevom nepreklicno odstopim z mesta ministrice za notranje zadeve.« (*Večer*, 11. 8. 2011)

Ministrica Setnikar Cankar je namreč minuli teden govorila, da bo treba nekaj deset milijonov evrov /.../ prihraniti na področju visokega šolstva in znanosti. (*Večer*, 20. 1. 2015)

Pogosto se pojavlja vzorec z dvema priredno povezanima odvisnogovornima dastavkoma brez ali z zaznamovanim iztržkom navedka:

Predsednik Amidjodjo je zatem poudaril, da Indonezija visoko ceni brezkompromisno stališče Jugoslavije v OZN glede ohranitve miru in da je jugoslovansko zavzemanje za resolucijo osmih dežel o zahodni Novi Gvineji v političnem odboru in v Generalni

skupščini OZN še povečalo te simpatije in jasno pokazalo, da je Jugoslavija proti kolonializmu.

(*Večer*, 12. 4. 1955)

5.3.2.2 Odvisnogovorni stavek, kjer je navedek v celoti zaznamovan z narekovaji

Ta oblika citatne sklicevalnosti se od premogovorne razlikuje v tem, da je navedek skladijsko vključen v odvisnik. Navedek (iztržek navedka) je prav tako zaznamovan z narekovaji, kot da-stavek pa ni premogovorni stavek. Tvorec je navedek, ki pri prvotnem avtorju ni bil (nujno) sestavina strukture, ki bi bila da-stavek, samo vključil v ta odvisnik.

Primeri:

Agencija Reuter piše, da sta oba državnika menila, da je » v Vietnamu treba napraviti konec prelivanju krvi.« (*Večer*, 23. 4. 1965)

Požarnik je prepričan, da »smo zmeraj priča istemu«, to je, da je »opozicija v sebi polna dvomov, strahu in bojzani pred sprejemom za Slovenijo potrebnih dokumentov«.

(*Večer*, 7. 12. 1990)

Predsednik SKEI-ja Drago Gajzer je Grgičevi včeraj nasprotoval, »da vzrok za takšno potezo upnikov zлива v čevlje sindikatov.« (*Večer*, 25. 7. 1995)

Janša pravi, da »je stara oblast za to vedela, vendar ni ne protestirala ne reagirala.« (*Večer*, 24. 3. 2000)

Da »predstavniki mednarodnih zvez ne gledajo naše televizije in ne poslušajo našega radia, poslušali so le sporočila, ki so prihajala od zainteresiranih v Sloveniji«, pa je Janša odvrnil na Potrčev konkretni očitek, češ da so se predlogu zakona o RTV uprle vse organizacije, ki jih zakon zadeva, protestirala pa je tudi mednarodna novinarska organizacije. (*Večer*, 19. 4. 2005)

O koaliciji trojice je povedal, da »v zvezi s tem stranke DeSUS ni nihče ne uradno ne neuradno povabil zraven«. (*Delo*, 17. 9. 2008)

Na Večerovo vprašanje, kakšno vlogo je ZSSS odigrala pri preprečevanju škodljive privatizacije v preteklosti, je predsednik sindikata Dušan Semolič zatrdil, da je zveza »obsodila početje tajkunov in opozorila na njegove posledice že na velikih demonstracijah v letih 2005 in 2007«. (*Večer*, 1. 2. 2011)

Predčasnim volitvam so naklonjeni tudi v SLS, Žerjav pa je včeraj že »dvestoenajstič« ponovil, da »SLS ne gre v to vlado«. (*Delo*, 19. 4. 2011)

Zato Slapar podobno kot številni veterani slovenske osamosvojitvene vojne trdi, da je »TO v obdobju priprav na vojno imela zadostne količine pehotnega orožja«. (*Delo*, 27. 5. 2011)

Marija Lopatić pa meni, da »od te ograje ne bo prav nobene koristi, le denar bodo Slovenci zapravili za prazen nič.« (*Delo*, 12. 11. 2015)

5.3.2.3 Odvisnogovorni stavek, kjer je z narekovaji zaznamovan samo del navedka

V naslednji različici je z narekovaji (kot citat) zaznamovan samo del odvisnogovornega da-stavka, v preostalem besedilu, ki ga poročevalec navaja, pa je že opravil določene prirejevalne posege, lahko je citat delno povzel ali ga parafraziral. V primerjavi s premim govorom gre za tvorbeno zahtevnejši postopek, ki ga Korošec (1998: 210) ponazori z naslednjim vzorcem: X je dejal, da abcđd »efghijk«.

Primeri:

Uradni predstavnik ameriške delegacije je dejal, da je drž. sekretar Dulles »nenavadno zadovoljen z uspešno končanimi razgovori«, ki so po njegovem mnenju zelo pomembni ne le za ZDA in Jugoslavijo, pač pa tudi za splošne razmere v svetu. (*Večer*, 8. 11. 1955)

Pavle Bratina je prepričan, da je treba plebiscit izvesti, »še preden se določi nova fizionomija Jugoslavije«, to je pred volitvami v ostalih republikah. (*Večer*, 17. 11. 1990)

Ivo Hvalica (SDSS) je izrazil prepričanje, da naj na tej seji DZ ne obravnava lastninskega preoblikovanja, »pač pa probleme, ki so nastali ob največjem ropu stoletja«. (*Večer*, 13. 7. 1995)

Poleg tega je Erhatic v pismu sporočil tudi, da je bil Mate tisti, ki je odredil »objavo ovadbe zaradi kaznivega dejanja genocida zoper domnevnega osumljenca«. (*Delo*, 3. 8. 2005)

Ob tem Poredoš opozarja, da tako rekoč za vsa področja sicer že obstajajo mednarodne smernice, »vendar ni dovolj, da bi jih zgolj prepisali; treba jih je prilagoditi, upoštevati nacionalno patologijo kot tudi omejene zmogljivosti v našem zdravstvu«. (*Delo*, 11. 11. 2005)

Vlado, ki je kandidaturo Brezigarjeve podprla, je Sajovic obtožil, da imenuje ljudi na položaje po principu »ni važno, kaj znaš, važno je, da si naš«. (*Večer*, 21. 4. 2005)

Minister za notranje zadeve Dragutin Mate je napovedal, da bo vlada do konca leta v parlament poslala ustavni zakon ali »zakon, ki bi bil sprejemljiv in bi v celoti rešil ta problem«. (*Večer*, 15. 7. 2005)

Rupel je na namige o svojih ponovnih veleposlaniških ambicijah za TV Slovenijo povedal, da bo ministrski mandat izpeljal do konca in da »zdaj ne razmišlja o ničemer drugem«. (*Delo*, 26. 6. 2008)

Na vprašanje, kdo bi po njegovem mnenju lahko sprejel sporno podkupnino, je Cvikl odgovoril, da objektivno odgovornost nosi minister Erjavec, »ve se pa tudi kdo je izbral med ponudbama. To je bil Bojan Pograjc«. (*Delo*, 8. 8. 2008)

Miro Petek pravi, da bi zakon povzročal slabše medsosedske odnose in dodatno obremenjeval sodišča, saj je »gojišče za pretirano birokratsko odločanje, obremenjuje malega človeka, sive ekonomije in davčnih utaj pa ne bo rešil«. (*Delo*, 17. 5. 2011)

Predsednik nacionalne stranke Zmago Jelinčič je dejal, da se bo pozitivno opredelil zato, ker gre za »kandidatko, ki je v nasprotju z drugimi malo starejša, malo pametnejša, verjetno ima tudi malo več izkušenj«. (*Delo*, 6. 7. 2011)

Kresalova je pojasnila, da »stranke ne bo zapustila v času, ko ji gre najtežje«, in da podpira liberalne vrednote. (*Delo*, 7. 12. 2011)

Mencinger je opozoril, da je težava tudi to, da vlada »ekonomske politike nima v svojih rokah«. (*Večer*, 21. 5. 2011)

5.3.3 Kombinirani citatnosklicevalni vzorci

Analiza korpusnega gradiva je pokazala, da je od leta 1990 naprej v slovenskem poročevalstvu dokaj pogosta raba kombiniranja (povezovanja) dveh osnovnih oblik citatne sklicevalnosti v ustaljenih stavčnih vzorcih. Po izpisu iz KPB so se izrisali avtomatizirani vzorci kombiniranja, ki jih predstavljam v nadaljevanju, in s katerimi lahko dopolnimo vzorce, ki jih je v Stilistiki poročevalstva izpostavil Tomo Korošec.

5.3.3.1 Dobesedni navedek + spremni stavek (z dvema glagoloma rekanja) + odvisnogovorni da-stavek brez zaznamovanega iztržka navedka

Primeri:

»Prvi odzivi ministra za zdravje Andreja Bručana kažejo, da se stvari le premikajo z mrtve točke,« je povedala Žezlina in dodala, da je njenim pobudam naklonjen tudi varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek. (*Delo*, 13. 4. 2005)

»V Evropi ostajajo stotine milijonov evrov, namenjenih Sloveniji, medtem ko vaša vlada stiska najbolj socialno šibke,« je vprašanja začel Franc Pukšič (SLS) in opozoril, da bo Slovenija v najboljšem primeru do konca leta iz EU prečrpala od 1,2 do 1,4 milijarde evrov od možnih 2,2 milijarde. (*Večer*, 16. 11. 2010)

»Če jih pride naenkrat dva tisoč ali več, ko bo zunaj minus deset stopinj – kam bodo šli? Po domovih, nastale bodo neobvladljive razmere,« se boji razkriški župan, ki pravi, da bi v primeru poslabšanja razmer v njegovi občini potrebovali najmanj sedem kilometrov žice. (*Delo*, 12. 11. 2015)

»Nič ne rabim od davkoplačevalcev,« pravi, a nadaljuje, da potrebuje zadoščenje za čas, ki ga je pretrpel za rešetkami. (*Večer*, 9. 9. 2015)

5.3.3.2 Dobesedni navedek + spremni stavek (z dvema glagoloma) + odvisnogovorni stavek z zaznamovanim iztržkom navedka

»Ne bomo se skrivali za agencijami in fasadami, ampak bomo delali v dobro vseh državljanov,« je napovedal in dodal, da je Pozitivna Slovenija zagotovilo za »gospodarsko uspešno, socialno, solidarno in na medsebojnem spoštovanju temelječo državo«. (*Večer*, 5. 12. 2011)

5.3.3.3 Dobesedni navedek + spremni stavek (z dvema glagoloma) + dva priredno povezana odvisnogovorna da-stavka brez zaznamovanega iztržka navedka

»Odločitev je stvar predsednika vlade, treba pa je upoštevati vse pravne vidike takšne odločitve,« pravi Presečnik in opozarja, da smo sredi predsedovanja Evropski uniji in da je pred nami še nekaj pomembnih sestankov /.../ (*Večer*, 1. 3. 2008)

5.3.3.4 Dobesedni navedek + spremni stavek (z dvema glagoloma) + odvisnogovorni da-stavek + dobesedni navedek

»V letu 2008 je podravska regija ustvarila 13,5 odstotka BDP, ki ga je 540 podjetij dobilo nazaj /.../,« je angažiranje gospodarskega ministrstva izpostavila Darja Radić in po obisku poudarila, da se Podravje lahko ponaša z razvojem turizma: »Regija je naredila korak naprej, saj eminentne destinacije niso več le Bled, Portorož ...« (*Večer*, 27. 1. 2011)

Gre za tvorbeno najzahtevnejši vzorec, kjer je med dva dobesedna navedka, ki ju povezuje spremni stavek z dvema glagoloma rekanja, vstavljen še predmetni odvisnik. Vsi citati kažejo na skupni sporočanje krog navedenega avtorja in ne poročevalca.

5.3.4 Citatnosklicevalni vzorec s skladijsko vključenim dobesednim navedkom z ohranjeno prvoosebno obliko

Vzorec, ki ima v odvisniku skladijsko vključen dobesedni navedek, v katerem je ohranjena oblika za 1. osebo (kar je sicer značilnost navedka v premem govoru), je v okviru stilistike citatne sklicevalnosti izpostavil že Korošec (2008: 211) in ugotovil, da je ta raba v poročevalstvu manj običajna. Skladijsko vključen dobesedni navedek z ohranjeno prvoosebno obliko se v 120 besedilih *Dela* (l. 2011) pojavi 11-krat; v 120

besedilih Večera (l. 2011) pa 8-krat. Pregledala sem tudi sklop 120 poročil starejšega datuma (Večer l. 1965), kjer citatnosti z ohranjeno prvoosebno obliko v odvisnem stavku nisem identificirala.

Primeri:

Virant je poudaril, da se ne bojijo ničesar, »ker smo se že vsi javno udeleževali in vemo, da nihče ni naredil nič slabega«. (*Delo*, 22. 10. 2011)

/.../ pravi Karl Erjavec. Število topov po njegovem ne pomeni izgube kredibilnosti Slovenije v Natu, »ker jo gradimo, ko prevzemamo solidarni del odgovornosti za mir v svetu s sodelovanjem naših vojakov v misijah za podporu miru«. (*Večer*, 8. 12. 2008)

Prav tako se podpora pridružitve Zdrženi levici, ker »želimo stopiti v bran javnemu, vsem dostopnemu in laičnemu šolstvu«, je izpostavil Luka Mesec. (*Večer*, 19. 2. 2015)

5.3.5 Deiktična (navezniška) oblika citatne sklicevalnosti

Pri tej obliki podatek o avtorstvu ni skladenjsko vključen v spremnem ali glavnem stavku, ampak je navezniška prvina sledečega besedila, uvedena deiktično; navedek (pogosto dolg) je zaznamovan z narekovaji:

Primeri:

»Sistem samoupravnega delegatskega informiranja mora zagotavljati aktualne informacije o družbeno pomembnih vprašanjih, omogočati učinkovito samoupravno pot družbenemu odločanju, dosledno uresničevanje sprejetih odločitev in dogovorov in ne nazadnje vsestransko kontrolo delovnih ljudi v družbenih procesih.« **To je** v svojem uvodnem poročilu na posvetu /.../ **povedal** Lenart Šetinc, član izvršnega odbora republiške konference SZDL Slovenije. (*Večer*, 7. 2. 1975)

»Uresničitve dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije in s tem hitrejšega družbenega razvoja si ni mogoče zamisliti brez novih prodorov pri zviševanju produktivnosti dela, povečevanju fizičnega obsega proizvodnje in izvoza, vse to pa so področja, na katerih ste v preteklem letu v Mariboru dosegli vidne rezultate.« **To je** med drugim **dejal** član predsedstva SFRJ Stane Dolanc /.../ (*Večer*, 5. 1. 1985)

»Računsko sodišče je pri in po preveritvi izvedenih ukrepov ministrstva za okolje izdalo sklep o hudi kršitvi obveznosti dobrega poslovanja in pozvalo predsednika vlade, naj začne postopek razrešitve ministra za okolje in prostor ter računskemu sodišču v 15 dneh odgovori, kako bo ukrepal.« **To je stavek** predsednika računskega sodišča Igorja Šoltesa, ki je pripeljal do predloga za razrešitev Karla Erjavca. (*Večer*, 6. 1. 2010)

»Ocenjujem, da so dejanski učinki sprejetih ukrepov ministrstva za okolje in prostor na področju zbiranja in ravnanja z zbranimi komunalnimi odpadki nezadostni, zlasti ker gre za področje, ki ima neposreden vpliv na zdravje državljanek in državljanov, predlagam, da se postopek razrešitve Karla Viktorja Erjavca, ministra za okolje in prostor, v skladu s poslovnikom državnega zbora opravi čim prej.« **S temi besedami** je predsednik vlade Borut Pahor državnemu zboru predlagal razrešitev predsednika Desusa. (*Večer*, 20. 1. 2010)

Zgornji primeri ponazarjajo rabo najpogostejših deiktičnih sklicevalnih avtomatizmov: /.../ to je povedal; /.../ to je dejal; /.../ to je stavek; /.../ s temi besedami; Deiktična oblika citatne sklicevalnosti se pojavlja tudi v poročilih starejšega datuma. Vse oblike, ki sem jih identificirala so anaforične. Možne so tudi napovedne (kataforične) oblike, a jih med analizo korpusnega gradiva nisem našla.

5.3.6 Poročilo o intervjujskem dvogovoru kot posebna oblika citatne sklicevalnosti

Pri poročanem intervjuju se, piše Korošec (1998: 213–16), vloga citatne sklicevalnosti zamenja, saj je v poročanem intervjuju sklicevalnost sama kot taka že poročanje. Sklicevalnost kot postopek ni več sredstvo, ampak namen. Poročani intervju torej ni žanr intervju, ampak poročilo o intervjujskem dvogovoru. Če bi se izrazili v klasifikaciji Koširjeve (1988), ki poročanega intervjuja sicer nima med svojimi žanri, bi rekli, kot navaja Korošec (1998: 214), »da je poročani intervju informacija o pogovoru (dvogovoru), zato ni pogovorna vrsta informativne zvrsti, ampak poročevalska vrsta informativne zvrsti«.

V določenem izseku javnega življenja je zmeraj važno, ko kaka javna osebnost o za javnost pomembni zadevi kaj reče (izjavi), in ker je to pogost pojav, se v poročevalstvu že samo to obravnava kot dogodek (prav tam). Nadalje izpeljuje Korošec, to zajema tudi, da kdo kaj vpraša in kdo na to vprašanje odgovori. Ker niz dogodkov vprašanje-odgovor še ni intervju, tudi poročanje o tem nizu ni poročani intervju: »Šele ko ima niz teh dogodkov kot jezikovna dejavnost značaj dvogovornih sekvenc (iz nagovorne in odgovorne replike), organiziranih tako, kot jih kažejo dvogovorni modeli in to udeleženca te dejavnosti sprejemata, uresničujeta kot dvogovor, gre za dvogovor kot prvotni dogodek. Ta se po pravilih pretvorbe iz govornega v pisni prenosnik spremeni v žanr intervju ali po pravilih pretvorbe premeša v odvisni govor v poročani intervju«.

5.3.6.1 Poročilo o intervjujskem dvogovoru (avtomatizirani vzorec s premim govorom)

Primeri:

Ko je tovariš Tito zapuščal trdnjavo je **na vprašanje** novinarja, kakšni so njegovi vtisi po tolikih letih smeje **pripomnil**: »Boljši, kot so bili leta 1914. Zdaj se nekako drugače počutim.« (*Večer*, 21. 2. 1955)

Na vprašanje, kako se počuti, ko primerja lanske volitve za državnega predsedniškega kandidata s temi, pa je dr. Drnovšek **dejal**: »Seveda je drugače, bolj napeto, če človek osebno sodeluje na volitvah. Bile so že prvi korak k drugačnim volitvam pri nas.« (*Večer*, 9. 4. 1990)

Na vprašanje, ali je že pred tem slutil, kaj se dogaja v Hitu, je Gaspari **odgovoril**: »Ne, nisem slutil. Sem se pa zelo začudil, ko je bil direktor Hita Danilo Kovačič razglašen za podjetnika leta. Začudilo me je, da je nagrado prejel nekdo, ki težko ustvari zgubo. To je bil moj edini komentar.« (*Večer*, 9. 2. 1995)

Na vprašanje, kaj je v glavnem odboru SLS povedal o sporu s predsednikom države Milanom Kučanom, je Podobnik **odgovoril**: »S predsednikom države nimam nobenega spora. Gospoda Kučana spoštujem kot predstavnika države in kot politika, ki je na neposrednih volitvah dobil absolutno večino glasov. Kar pa se tiče zadeve, ki sem jo predstavil kriminalistom, je ta stvar kriminalistične preiskave. Ker zakoni te države veljajo za vse enako, pričakujem, da bo preiskava hitra, učinkovita in bo tako najbolje zaščiten ugled vlade in celotne države.« (*Večer*, 9. 3. 2000)

Zgornji zgledi ponazarjajo, da pretvorba premega v odvisni govor v poročilu o intervjujskem dvogovoru ni bila izpeljana. Da gre za poročani intervju, kažejo didaskalijski opisi v spremnem stavku.

5.3.6.2 Poročilo o intervjujskem dvogovoru (avtomatizirani vzorec z odvisnim govorom)

Primeri:

Na vprašanje, ali vlada računa na ta znesek, je Janša **odgovoril**, da »ne moremo izključiti možnosti, da se družba dokapitalizira. Odločitve o tem se mora sprejeti v prihodnjih letih.« (*Večer*, 25. 10. 2005)

Na vprašanja o morebitnih predvolilnih koalicijah je Bajuk **odgovoril**, da že sedmič odgovarja, da bo Nova Slovenija nastopila samostojno in da so govornice o predvolilnih koalicijah s SDS ali celo Zaresom »race«. (Delo, 7. 5. 2008)

Iz zgleda je razvidno, da pretvorba premega v odvisni govor prav tako vključuje tudi didaskalijski opis (gl. Korošec 1998: 214)

5.3.7 Dobesedno navajanje tvitov in komentarjev s Facebooka

Analiza sklopa poročil novejšega datuma (120 poročil *Dela* in 120 iz *Večera*) je razkrila, da so v tiskano poročevalstvo začele prodirati jezikovne prvine (t. i. tviti) internetnih socialnih omrežij kot sta Twitter in Facebook (komentarji s Facebooka), ki jih novinarji kot dobesedne navedke (zaznamovane z narekovaji) vključujejo tako v vodilo kot jedro poročila. Analiza je pokazala, da so izbrani tviti in komentarji s Facebooka, ki so kot dobesedni navedki vključeni v informativni žanr, ponavadi izrazito aktualizirani, v sklicevalnem avtomatizmu pa je naveden tudi podatek o tem, da gre za izjavo, ki je bila primarno zapisana na socialnem omrežju, kot je razvidno iz spodnjih primerov:

»Torej, kocka je padla, ljubljanski Jay-Z gre na volitve uničit levico,« je včeraj na omrežju Facebook zapisal generalni sekretar Pahorjevih Socialnih demokratov Uroš Jaušovec. (*Delo*, 7. 10. 2011)

»Je hkratna najava kandidatur Viranta in Jankovića naključje ali družinski dogovor?« so se včeraj spraševali na Twitterju. (*Delo*, 11. 10. 2011)

Prvak stranke Janez Janša pa je svoja razmišljanja zapisal na Twitterju: »Vladajoča koalicija SD & LDS je dobila na volitvah 35 odstotkov glasov. Pa se še kar oklepa oblasti za vsako ceno in pospešeno povečuje državni dolg ... No, njihovi vzorniki so vladali tudi brez volitev in očitno se hitro bližamo časom popolne nelegitimnosti.« (*Delo*, 28. 6. 2011)

Predsednik SDS Janez Janša je včeraj na Twitterju znova pozval: »Čim prej predčasne volitve!« (*Delo*, 12. 8. 2011)

5.3.8 Nerazvidnost vira informacij

Vir je razviden, kadar novinar v besedilu jasno navede vse podatke (ime, priimek in/ali funkcija), ki so neizogibni za popolno identifikacijo vira informacij. V nasprotnem primeru je navedek naslovniku predstavljen kot novinarjeva informacija oz. kot novinarjevo mnenje ali védenje. Prisotnost navedkov, kjer vir informacij ni razviden, je za posamezna obdobja grafično ponazorjena v poglavju 6.

Primer dobesednega navedka brez spremnega stavka:

»Silovita prednost, ki jo ima SDS, se lahko precej zmanjša, še bolj kot to pa je pomembno, da se lahko pojavi še večja resigniranost volilnega telesa. Če bi bile volitve zdaj, se bojim, da bi bila udeležba katastrofalno nizka.« (*Delo*, 25. 2. 2011)

5.3.9 Napake

Koga bi lahko povabil na pogovore za sodelovanje v morebitni koaliciji, /.../, dejal pa je, da »da je bilo v državni zbor izvoljenih dovolj strank, ki hočejo drugačno, pozitivno Slovenijo in ki nočejo afer«. (*Večer*, 5. 12. 2011)

Na pojasnilo, da je v Večeru nastopil predstavnik katedre za obramboslovje Fakultete za družbene vede prof. dr. Marjan Malešič, je Janša odvrnil, da je: »Te izjave je dajal kot posameznik.« (*Večer*, 12. 8. 2000)

5.4 Dobesedni navedki kot aktualizmi

Izbira zaznamovanega sredstva v poročevalskih besedilih ni le, kot pravi Korošec (1998: 17), govorniški okrasek, ampak tudi sredstvo avtorjevega vrednotenja upovedene vsebine. Moč jezika je prav v možnost izbire, dodaja Monika Kalin Golob (2004: 710), v vplivanju na naslovnika s konotacijami, ki so v aktualiziranem sredstvu dodane osnovnemu pomenu. Stilistika poročevalstva tako operira z dvema vrstama stilne zaznamovanosti v besedilih, avtomatizacijo in aktualizacijo (Korošec 2005: 263). Aktualizacija pomeni novo, svežo, posebno, nenavadno uporabo jezikovnih sredstev za doseg posebnih učinkov; v nasprotju z avtomatizacijo, ki jo Korošec (1998: 13–17) opredeljuje kot ustaljevanje posameznih jezikovnih sredstev, da postanejo za opravljanje določene naloge običajna in se utrdijo v konvenciji med tvorci in naslovniki.

Analiza sklopa korpusnega gradiva potrjuje ugotovitve Hane Srpove⁷⁵, da se tudi citati/dobesedni navedki v poročevalnih besedilih lahko pojavljajo v vlogi aktualizmov, čeprav je v žanrih informativne zvrsti pričakovati nezaznamovana jezikovna sredstva. Prav zaradi konvencije ima raba takih sredstev še večji vpliv, poudarja Monika Kalin Golob (2004: 710), saj naslovnik mnenje v »objektivnem« informativnem žanru jemlje kot bolj verodostojno.

Aktualizmi, izpisani iz poročevalnih besedil, so v nadaljevanju predstavljeni po sklopih:

---

⁷⁵ Avtorica (1998: 70–71) za češke dnevnikarje navaja, da so citati lahko tudi aktualizmi: v informativnih besedilih, ki ubesedujejo ponavljajoče se okoliščine, razbijajo avtomatizirane ubeseditve z iztržki barvitih navedb in tako poživljajo suhoparno besedilo.

– Metafore, metonimije (sinekdohe), primera ali komparacija oz. samo prvine tretjega primerjanega:

Sindikati so zgroženi nad tem, da se Mercator prodaja kot zadnja vreča krompirja na trgu«, /.../. (*Delo*, 16. 12. 2011)

»TEŠ 6 je Patria te vlade,« je izjavil prvak Zaresa Gregor Golobič /.../. (*Delo*, 16. 11. 2011)

Udeležence je nagovoril tudi /.../ Ivo Boscarol, /.../, ker nas ne zanima, ali so leta 1945 zmagali rdeči, beli ali črni, temveč ali bomo jutri lačni ali siti.« (*Delo*, 22. 10. 2011)

»Sebe ne vidim v parlamentu. Kot osebnost sem za izvršni del, tam, kjer je treba vzeti lopato in grablje in kaj narediti,« je ponovil ljubljanski župan. (*Delo*, 27. 10. 2011)

»/.../ Bomo videli, kako ostre puščice bodo letele iz SDS,« je dejal Kek. (*Delo*, 11. 10. 2011)

Rektor ljubljanske univerze Stane Pejovnik se je na zaplet odzval, rekoč: »Narobe bi bilo, če sta se profesorja Križanič in Mramor pogovarjala kot minister in dekan. Če sta imela oba na glavah profesorska klobuka, pa je lahko bil tudi nesporazum.« (*Večer*, 2. 2. 2010)

Bajuk: »V časopisu sem bral, da je Bajuk gol in bos /.../«. (*Večer*, 1. 8. 2000)

»Nemogoče je, da se pri uresničevanju takšnega projekta ne bi dvigoval prah, prepričan pa sem, da se prah lahko kmalu poleže,« je dejal Virant. (*Delo*, 11. 10. 2008)

Stojan Zdolšek pa je /.../ dejal: »Pravo niso pravljice o Rdeči kapici in v sodnih postopkih se ne zmaguje na tiskovnih konferencah.« (*Večer*, 10. 1. 2008)

Jožef Jerovšek, /.../ pa komentira takole: »Peče je Lipo šele posadil, sploh ne ve, če bo ozelenela, ker še nima vej. Pa bi na veje, ki jih ni, že 'obešal' ministre. /.../ (*Večer*, 1. 2. 2008)

Izrazil je upanje (Janša), da bo stranka premiera dr. Andreja Bajuka v nastajanju »ostala v orbiti slovenske pomladi«. (*Večer*, 28. 7. 2000)

Pred glasovanjem pa je poslanec LDS Pavel Gantar /.../ ponovil, da Brezigarjeve kot »političarke najvišjega političnega ranga« ne morejo podpreti, saj »nosi politični nahrbtnik, ki je pretežak za funkcijo, ki jo želi opravljati«. (*Večer*, 21. 4. 2005)

Da bo »Brezigarjeva« nova metla, ki bo pometala drugače«, /.../ je utemeljil /.../ Alojz Sok. (*Večer*, 21. 4. 2005)

»Malo bolj smo priprli vrata,« je dejal Vizjak /.../. (*Večer*, 18. 11. 2005)

»V raj s palico namreč ljudi ni mogoče naganjati,« je sklenil Rezman.
(*Večer*, 21. 12. 2005)

»Vlada se je očitno odločila za zategovanje pasu /.../, še meni Veber.
(*Delo*, 15. 4. 2005)

»Novinarska avtonomija ima na radioteleviziji plitve korenine, pa še te so trčile v 50 let star beton,« je bil pesniško razpoložen Možina. (*Delo*, 11. 5. 2005)

»Nestrta pa ostaja oreh napredovanj,« je nadaljeval Cevc. (*Večer*, 28. 10. 2011)

»Prihaja namreč drugi val problemov, povezanih z gradbeništvom. /.../«
(*Delo*, 11. 2. 2011)

»Koalicija je na prelomnih križiščih vedno našla skupno pot,« je dejal.
(*Delo*, 11. 3. 2011)

Predsednik stranke Janez Janša /.../: »Vlada v hiši, ki gori, razmišlja o menjavi vodovodne napeljave, ki je mogoče res zastarela, ampak to zdaj ni glavni problem.
(*Delo*, 7. 4. 2011)

Metafore so (vključno z metonimijo in sinekdoho) v poročevalnih besedilih korpusa najpogostejši aktualizmi. Na metaforah, metonimijah in sinekdohah zasnovani aktualizmi so po Koroščevem mnenju (2001: 21) v prvi vrsti poročevalska sredstva, ki izražajo stališče in vrednotijo vsebino povedanega, ob tem pa pri aktualizmi v poročevalstvu ni mogoče prezreti želje tvorca, da bi z njihovo pomočjo poživil besedilo ter s tem pokazal na listno jezikovno ustvarjalnost.

Spodnji zgledi kažejo na dokaj pogost prenos metafor iz športnega žargona:

»Ker ne moreš izločiti celotnega ministrstva, moraš pač kapetana ekipe,« je v športnem žargonu ponazoril Petek. (*Delo*, 13. 2. 2008)

Matej Lahovnik (*Zares*) je nadaljeval v športnem duhu: »Ministru ne preostane drugega, kot da zapusti igrišče, saj ni odpravil napak. Sicer bi bilo prav, da zamenjamo selektorja oziroma predsednika vlade.« (*Delo*, 13. 2. 2008)

Vladno podporo razvoju obrti in podjetništva je Klun komentiral v nogometnem žargonu: »Trenutno preigravanje na sredini igrišča je odlično, vsi pa čakamo še na gole, saj le ti štejejo!« (*Delo*, 8. 9. 2005)

In dodal (Igor Lukšič): »Igraš do konca, ko je tekme konec, ob zadnjem žvižgu, se posloviš in greš ven.« (*Večer*, 20. 9. 2011)

Pri ubesedovanju politične tematike so pogost vir za črpanje metafor tudi vreme in vremenski pojavi. Razmislek o metaforah v poročevalstvu zaključujem s tem, da se, kot sem opazila, prav tovrstne metafore večkrat ponavljajo, zato so že do neke stopnje razaktualizirane in se posledično zaradi pogoste rabe vse bolj približujejo ustaljenim publicizmom.

»Ne moremo usmerjati vetra, lahko pa prilagodimo jadra,« je predsednik vlade Janez Janša /.../. (*Večer*, 21. 12. 2005)

Pojavljajo se tudi metafore, pri katerih so druga ob drugi nezdržljive prvine, imenujemo jih katahreze. V stilistiki jih je posebej izpostavil tudi Korošec (1998: 25). Nabor metafor v poročevalnih besedilih bi bil še obsežnejši, če bi izpisala tudi vse primere, kjer je metaforično rabljen samo glagol, kar je zadosten razlog, kot je ugotovila Červova (2006: 63), da se v bralčevi zavesti »implicitno ustvari podoba, ki vsebuje vse člene, torej primerjano, primerjajoče in tertium comparationis«.

Naslednjo skupino aktualizmov predstavljajo ekspresivna sredstva, ki lahko kažejo tudi na posredno vrednotenje vsebine:⁷⁶

Avtor prav tako navaja, da jim je »vse bolj jasno, da je prekmurski zvergl uporabil svoje mafijske zveze in priredil rezultate, sedaj pa v stilu balkan mafije grozi in določa, kakšna bo vlada in prihodnost komunistične republike Slovenije«. (*Delo*, 13. 12. 2011)

»Vlade ni mogoče ukiniti, /.../, ker zdaj imajo največjo podporo kronični lažnivci, 'švercerji' z orožjem in podobni /.../, je svoje stališče izrazil nepovezani poslanec Franc Žnidaršič. (*Delo*, 28. 6. 2011)

»/.../ To je legalna diskriminacija poročenih v primerjavi s koruzniki,« je /.../ naštel Merše. (*Delo*, 24. 5. 2011)

»/.../ Če to priložnost zamudimo, bomo 'luzerji' vsi, v vladi in opoziciji.« (*Delo*, 16. 3. 2011)

»Streznite se! Poglejte se v ogledalo in se vprašajte /.../«. (*Delo*, 16. 3. 2011)

»Če se Pahor namerava še naprej posvetovati z Janšo, mora vedeti, da Janša čaka primeren trenutek, da mu bo zaril nož v hrbet,« je dejal Zihelr in tudi: »Janša je možganski vsadek v glavi Barbare Brezigar!« (*Večer*, 7. 4. 2010)

---

⁷⁶ Glej tudi Monika Kalin Golob: Moč jezika – izbor dejstev in besed (v Teorija in praksa), str. 707.

Minister za delo, družino in socialne zadeve je ob koncu v šali dejal, da bi bilo najbolje, da bi našli tako rešitev, kot jo prikazuje eden od motivov na panjskih končnicah: »Stara noter, mlada ven.« (*Večer*, 5. 10. 2010)

»Mi smo totalno zblojena država!« se je na to odzval Jelinčič /.../ (*Večer*, 19. 10. 2010)

Tancig je še povedal, da je vse to že »premočno za njegov želodec«.
(*Večer*, 19. 5. 1995)

Še bolj prepričljivo je povedal, /.../ da bi povečali blaginjo, in nato znova predstavil reforme, ki naj bi v »to našo podalpsko zatohlost« prinesle več kisika.
(*Večer*, 14. 12. 2005)

»Seveda,« je dejal Damijan, »je v slovenskem kurniku zavlada velika panika /.../«
(*Delo*, 7. 9. 2005)

Vulgarizmi:

Da ga bo »mahnil po pički«, je menda rohnel Zmago Jelinčič (SNS) na poslanskega kolega Tadeja Slapnika /.../. (*Večer*, 5. 3. 2011)

Frazeologemi v poročevalnih besedilih predstavljajo drugo najboljše množico aktualiziranih jezikovnih sredstev. Erika Kržišnik v prvih raziskavah ločuje med frazemi in (ustvarjalnimi) metaforami, medtem ko Gaja Červ (2006) zagovarja tezo, da so nekateri frazemi po svoji strukturi metafore ali pa metafore vsebujejo, ter k temu dodaja, da »metafore v teh primerih delujejo v okviru frazema in je tudi njihova funkcija v besedilu pogojena z dejstvom, da so njegov del«. Tako pojmovanje kasneje v razpravi *Funkcija ekspresivnih jezikovnih sredstev v medijih* (2001: 29–32), kot poudarja Červova, vzpostavlja tudi Kržišnikova, ko govori o frazeoloških metaforah.

Frazeologemi, tako piše Korošec (1998: 20), predvsem vrednotijo ali izražajo avtorjevo stališče, včasih pa besedilo le poživljajo (kot nekakšna besedilna začimba):

»Treba je visoko letati, da lahko nizko padeš. Visoko letanje in nizko padanje sta problema slovenske politične kulture. /.../« (*Delo*, 15. 11. 2011)

Trofenik se je /.../ najprej nasmejal, /.../, in nadaljeval: ».../ Da bi si premislili in se posuli s pepelom? Za kaj takega pa ni možnosti.« (*Delo*, 9. 9. 2011)

»Kar so si skuhal, bodo tudi pojedli, na žalost pa bomo morali tudi mi to jesti skupaj z njimi. /.../«, je prepričan Jelinčič. (*Delo*, 28. 6. 2011)

Pahor pričakuje, /.../, a hkrati priznava: »Ob tem dokumentu se bodo mnenja zelo kresala – ne le med vlado in opozicijo /.../.« (*Delo*, 2. 6. 2011)

Veliko stvari je bilo tudi »pometenih pod preprogo«, je dejal govorec, prav tako pa je bilo nastavljenih veliko »min presenečenja, in to zdaj poka prve dni«.
(*Večer*, 19. 6. 2000)

Vendar v predlagani preiskavi vidi le »še en kamenček v mozaiku političnega discipliniranja organov pregona«. (*Večer*, 24. 3. 2005)

»Skušate nas prepeljati žejne čez vodo!« je bil kritičen /.../ Igor Antauer.
(*Večer*, 15. 3. 2008)

»Gotovo me po naročilu nekoga vlačijo v to igro, vendar ne bom nasedel. Nisem od včeraj in nisem po kisli župi priplaval,« je zatrjeval Krkovič. (*Večer*, 17. 5. 2008)

»Tisti, ki imajo zdaj škarje in platno, pozabljajo, v kakšni situaciji se nahajamo. /.../,« meni prvak največje opozicijske stranke. (*Večer*, 10. 11. 2008)

Opozarjajo (SDS) na vprašljivo pravno podlago /.../, zato ocenjujejo, da je vlada »pogrnila na vsej črti«, ker je postavila politične kriterije pred strokovnimi.
(*Delo*, 27. 12. 2008)

»Staro pravilo je, da vsak berač svojo malho hvali, in popolnoma logično je, da je gospod Drnovšek reagiral tako, kot je,« je dejal Grims /.../. (*Večer*, 20. 5. 2005)

»A to je le pesek v oči, da ne bi videli vsega slabega,« je dodal prvak LDS.
(*Večer*, 3. 12. 2005)

»Očitno je Pahor trn v peti marsikateremu lobiju v politiki /.../, je nezadovoljne spomnil Kumer. (*Delo*, 16. 3. 2011)

Obnovitve vzorcev:

Viri za obnovljene vzorce so znani izreki (lahko je zamenjana ene enota ali pa je ohranjena samo oblika), naslovi literarnih in dramskih del, citati iz umetniških besedil, deli biblijskih izrekov ... Načeloma se lahko obnovi katerakoli sestavina iz vzorca, vidna pa je težnja, da bi se ohranjal nek »stalni del«, tj. vsaj ena od njegovih značilnosti (Korošec 1998: 130–131).

Pahorja je označil kot »sončnega kralja«, ki »vsak dan preseneti slovensko in evropsko javnost z neko novo misijonarsko potezo«. »LDS se bo morala opredeliti do tega, ali bo končno povedala, da je cesar nag, ali pa še ne!« je dejal Kacin. (*Večer*, 7. 4. 2010)

Kljub temu je današnje razmere /.../ označil (Ivan Bizjak) z besedami »in vendar se premika, čeprav počasi, mnogo prepočasi«. (*Večer*, 22. 3. 2000)

Da »opozicija zganja mnogo hrupa za nič, dela iz muhe slona in nagaja tam, kjer res ne bi bilo treba«, je potezo /.../ označil Gregor Virant, ki /.../. (*Večer*, 5. 11. 2005)

5.5 Poročevalno besedilo – zlepljenka izjav

V nadaljevanju predstavljam primer poročila, kjer izjave, vključene kot dobesedni navedki premega govora (7 enot) zavzemajo nekaj več kot 70 % besedila. Ta tip poročila z zelo redkimi vložki avtorskega besedila, pa še to so največkrat spremni stavki k dobesednim navedkom, je strukturiran tako, da izjave politikov (in drugih pomembnih v dogodek vpletenih oseb) tvorijo besedilo skoraj v celoti. Nizanje izjav rahlja kohezivno-koherentno zgradbo besedil, ki bi jih glede na gostoto citatov lahko uvrstili med poseben tip poročila – zlepljenko izjav. Avtorskost in novinarjeva ubesedovalna kompetenca sta pri tem popolnoma podrejeni. Novinar odgovornost za izrečene besede prenese na citiranega avtorja, ki je največkrat nosilec politične, ekonomske ali družbene moči. Bolj kot za poročanje o dogodku gre pri tem tipu poročila za predstavitev mnenj, stališč in vrednostnih sodb pomembnih oseb. Pogosto so izbrani tudi taki dobesedni navedki, ki izrazito vrednotijo (kar je pri analizi poročil o vstopu Slovenije v Nato⁷⁷ ugotovila že Monika Kalin Golob).

Primer poročila 1 – t. i. zlepljenke izjav:

Opozicija večinoma pričakuje predčasne volitve

Odzivi na odhod Zaresovih ministric

Ljubljana – Po odstopu ministric iz Zaresa Darje Radić, Irme Pavlinič Krebs in Majde Širca večina opozicije opozarja na negotovo kredibilnost in operativnost vlade, dobršen del pa pričakuje, da bodo volivci novo oblast izbirali prej, kot je bilo predvideno.

»Vsak zamujen dan stane slovenske davkoplačevalce osem milijonov evrov. Zato sta nujna takojšen odstop vlade in predčasne volitve v prvem možnem roku.« so se na včerajšnje dogajanje odzvali pri SDS in poudarili, da bodo storili vse, kar je v njihovi moči, da bi do njih prišli. Prvak stranke **Janez Janša** pa je svoja razmišljanja zapisal na Twitterju: »Vladajoča koalicija SD & LDS je dobila na volitvah 35 odstotkov glasov. Pa se še kar oklepa oblasti za vsako ceno in pospešeno povečuje državni dolg ... No, njihovi vzorniki so vladali tudi brez volitev in očitno se hitro bližamo časom popolne nelegitimnosti.«

---

⁷⁷ Glej avtorčin prispevek *Moderno in modno v publicističnem spletu vplivanja ter stilu slovenskih novinarskih besedil* (objavljen v *40. Seminarju slovenskega jezika, literature in kulture*), str. 54–55.

»Odstop ministrice je dodatna potrditev, da je Slovenija v resni politični krizi. Operativnost preostanka koalicije je tudi v primeru zapolnitve izpraznjenih ministrskih mest zelo negotova, zagotovo pa od nje ne moremo pričakovati konkretnega spopadanja z izzivi trenutnih globalnih gospodarskih kritičnih razmer,« je izjavil predsednik SLS **Radovan Žerjav**. Tudi po njegovem mnenju so predčasne volitve edina možna rešitev za nastalo krizo, s tem se nekako strinja še predsednik Desusa **Karl Erjavec**. »Žalostno je, da ima Slovenija manjšinsko vlado s 33 poslanci, ki naj bi rešila zapletene gospodarske, finančne in politične razmere. Kapitan ima občutek, da nas bo rešil iz neurja, ampak mislim, da se bo tam okrog novega leta nekaj zgodilo,« je ocenil Erjavec, ki je napovedal, da bo Desus še naprej podpiral odločitve, ki bodo skladne z njihovim programom. »Malo je možnosti, da bi podprli rebalans proračuna, tudi če bo Pahor nanj vezal zaupnico. Manjšinska vlada nima opravilne sposobnosti, ki jo normalna vlada v normalni demokraciji potrebuje. Jaz tole bolj razumem kot obsesiven boj za položaj in stolčke,« je dejal Erjavec.

Da bi sedanja garnitura lahko zdržala do rednih volitev prihodnje leto junija ali julija, pa verjame predsednik SNS **Zmago Jelinčič**. »Kar so si skuhalo, bodo tudi pojedli, na žalost pa bomo morali tudi mi to jesti skupaj z njimi. Kaj posebnega ne bodo mogli speljati. Če bo kakšen pameten zakon v korist države, lahko upajo na podporo opozicije, tudi SNS. Ampak ne gre za kakšno veliko spremembo sedanjih razmer. Treba je vedeti, da bosta podpora manjšinski vladi dajala tako Zares kot Desus in po potrebi tudi SLS,« je prepričan Jelinčič.

»Vlade ni mogoče ukiniti, predčasne volitve pa ne bodo prinesle rešitve, ker zdaj imajo največjo podporo kronični lažnivci, 'švercerji' z orožjem in podobni. V tem ne vidim perspektive, na oblast bi prišla druga plat iste medalje,« je svoje stališče izrazil nepovezani poslanec **Franc Žnidaršič**, ki je ustanovil novo stranko dela. »Ne bi bil proti predčasnim volitvam, če bi videl, da lahko nekdo s čarobno palčko reši krizo. Tule, ki se zdaj derejo, kako bi radi vladali, že ne,« je kritičen Žnidaršič. Kako bodo nepovezani poslanci v parlamentarnih odločitvah podpirali sedanjo vladno koalicijo, se bodo dogovorili danes.

(Barbara Hočevar, *Delo*, 28. 6. 2011)

Dobesedni navedki v zgornjem primeru poročila (*Opozicija večinoma pričakuje predčasne volitve*) so izrazito aktualizirani. Relevantno pa je tudi vprašanje uravnoteženosti oz. neuravnoteženosti, saj novinarka eksplicitno navaja samo predstavnike opozicije in enega nepovezanega poslanca. Kot protiutež ni vključena niti ena izjava s strani koalicije.

Primer poročila 2:

Poročilo 2 lahko problematiziramo ne samo z vidika lepljenja izjav, ampak tudi kot primer besedila, kjer je tvorec stilno neustrezno ponavljal glagol rekanja (povedal). Besedilo tudi ni uravnoteženo, saj je tvorec dobesedno navaja izključno samo en (po funkciji) uradni vir.

Vlada pohvalila predloge reform

Jože P. Damijan s predlogom reform prepričal ministre

Po oceni predsednika odbora za reforme se večina ministrov s predlogom strinja od 90- do 95- odstotno – O tem, da bi Jože P. Damijan postal minister, se še niso pogovarjali

Ljubljana – »Vlada je ocenila, da je predlog ukrepov, ki ga je podal odbor za reforme, dobro izhodišče za pripravo celovite reforme gospodarskega in socialnega sistema. Z njim lahko naredimo zelo dober predlog vladnih ukrepov, ki jih bo vlada uresničevala v prihodnjih letih. Ključno je, da smo pripravili usklajen predlog tako s socialnega kakor z ekonomskega vidika.« je po seji vlade povedal vodja odbora za reforme Jože P. Damijan.

Po Damijanovih besedah je namen reformnih ukrepov predvsem spodbuditi konkurenčnost slovenskega gospodarstva in povečati blaginjo prebivalcev na daljši rok. »V skladu s tem smo poskušali dodatno reformirati sistem socialnih transferjev tako, da bodo bolj motivirali k večji aktivnosti. S temi reformnimi ukrepi se socialna varnost zaposlenih in drugih prebivalcev Slovenije ne zmanjšuje, pač pa se vzpostavljajo razmere za izboljšanje socialne varnosti na daljši rok,« je rekel Damijan in poudaril, da je predlog reform uravnotežen in proračunsko sprejemljiv.

Kar zadeva davčni sistem, je Damijan povedal, da so »predlagali poenostavitev davčnega sistema, tako da bo postal pregleden, stabilen in učinkovit in bo spodbujal k večji gospodarski učinkovitosti. Predlagali smo sistem enotne davčne stopnje z ustreznimi socialnimi korektivi, tako da se ne bo zmanjšala blaginja prebivalcev. Ob tem smo predlagali postavitev preglednega sistema brez vseh olajšav. To zmanjšuje potrebno davčno administriranje na minimum.« Pomembna je tudi reforma socialnih transferjev, »s katero želimo motivirati vse prejemnike socialnih transferjev za aktivnejše iskanje zaposlitve. S tem se nikomur ne zmanjšujejo obstoječe pravice. Tisti brezposelni, ki se odločijo, da bodo postali aktivni, bodo imeli priznane večje pravice iz socialnega sistema,« je povedal Damijan.

Damijan je omenil tudi ukrepe za reformo univerzitetnega sistema. »Predlagamo, da se ustanovi več novih univerz, ki bodo bolj tehnološko usmerjene in bodo služile potrebam gospodarstva. Predlagana sta tudi sprememba financiranja visokega šolstva in sistem spodbud za povečanje pretoka znanja med gospodarstvom in univerzitetnim sistemom.« Odbor je predlagal tudi ukrepe za povečanje števila visoko izobražene delovne sile v samih podjetjih, tako da bi motivirali podjetja za zaposlovanje mladih strokovnjakov.

Kar zadeva privatizacijo in umik države iz gospodarstva, »predlagamo niz ukrepov, ki naj bi povečali učinkovitost gospodarstva in postopen in pregleden umik države iz gospodarstva,« je povedal Damijan. Ob ukrepih za umik Kada in Soda iz aktivnega upravljanja podjetij odbor predlaga tudi različne modele privatizacije podjetij, ki so v neposredni državni lasti.

Predlagani ukrepi v zdravstvenem sistemu gredo v smeri racionalizacije in večje učinkovitosti zdravstva, predlagani ukrepi na področju pokojninskega sistema pa niso revolucionarni, pač pa spodbujajo zaposlene, da ostanejo dlje časa aktivni, predvsem na podlagi sistema malusov in bonusov. »Tisti, ki dosežejo statutarno upokojitveno dobo, lahko ostanejo aktivni, hitreje pa se jim povečuje tudi pokojninska osnova. Tiste, ki se želijo prej upokojiti, pa poskušamo destimulirati s sistemom malusov. Omogočamo, da se nekdo hkrati upokoji in še naprej dela – to je zelo pomembno, ker obstoječi sistem to destimulira.« Kar zadeva predlagane ukrepe za povečanje konkurenčnosti gospodarstva, je Damijan povedal, da »spodbujajo mala in srednja podjetja k povečevanju zaposlovanja«.

Na vprašanje, kdaj bo država začela prodajati svoje premoženje in kdaj bo prodala deleže v večjih bankah in zavarovalnicah, je Damijan odgovoril, da je »o tem še prezgodaj govoriti. Vlada se mora najprej opredeliti do konceptov, ki smo jih predlagali, potem pa bo predlagala tudi ustrezen časovni načrt umikanja države iz gospodarstva v zvezi s privatizacijo in prodajo kapitalskih deležev posameznih podjetij. Predlagamo, da se mora država umakniti iz gospodarstva v nekaj letih, način privatizacije mora biti pregleden, spoštovane pa morajo biti tudi pravice malih delničarjev.«

Na vprašanje Dela, kakšne kompromise je moral sklepati glede na to, da se je pred časom zavzemal za zelo korenite reforme, zdaj pa poudarja, da reforme ne bodo radikalne, je Damijan odgovoril, da »ni sklepal nobenih kompromisov, ker to ni bilo potrebno. Vse kar smo naredili, je bilo to, da smo predlog liberalnih načel in ukrepov, o katerih smo govorili in jih še vedno zastopamo, nadgradili z učinkovitejšim in bolj uravnoteženim socialnim sistemom. Sistem socialnih transferjev smo racionalizirali in ga naredili učinkovitejšega.«

(Miha Jenko, *Delo*, 7. 10. 2005)

Nekaj dodatnih primerov poročil (zlepljenk izjav) je kot ponazoritveno gradivo priloženih diplomski nalogi v prilogi.

6 Grafična predstavitev

Osrednje vprašanje, ki sem si ga na začetku pisanja diplomske naloge zastavila, je bilo, ali delež zastopanosti sredstev citatne sklicevalnosti v poročevalnih besedilih narašča. Grafični pregled v posameznih slikah nazorno prikazuje, kako se je v zajetem preučevanem obdobju (od leta 1955 do danes) dinamika različnih oblik citatne sklicevalnosti v posameznih poročevalnih besedilih skozi čas spreminjala. Iz obrobnega stilističnega pojava v sedemdesetih in osemdesetih letih je v obdobju po osamosvojitvi dobesedna citatna sklicevalnost prerasla v stalnico novinarskega pisnega poročevalstva. Prelom je opazen na začetku devetdesetih let, še posebej v času po osamosvojitvi Slovenije, ko je v slovenskem novinarstvu zaradi demokratizacije, komercializacije in pojava tabloidizacije ter nove medijske zakonodaje prišlo do sprememb konstitutivnih prvin novinarskih vrst, ki so se začele spreminjati v smeri hibridizacije.

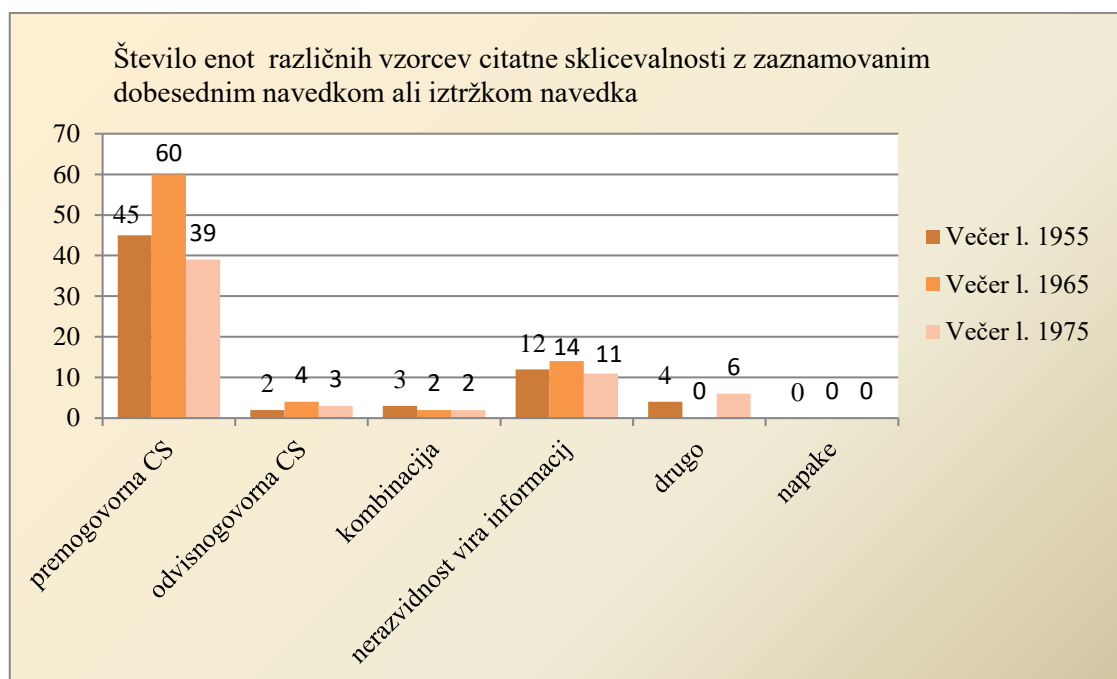
Vdor tržne logike v novinarstvo ima za novinarsko sporočanje resne posledice, saj se pojavi nov sistem zbiranja in distribucije informacij, nova avtoriteta določanja narave in tipa informacij, ki zagotavljajo temelj družbenega in političnega odločanja. Iz tega sledi, da se v sodobnem tržno naravnem novinarstvu novinar kot subjekt umika v vseh fazah sporočanja procesa; njegovo vlogo prevzemajo lastniki kapitala ter nosilci politične moči in oblasti. Tudi naraščanje števila dobesednih navedkov, ki vodijo do tega, da je poročilo vse bolj neavtorsko in vse bolj medbesedilno, lahko v luči prejšnje trditve razumemo kot umik novinarja z mesta tvorca oz. oblikovalca novinarskega poročila.

V posameznih letih (1955, 1965, 1975, 1985, 1990, 1995, 2000, 2005, 2008, 2010, 2011, 2015), ki so bila vključena v analizo, sem izbrala in z vidika prisotnosti citatne sklicevalnosti razčlenila 120 poročevalnih besedil, kar skupno predstavlja 1800 enot korpusnega gradiva. Pri nekaterih dodatnih raziskovalnih vprašanjih, ki so se med analizo pokazala kot zanimiva, sem se omejila samo na določen sklop v korpus zajetih besedil.

Uporaba premege govora kot osnovnega avtomatiziranega citatnosklicevalnega vzorca je po osamosvojitvi Slovenije začela občutno naraščati, tako da v začetku novega tisočletja skoraj ne najdemo poročevalnega besedila, ki ne bi imelo vsaj enega

zaznamovanega dobesednega navedka ali v odvisnik vključenega zaznamovanega iztržka navedka. Podoben porast so doživele tudi ostale citatnosklicevalne vrste. Po letu 1990 je opazno vedno pogostejše skladijsko vključevanje iztržkov navedkov v odvisni stavek. Jezikovna raba odslkuje tudi porast tvorbeno zahtevnejših kombiniranih oblik citatne sklicevalnosti, ki sem jih predstavila v poglavju 5.3.3.

Slika 6.1: Prisotnost citatne sklicevalnosti v začetnem obdobju izhajanja časnika *Večer*

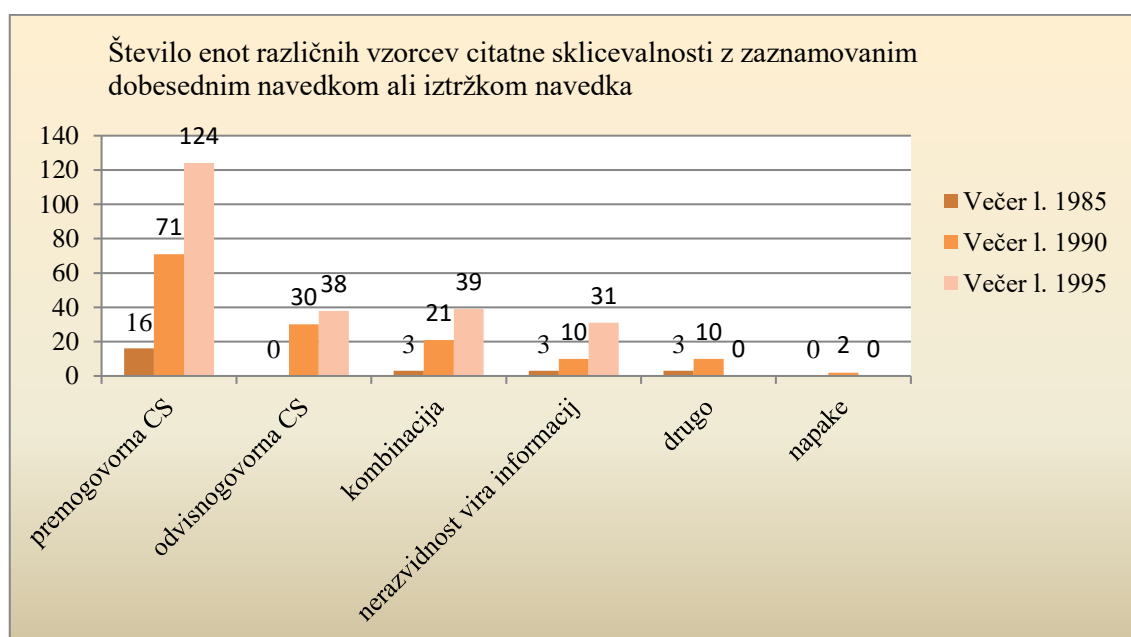
V 120 poročevalnih besedilih, ki so bila leta 1955 objavljena v *Večeru*, sem identificirala 66 enot različnih jezikovnih uresničitvev citatne sklicevalnosti, kjer je navedek ali iztržek navedka grafično zaznamovan z narekovaji. 86 besedil (71,7 %) nima niti enega zaznamovanega navedka, kar kaže na to, da so se v tem obdobju avtorji poročevalnih besedil v večji meri posluževali povzemanja in parafraziranja izjav nosilcev dogajanja. Izstopa osnovna vrsta citatne sklicevalnosti, kjer je dobesedni navedek del premege govora (45 od skupno 66 identificiranih enot oz. 68,2 %). Ostali vzorci se, kot je razvidno iz slike zgoraj, v tem opazovanem obdobju redko pojavljajo. Analize sklicevalnih avtomatizmov (sklicevanje na vir informacije v spremnem stavku) razkrivajo, da so novinarji leta 1955 dobesedno navajali predvsem nosilce politične oblasti⁷⁸ (predsednik Tito – 18 dobesednih navedkov), izvoljene ali imenovane javne funkcionarje ali predstavnike inštitucij družbene

⁷⁸ V poročevalnih besedilih iz leta 1955 je vidna izrazita prevlada elitnih uradnih virov.

moči in oblasti (načelnik jugoslovanske delegacije državni tajnik za zunanje zadeve Koča Popovič – 5 dobesednih navedkov, član izvršnega sveta tov. Zoran Polič, vodja jugoslovanske delegacije Sergej Kraigher – 3 dobesedni navedki, generalmajor JLA Miloš Žekić, minister za zunanje zadeve M. Javorski, Aleksander Rankovič, Boris Kraigher ter pomembne tuje državnike (Nehru – 4 dobesedni navedki, Dulles, Amidjojo). V samo enem poročilu se pojavi dobesedni navedek, ki ga lahko uvrstimo v kategorijo »običajni« ljudje« oz. k t. i. neuradnim virom (to so delavci delavnice železniških vozil).

Leta 1965 je v primerjavi z desetletjem prej število enot premogovorne citatne sklicevalnosti nekoliko naraslo; kot kaže slika 6.1 premi govor obsega 60 enot (75 %). Ostale oblike se v sklopu korpusnega gradiva iz tega obdobja redko pojavljajo. Odkritih je bilo 14 z narekovaji zaznamovanih dobesednih navedkov (17,5 %), kjer vir informacije ni jasno razviden. Leta 1975 se (dobesedni) navedki redko pojavljajo, saj sem v 120 poročevalnih besedilih podčrtala samo 39 enot premega govora (od skupno 61 citatnosklicevalnih enot), kar v povprečju predstavlja 0,33 premogovornih stavčnih struktur na eno besedilo (oziroma vsako tretje poročilo vsebuje en dobesedni navedek). Dobljeni podatki se ujemajo z ugotovitvami T. Korošca (Stilistika slovenskega poročevalstva) o redki rabi premega govora v tem obdobju. Podobno kot pred desetletjem se tudi tukaj pojavi 11 enot, kjer vir informacije ni bil pripisan oz. ga ni bilo mogoče razbrati iz sobesedila.

Slika 6.2: Prisotnost citatne sklicevalnosti v časniku *Večer* iz pred- in poosamosvojitvenega obdobja

Leta 1985 se premogovorna citatna sklicevalnost skoraj ne pojavlja, saj sem identificirala samo 16 enot premega govora v 120 besedilih. Odkrila nisem nobenega primera skladijske vključitve navedka v odvisnik. V povprečju samo vsako peto poročevalno besedilo, objavljeno leta 1985,⁷⁹ vsebuje eno izmed naštetih vrst citatne sklicevalnosti oz. vključevanja zaznamovanega navedka kot medbesedilnega elementa, kar za ta časovni okvir prav tako sovпада z ugotovitvami Korošca (glej *Stilistika slovenskega poročevalstva* str. 208–213). Vendar, kot prikazuje slika 6.2, leta 1990 (pred osamosvojitvijo) v primerjavi s prejšnjim obdobjem, že lahko zaznamo občutno povečanje števila pojavitev različnih vrst citatne sklicevalnosti, čez pet let (leta 1995) se število pojavitev skoraj podvoji, kar lahko razberemo iz slike 6.2. V tem obdobju tudi zaznamo porast skladijskega vključevanja (dobesednih) navedkov v odvisni stavek. Prav tako se v poročevalnih besedilih pogosteje pojavljajo kombinirani vzorci citatne sklicevalnosti, ki v letu 2008 (*Večer*) predstavljajo že skoraj 20 % delež glede na skupno število vseh pojavitev.

Število enot premega govora v poročevalnih besedilih se je leta 1995 v primerjavi z letom 1965 podvojilo, v primerjavi z letom 1985 pa je to število skoraj osemkrat večje. Zanimiv je podatek (za leto 1995), da sem v 120 besedilih *Večera* identificirala 31 dobesednih navedkov (13,4 % glede na skupno število identificiranih citatnosklicevalnih enot), kjer vir informacije ni bil pripisan oz. ga iz sobesedila ni bilo mogoče razbrati. Če pogledamo nekoliko naprej, je tudi v letih 2000, 2005 (*Delo* in *Večer*) odstotek enot, kjer vir informacije ni bil jasno razviden, podoben. Leta 2008 (*Delo*) in 2010 (*Večer*) je število najdenih citatov z nerazvidnim virom informacije še za približno tretjino naraslo. Ti podatki presenečajo in se ne skladajo s določilom četrtega člena Kodeksa novinarjev Slovenije, kjer je opredeljeno, da »mora novinar, kadar je le mogoče, navesti vir informacije. Javnost ima pravico poznati vir informacije, da lahko oceni njen pomen in verodostojnost.«

V razdeleku »drugo«⁸⁰ se za leto 1990 (*Večer*, slika 6.2) pojavi 10 enot deiktčne vrste citatne sklicevalnosti vključno s primeri poročil o intervjujskem dvogovoru. Ta skupina

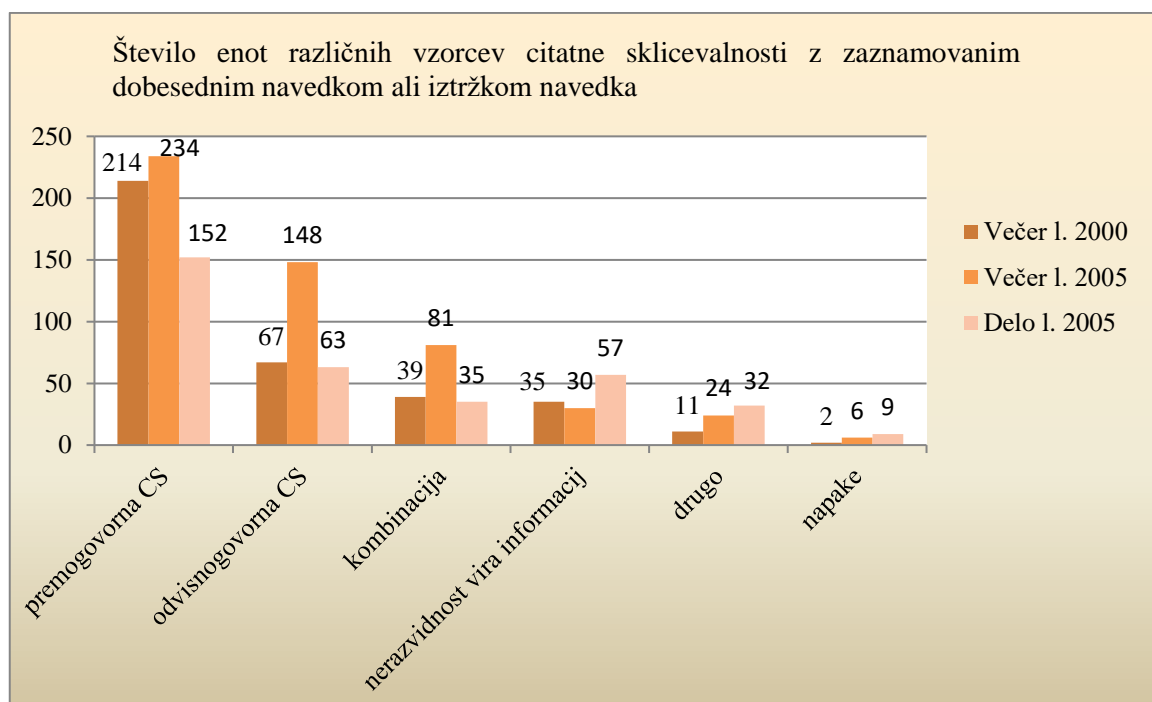
---

⁷⁹ /.../ kar je najmanj v celotnem opazovanem obdobju.

⁸⁰ V razdelek »drugo« uvrščam posebne, a kot kaže raba, vedno pogostejše oblike citatne sklicevalnosti: deiktčno obliko citatne sklicevalnosti, poročilo o intervjujskem dvogovoru in oblike s skladijsko vključenim dobesednim navedkom z ohranjeno prvoosebno obliko.

posebnih oblik citatne sklicevalnosti se v naslednjih letih (kot je razvidno iz grafikonov v nadaljevanju) iz obrobja postopoma premika v polje dinamičnih jezikovnih sredstev, z vedno višjim številom različnih vzorcev sklicevanja znotraj skupine.⁸¹ Nekaj načinov rabe je avtomatiziranih, saj se vzorci (z ustaljenimi stavčnimi strukturami) v sklopih korpusnega gradiva ponavljajo.

Slika 6.3: Prisotnost citatne sklicevalnosti v *Delu* in *Večeru* v letih 2000 in 2005

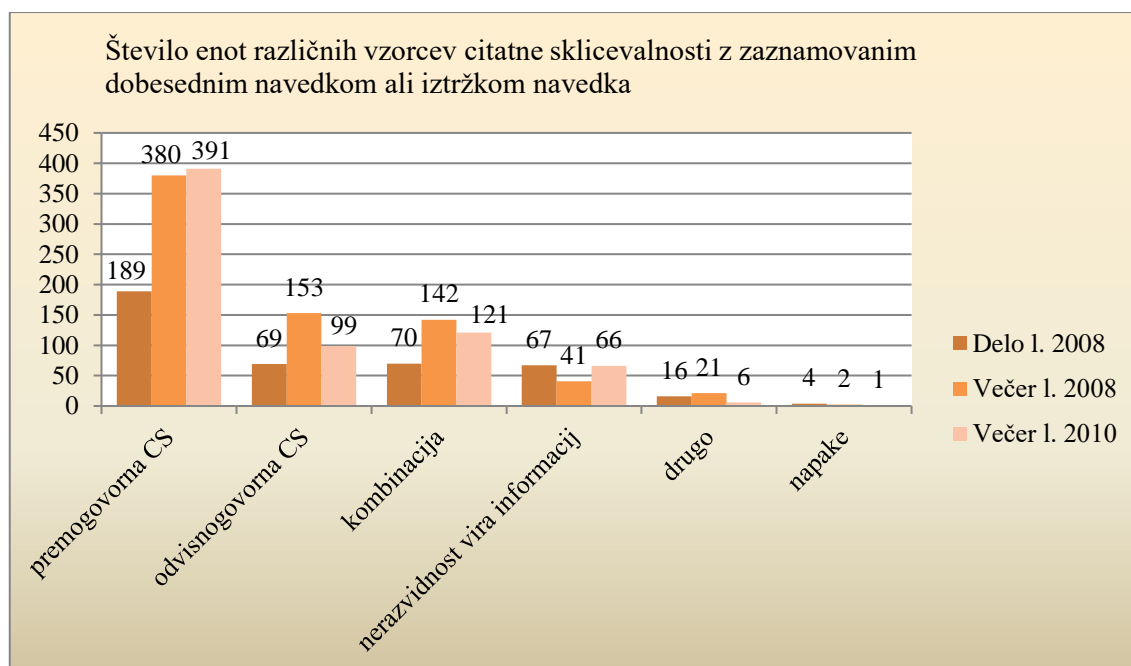
Število pojavitev obeh osnovnih vrst citatne sklicevalnosti – premogovorne in odvisnogovorne – kot je razvidno iz slike 6.3, v primerjavi s predhodnim obdobjem, v letih po osamosvojitvi Slovenije izrazito narašča. Prisotnost enot premege govora je v Večerovih poročilih (l. 2000 in 2005) v primerjavi s sklopom 120 besedil iz začetnega obdobja (leta 1955) za 4 do 5-krat pogostejša; prisotnost enot odvisnogovornih stavčnih struktur s skladijsko vključenim zaznamovanjem dobesednim navedkom se je v primerjavi z začetnim obdobjem (l. 1955) v letu 2000 tridesetkrat in v letu 2005 sedemdesetkrat povečala.

V 120 poročevalnih besedilih časnika *Delo* (leto 2005) sem identificirala 347 citatnosklicevalnih enot z grafično zaznamovanimi navedki oz. iztržki navedkov.

⁸¹ Glej primere v poglavju 5.3.4, 5.3.5 in 5.3.6.

Največ, tj. 152 enot (43,8 %), ima obliko premega govora. Znova preseneča podatek, da je pri 57 enotah (16,4 %), ki vsebujejo dobesedni navedek kot del premega ali odvisnega govora, vir informacije nerazviden. Novinarji poročila pogosto pišejo v časovni stiski, kljub temu pa je dobljeni rezultat nepričakovan, zato bi bilo smiselno raziskati, ali gre samo za vpliv »pritiska časovnega roka« kot objektivnega stilotvornega dejavnika, ali pa je opaženi pojav še kako drugače motiviran.

Slika 6.4: Prisotnost citatne sklicevalnosti v *Delu* in *Večeru* v letih 2008 in 2010

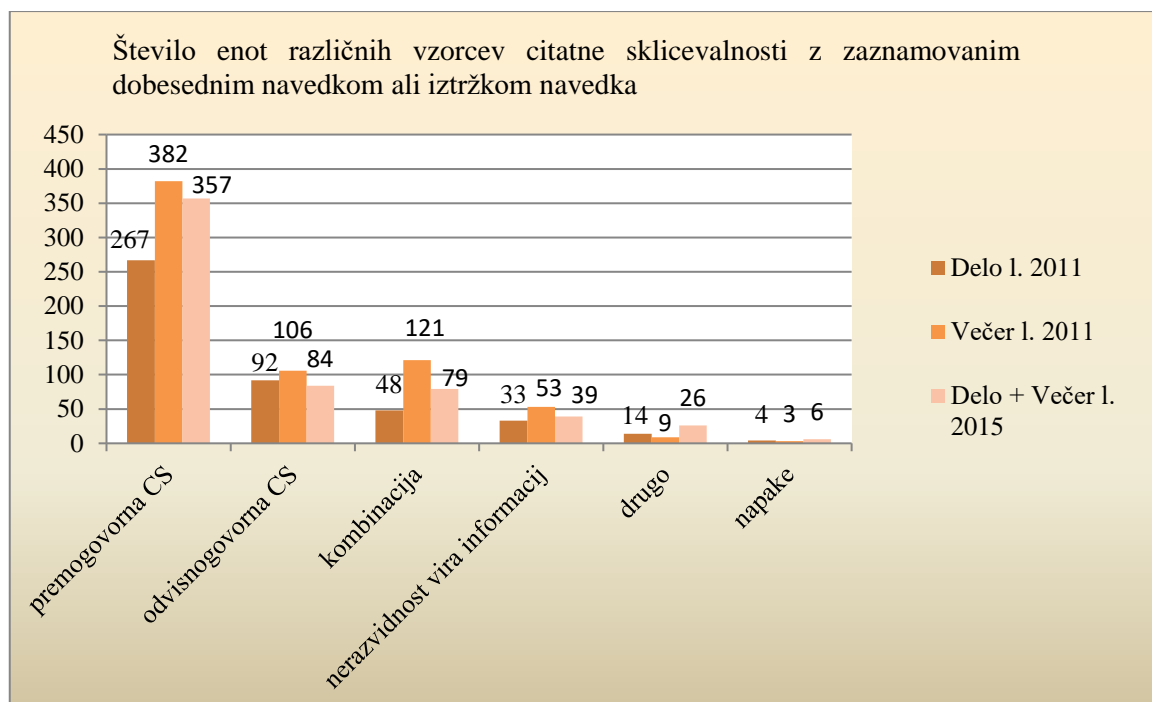

Leta 2008 (*Delo* in *Večer*) ter 2010 (*Večer*) dinamika pojavitve različnih vrst citatne sklicevalnosti še naprej narašča. V vsakem izbranem letu sem pod drobnogled vzela 120 poročil. Število citatnosklicevalnih enot je v poročilih časnika *Večer* v vseh primerjanih letih (2005, 2008 in 2011) večje. Iz grafikona (slika 6.4) lahko razberemo, da se novinarji v poročilih iz leta 2008 in 2010 približno v enaki meri kot odvisnogovorne citatne sklicevalnosti poslužujejo kombiniranih vzorcev, ki so tvorbeno že nekoliko zahtevnejši, saj povezujejo premi in odvisni govor v posebno samostojno citatnosklicevalno enoto.⁸² Raba kombiniranih vzorcev je bila v poročilih iz začetnega obdobja (l. 1955, 1965, 1975, 1985) obroben pojav, analiza celotnega korpusnega gradiva je pokazala, da ga novinarji od leta 1990 naprej kar

⁸² Primeri kombiniranih vzorcev, ki povezujejo premi in odvisni govor v združeno citatnosklicevalno enoto so ponazorjeni v poglavju 5.3.3 s podpoglavji.

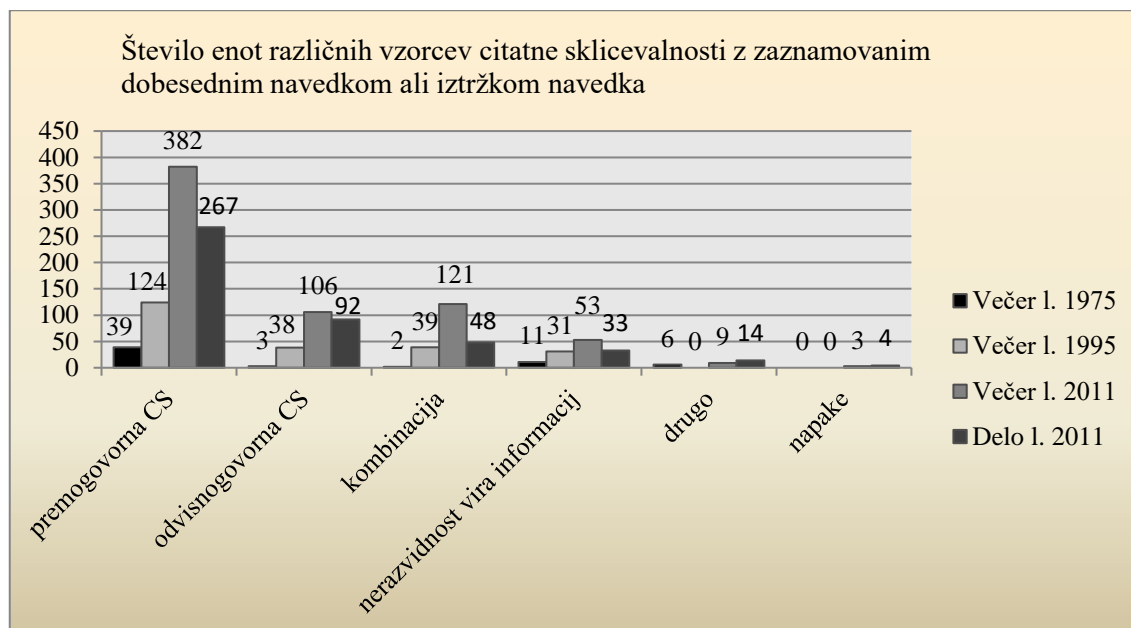
pogosto uporabljajo, saj izmenjava različnih sklicevalnih vzorcev v besedilo prinaša dodatno razgibanost in živahnost.

Slika 6.5: Prisotnost citatne sklicevalnosti v *Delu* in *Večeru* v letih 2011 in 2015

V primerjavi z letoma 2008 in 2010 se prisotnost citatne sklicevalnosti v poročilih slovenskega dnevnega tiska (*Delo* in *Večer*) ustali, upoštevajoč podatek, da sem največ enot (684 v 120 poročilih *Večera*) različnih vzorcev citatne sklicevalnosti z zaznamovanim dobesednim navedkom ali iztržkom navedka identificirala v letu 2010. V poročilih *Dela* (prav tako 120 besedil) je največ citatnosklicevalnih enot v letu 2011, in sicer 458, kar je še vedno 226 manj kot v številčno enakem sklopu poročil, objavljenih v *Večeru*. Dejali bi lahko, da ima *Večer* v primerjavi z osrednjim slovenskim tiskanim časnikom intenzivnejšo citatnosklicevalno dinamiko (slika 6.5).

Slika 6.6: Primerjalni grafikon prisotnosti citatne sklicevalnosti v letih 1975, 1995 in 2011

Primerjalni grafikon (slika 6.6) prisotnosti citatnosklicevalnih enot v poročevalnih besedilih iz pred- in poosamosvojitvenega obdobja še bolj nazorno prikazuje, do kakšnih sprememb je prišlo v žanru. V poročilih slovenskega dnevnega tiska se tako po letu 1990 postopoma zmanjšuje delež avtorskega in povečuje delež citiranega besedila v smeri vse večje medbesedilnosti.

Dobesedni navedki so v poročilih zaželeni, dokler jih ni preveč oziroma dokler upoštevajo pravilo uravnoteženega navajanja virov. Stilni odklon predstavlja vstavljanje zelo dolgih ali celo ekstremno dolgih⁸³ dobесednih navedkov, ki predstavljajo tretjino jedrnega besedila (glej razporednico 6.1). Vprašanje je, kako močno s tem avtorji rušijo strukturo poročila ter kohezivno-koherentno zgradbo besedila. Vse to vodi v razmislek, ali poročevalno besedilo s tako dolgimi dobесednimi navedki še ustreza definicijskim parametrom, predstavljenim v poglavju 3. Tvorec bi v procesu nastajanja poročila moral pretehtati, do kolikšne mere je recepcija besedila s predolgimi in suhoparnimi dobесednimi navedki okrnjena ter v skladu s tem citat ustrezno preoblikovati (prafrazirati) in narediti besedilo bralcu privlačnejše.

⁸³ Kot zelo dolg sem opredelila citat, ki zavzema od 20 do 30 % jedrnega besedila, kot ekstremno dolg pa tisti citat, ki obsega 30 % ali več besedila.

Razpredelnica 6.1: Število poročil (izmed 120 v vsakem letu) z vključenim zelo dolgim ali ekstremno dolgim dobesednim navedkom

Večer l. 1955	16	13,3 %	Delo l. 2005	14	11,7 %
Večer l. 1965	10	8,3 %	Večer l. 2005	22	18,3 %
Večer l. 1975	9	7,5 %	Delo l. 2008	13	10,8 %
Večer l. 1985	4	3,3 %	Večer l. 2008	27	22,5 %
Večer l. 1990	20	16,7 %	Večer l. 2010	12	10 %
Večer l. 1995	22	18,3 %	Delo l. 2011	11	9,2 %
Večer l. 2000	24	20 %	Večer l. 2011	18	15 %

Najmanj poročil z vključenimi zelo dolgimi navedki sem odkrila v letih 1985 in 1975. Izmed 120 poročil, objavljenih leta 2008 v *Večeru*, jih kar 27 (22,5 %) vsebuje zelo dolg ali ekstremno dolg citat. Poročilo z naslovom *Očitali so mi oklepnike, zdaj pa bi imeli še več orožja* (*Večer*, 8. 12. 2008, 2, Vanessa Čokl)⁸⁴ ima 95 vrstic jedrnega besedila, od tega izstopajoč dobesedni navedek, dolg 38 vrstic, zavzema 40 % besedila. Nekaj najzanimivejših poročil z zelo dolgimi citati je dodanih diplomski nalogi v prilogi.

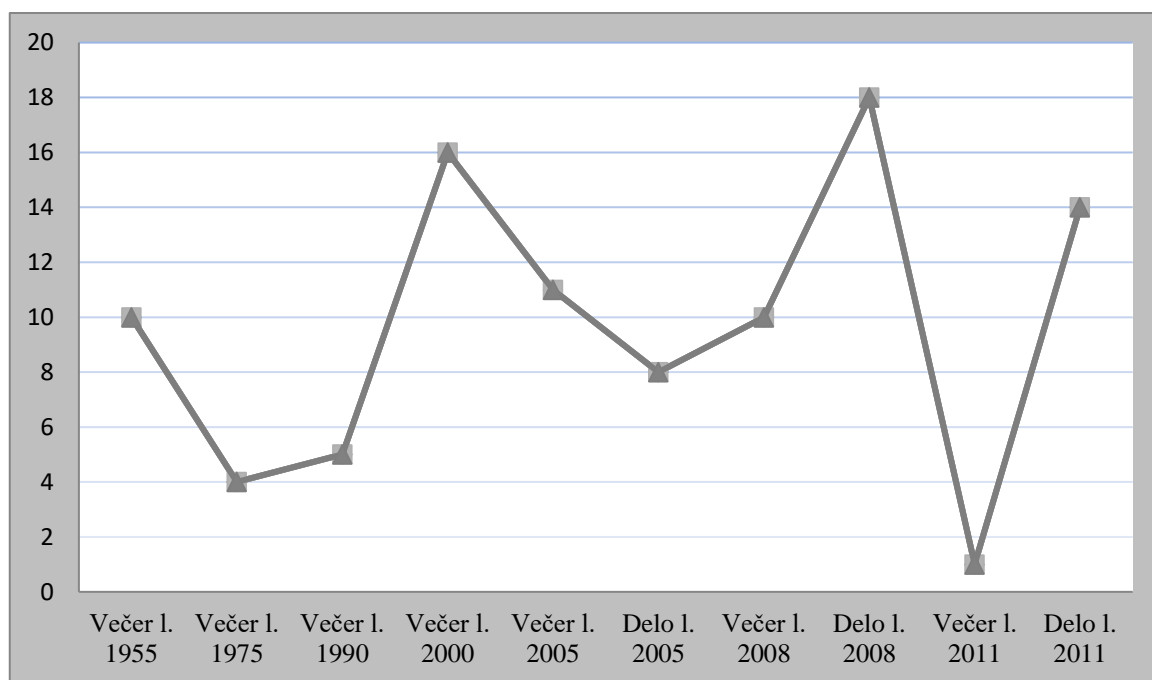
Razpredelnica 6.2: Število poročevalnih besedil po sklopih glede na delež zaznamovanih navedkov

	brez zaznamovanih navedkov	navedki predstavljajo od 0,1% do vključno 20 % besedila	navedki predstavljajo od 20,1 % do vključno 40 % besedila	navedki predstavljajo od 40,1 % do vključno 60 % besedila	navedki predstavljajo več kot 60,1 % besedila
	št. besedil	št. besedil	št. besedil	št. besedil	št. besedil
l. 1955 – Večer	84	14	8	4	10
l. 1965 – Večer	85	13	11	6	5
l. 1975 – Večer	87	21	9	2	1
l. 1985 – Večer	105	9	4	2	0
l. 1990 – Večer	64	36	13	5	2
l. 1995 – Večer	40	52	13	9	5
l. 2000 – Večer	21	45	30	17	7
l. 2005 – Delo	24	44	31	18	3
l. 2005 – Večer	9	43	46	18	4
l. 2008 – Delo	17	40	35	18	10
l. 2008 – Večer	1	32	49	36	2
l. 2010 – Večer	1	48	53	17	1
l. 2011 – Delo	15	33	44	23	5
l. 2011 – Večer	3	55	51	11	0

⁸⁴ Omenjeno poročilo je diplomskemu delu dodano v prilogi.

V razpredelnici 6.2 sem poročila⁸⁵ razvrstila v pet sklopov glede na delež zaznamovanih navedkov (in iztržkov navedkov). V prvi sklop sem uvrstila poročila brez zaznamovanih dobesednih navedkov ali iztržkov navedkov. Število le-teh upada, raba citatne sklicevalnosti postaja stalnica v tiskanem poročevalstvu. Leta 1985 (*Večer*) je bilo takih poročil 105, leta 2011 (*Večer*) samo 3 ter v *Delu* 15. V drugi sklop sem uvrstila poročila, v katerih navedki predstavljajo od 0,1 do vključno 20 % besedila. Največ poročil je bilo v ta sklop uvrščenih leta 2011 (*Večer*), in sicer 55. Ugotovila sem, da se je od leta 1990 do danes število poročil v tem sklopu ustalilo. Tretji sklop predstavljajo poročevalna besedila, kjer je z narekovaji zaznamovanega od 20,1 do vključno 40 % besedila – največ, tj. 53 takih poročil, sem odkrila v *Večeru* iz leta 2010, sledi *Večer* z letnico 2011 in 2008.

Slika 6.7: Število poročevalnih besedil, kjer skupni delež z narekovaji zaznamovanih navedkov predstavlja več kot polovico besedila.

Največ poročevalnih besedil, kjer skupni delež zaznamovanih citatnosklicevalnih jezikovnih sredstev zavzema več kot polovico besedila, je bilo odkritih v *Delu*, izdanem leta 2008, sledi *Večer*, izdan leta 2000. Presenetljiva je ugotovitev, da delež teh besedil v *Večeru* iz leta 2011 (v primerjavi s prejšnjimi izdajami) občutno upade.

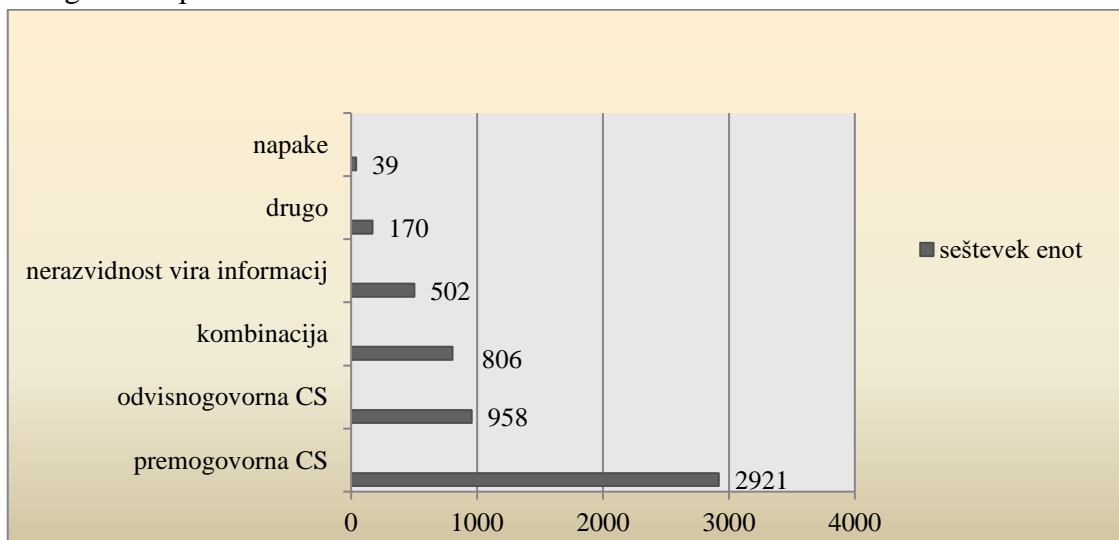
⁸⁵ V vsakem izbranem letu je bilo v analizo vključenih 120 poročil.

7 Zaključek

Dobesedni navedki imajo v novinarskih poročilih posebno vlogo, saj, kot poudarjata Stein in Paterno, pisci z njimi prikažejo interpretacije, mnenja, stališča, čustva, odzive in osebnost v dogodek vpletenih oseb. Pravilno uporabljen dobesedni navedek doda besedilu barvitost in kredibilnost ter bralca postavi v neposreden stik z govorcem.

Stilistika slovenskega poročevalstva citatno sklicevalnost obravnava kot zadnjo stopnjo poročevalskih sklicevalnih vzorcev, ki sem jo kot osrednji predmet raziskave analizirala na vzorcu 1800 poročevalnih besedil, katera so zadnjih 60 let izhajala v *Delu* in *Večeru*. Pri jezikovnostilni analizi me je v izhodišču zanimalo predvsem, ali so z narekovaji zaznamovani deli besedil dobesedni navedki in kot taki del premega govora, ali so kot iztržki (dobesednih) navedkov skladenjsko vključeni v odvisni stavek.

Slika 7.1: Seštevek enot posameznih oblik citatne sklicevalnosti z zaznamovanim dobesednim navedkom ali iztržkom navedka v celotnem korpusnem gradivu, ki obsega 1800 poročevalnih besedil

Numerični vidik analize razkriva, kot je razvidno iz slike 7.1, da so z narekovaji zaznamovani navedki v celotnem preučevanem obdobju med letoma 1955 in 2015 v večjem obsegu zastopani kot del premega in v manjšem obsegu kot del odvisnega govora. V 1800 poročilih sem identificirala 2921 enot premogovorne ter 958 enot odvisnogovorne citatne sklicevalnosti, ki se od prejšnje loči po tem, da ima zaznamovani navedek (ali več navedkov) skladenjsko vključen v odvisni stavek. Premogovorne in odvisnogovorne stavčne strukture s sklicevalnim avtomatizmom v

spremem ali glavnem stavku so se ustalile kot poročevalski avtomatizmi, ki so kot nevtralna jezikovna sredstva v poročevalstvu pripravljena za večkratno rabo.

Že v najstarejših poročilih, ki so vključena v korpus, sem odkrila nekaj posebnih jezikovnih uresničitev citatnosti, ki so se po letu 1990 povzpele iz obrobja in tako v žanr poročilo vnesle nekaj dodatne jezikovnostilne svežine. Večina teh stavčnih struktur se je zaradi vpliva objektivnih stilotvornih dejavnikov ustalila in se postopoma uveljavila znotraj nabora poročevalskih avtomatizmov, kar je podrobno obravnavano v poglavju 5. V to skupino uvrščam predvsem združene (kombinirane) premogovorne in odvisnogovorne vzorce citatne sklicevalnosti, ki sem jih v analizi obravnavala kot zaključeno enoto. Delež le-teh se po letu 1990 občutno poveča. V celotnem korpusu (1800 poročevalnih besedil) se kombinirana oblika pojavi 806-krat; od tega 775-krat v letih po osamosvojitvi (glej sliko 7.1). Podoben trend doživi tudi deiktična (navezniška) vrsta citatne sklicevalnosti skupaj s poročilom o intervjujskem dvogovoru ter citatnosklicevalna oblika s skladijsko vključenim navedkom v ohranjeni prvoosebni obliki. Vse te oblike se v obdobju po osamosvojitvi pojavijo skupno 159-krat, pred tem pa le 23-krat.

Citatnosklicevalni vzorci (skupaj z različicami) so razloženi in s številnimi zgledi ponazorjeni v osrednjem poglavju diplomske naloge. Med analizo korpusnega gradiva sem bila dodatno pozorna na dobesedne navedke z nerazvidnim virom informacije. Pri deiktični obliki vir informacije ni pripisan, a je razviden iz sobesedila. V celotnem analiziranem obdobju sem v 1800 poročilih identificirala 502 navedka, kjer vir informacije ni bil jasno razviden niti iz sobesedila.

Po opravljeni tipološki razvrstitvi sredstev citatne sklicevalnosti sem se lotila drugega dela analize. Zanimalo me je, kolikšen delež besedila je v vsakem posameznem poročilu zaznamovan z narekovaji. Če strnem, sem se v izhodišču (prvega dela analize) osredotočila na tipologizacijo vzorcev citatne sklicevalnosti z zaznamovanjem navedkom. Frekvenco pojavitve posameznih oblik sem nato še grafično predstavila. V drugem delu me je zanimal delež zaznamovanih dobesednih navedkov v vsakem posameznem poročevalnem besedilu. S pomočjo kvantitativne analize sem tako odkrila poročila s prekomerno rabo citatne sklicevalnosti ter primere besedil z vključenimi ekstremno dolgimi citati. Odkrila sem 55 poročil – zlepljenk izjav, v katerih je več kot

60 % besedila zaznamovanega z narekovaji. Vsi ti pojavi povzročajo rahljanje kohezivno-koherentne zgradbe besedila. Kot poudarja Monika Kalin Golob, naloga novinarja ni nizanje citatov in sestavljanje mozaika iz izjav enega ali več politikov, ampak pisanje koherentnega in berljivega besedila, ter dodaja, da drugi načini navajanja virov ali povzemanje ne pomenijo neobjektivnega prenašanja, ampak so, ravno nasprotno, odraz avtorjevega stila in kažejo na veččnost njegovega ubesedovanja.

Skozi vso opazovano obdobje je opazen delež citatnosklicevalnih enot, kjer meja med avtorskim in neavtorskim delom besedila ni jasno označena. Ker vir informacije pri določenem številu navedkov ni pripisan, to lahko vodi v poročevalčevo zavajanje naslovnika, saj pogosto ni jasno, ali gre za mnenje vira ali prikriti komentar avtorja oz. za oboje, kadar so ob pravilno pripisanem viru s strani poročevalca izbrani dobresedni navedki, ki so iztrgani iz konteksta, oziroma so v besedilo vključene izjave, ki izrazito vrednotijo vsebino povedanega.

8. Literatura in viri

8.1 Literatura

Albert, Pierre, 2013: Zgodovina tiska: Izbrana poglavja. Bašić Hrvatina, S. in Kotnik, V. (ur.): *Časopisi brez bralcev? Vzpon in zaton tiska, časnikarstva ter časopisne industrije*. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerzitetna založba Annales. 15–60.

Amon, Smilja, 1996: *Tisk in politika v Jugoslaviji 1918–1941*. Ljubljana: FDV.

Amon, Smilja, 2000: Struktura in značilnosti časopisja NOB. *Javnost/The Public: Vregov zbornik Vol. 7*. 11–20.

Amon, Smilja, 2004: Obdobja razvoja slovenskega novinarstva. Poler Kovačič, M., Kalin Golob, M. (ur.): *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*. Ljubljana: FDV: 53–68.

Bašić Hrvatina, Sandra in Kučić J., Lenart, 2005: *Monopoli: Družabna igra trgovanja z mediji*. Ljubljana: Maska. 173–240.

Beguš, Ana, 2012: *Vpliv elektronskega hiperbesedila kot kulturnega vmesnika na pojem avtorstva v publicističnem diskurzu na primeru tiskane in elektronske različice časopisa Delo. Doktorska disertacija*. Koper: Fakulteta za humanistične študije.

Bennet, W. Lance, 2003: *News: The Politics of Illusion*. White Plains: Longman.

Cappon, Rene Jacques, 2000: *The Associated Press Guide to News Writing*. Lawrenceville: Thomson/Arco.

Červ, Gaja, 2006: *Metafora v poročevalskih besedilih: Analiza strukture, rabe in funkcije: diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Červ, Gaja, 2013: Premisleki o definiranju poročevalske funkcijske podzvrsti v stilistiki poročevalstva. Žele, Andreja (ur.): *Družbena funkcijskost jezika (vidiki, merila, opredelitve) (Obdobja 32)*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.

Deuze, Marc, 2005: What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism* 6/4. 442–64.

Dolgan ... et al., 2002: *Slovenska kultura v XX. stoletju*. Berger, Aleš in Leiler, Ženja (ur.). Ljubljana: Mladinska knjiga.

Drčar Murko ... et al., 2008: *Pet minut demokracije: (Podoba Slovenije po letu 2004)*. Drčar Murko, Mojca; Flajšman, Božidar; Vezjak, Boris in Štrajn, Darko (ur.). Ljubljana: Liberalna akademija. 7–27.

Enciklopedija Slovenije, 1998: 317.

Erjavec, Karmen, 1999: *Novinarska kakovost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Erjavec, Karmen, 2004: Sodobno novinarstvo in teorija demokracije. Poler Kovačič, M., Kalin Golob, M. (ur.): *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*. Ljubljana: FDV: 113–137.

Erjavec, Karmen in Poler Kovačič, Melita, 2007: *Kritična diskurzivna analiza novinarskih prispevkov*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Grdina, Igor, 1997: Spomini dr. Josipa Vošnjaka in dr. Josipa Serneca kot vir za historično sociolingvistiko slovenske štajerske v XIX. stoletju. Pogorelec, B. (ur.): *Jezikoslovne in literarnovedne raziskave. Zbornik referatov 6. srečanja slavistov Celovec – Ljubljana 1989*.

Hardt, Hanno, 1996: The End of Journalism: Media and Newswork in the United States. *Javnost/The Public*, 3(3). 21–41.

Laban, Vesna, 2005: Žanri vestičarske vrste, običajno poročilo in anketa v dnevnem časopisju. Poler Kovačič, M., Erjavec, K. (ur.): *Uvod v novinarske študije*. Ljubljana: FDV: 32–72.

Laban, Vesna, Poler Kovačič, Melita, 2007: Poročevalska sklicevalnost v agencijskih besedilih. *Družboslovne razprave* 23/54. 65–83.

Kalin Golob, Monika, 1999: Publicistika in poročevalstvo. *Slavistična revija* 47/2. 179–194.

Kalin Golob, Monika, 2003: *H koreninam slovenskega poročevalnega stila*. Ljubljana: Jutro.

Kalin Golob, Monika, 2004: Moč jezika – izbor dejstev in besed. *Teorija in praksa* 41 (3–4). 703–11.

Kalin Golob, Monika, 2005: Novinarstvo in jezik(oslovje). Poler Kovačič, M., Erjavec, K. (ur.): *Uvod v novinarske študije*. Ljubljana: FDV: 73–107.

Kalin Golob, Monika, 2006: Stilistika poročevalstva in poročevalski stil: od prvih dnevnikov do tabloidizacije medijev. Ada Vidovič Muha (ur.): *Slovensko jezikoslovje danes*. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 281–292.

Kalin Golob, Monika in Červ, Gaja, 2010: Večdimenzionalni pristop k analizi novinarskega diskurza. Gorjanc, V. in Žele, A. (ur.): *Izzivi sodobnega jezikoslovja. Razprave FF*. Ljubljana: Znanstvena založba filozofske fakultete. 103–119.

Korošec, Tomo, 1976: *Poglavja iz strukturalne analize slovenskega časopisnega stila: doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Korošec, Tomo, 1994: O stilu in stilistiki slovenskega poročevalstva. Orožen, M. (ur.), *XXX. Seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete. 287–297.

Korošec, Tomo, 1998: *Stilistika slovenskega poročevalstva*. Ljubljana: Kmečki glas.

Korošec, Tomo, 2004: Stilistika poročevalstva – španska vas. Poler Kovačič, M., Kalin Golob, M. (ur.): *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*. Ljubljana: FDV: 17–31.

Korošec, Tomo, 2005: K stilu športnega poročevalstva. Poler Kovačič, M. in Erjavec, K. (ur.), *Uvod v novinarske študije*. Ljubljana: FDV. 257–272.

Košir, Manca, 1988: *Nastavki za teorijo novinarskih vrst*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Kržišnik, Erika, 2001: Funkcija ekspresivnih jezikovnih sredstev v medijih. V Vesna Požgaj Hadži (ur.): *Prvo slovensko – hrvaško slavistično srečanje*, 29–32. Ljubljana: Oddelek za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.

McLuhan, Marshall, 2008: *Razumijevanje medija – mediji kao človekovi proizvajalci*. Zagreb: Golden Marketing – Tehnička knjiga.

McNair, Brian, 1998: *The Sociology of Journalism*. London: Arnold.

Mencher, Melvin, 2000: *News reporting and writing*. Dubuque: Brown Publishers.

Merrill, J. C., 1997: *Journalism Ethics: Philosophical Foundations for News Media*. New York: St. Martin Press.

Merljak Zdovc, Sonja, 2007: *Preteklost je prolog: pregled zgodovine novinarstva na Slovenskem in po svetu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Merljak Zdovc, Sonja, 2007 a: Prihodnost časopisov: temeljno poslanstvo časopisov, da pomagajo razumeti svet, bo še vedno v rokah novinarjev. *Medijska preža* 28. 23.

Metz, William, 1991: *News writing: from lead to »30«*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Milosavljevič, Marko, 2004: *Novinarska zgodba*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

Nacionalna raziskava branosti 2006–2013. <http://www.nrb.info/podatki/index.html>, 4. 4. 2014.

Nežmah, Bernard, 1998: Esej o zgodovini svobode izražanja v množičnih medijih v osemdesetih. V D. Jančar, *Temna stran meseca*. Ljubljana: Nova revija. 365–379.

Nežmah, Bernard, 2012: *Časopisna zgodovina novinarstva na Slovenskem med letoma 1797–1989*. Ljubljana: Študentska založba.

- Orožen, Martina, 1996: *Oblikovanje enotnega knjižnega jezika v 19. stoletju*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Pogorelec, Breda, 1981: Ustalitev pisne in knjižne norme slovenskega knjižnega jezika v 19. stoletju. *XVII. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*. Ljubljana. 113–116.
- Poler Kovačič, Melita, 2004: *Novinarska (iz)virnost*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Poler Kovačič, Melita; Erjavec, Karmen, 2005: Spremnna beseda. Poler Kovačič, M. in Erjavec, K. (ur.), *Uvod v novinarske študije*. Ljubljana: FDV. 11–13.
- Premrl, Marko, 2009: *Prisotnost izventekstualne subjektivitete v poročilih časopisa Delo: Diplomsko delo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Prunk, Janko, 2008: *Kratka zgodovina Slovenije*. Ljubljana: Založba Grad.
- Richardson, J. E., 2007: *Analysing newspapers: Approach from critical discourse analysis*. New York: Palgrave MacMillan.
- Sigal, Leon V., 1973: *Reporters and Officials*. Lexington: D. C. Heath and Company.
- Slovenski pravopis. Pravila*. 1990. ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik. Ljubljana: DZS.
- Splichal, S., 1997: *Javno mnenje: teoretski razvoj in spori v XX. stoletju*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Srpová, Hana, 1998: *K aktualizaci a automatizaci v současné psané publicistice*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity.
- Stabej, Marko, 1997: *Slovenski pesniški jezik med Prešernom in moderno: doktorska disertacija*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Stabej, Marko, 2010: *V družbi z jezikom*. Ljubljana: Trojina, zavod za uporabno slovenistiko.
- Stein, M. L.; Paterno Susan, 1998: *The Newswriters' s Handbook: An Introduction to Journalism*. Ames: Iowa State University Press.
- Toporišič, Jože, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Maribor: Založba Obzorja.
- Van Dijk, Teun A., 1988: *News as Discourse*. Hillsdale: Lawrence Erlbaum.
- Van Dijk, Teun A., 1995: The Mass Media Today: Discourses of Domination or Diversity? *Javnost/The Public* 2(2). 27–45.
- Vatovec, Fran, 1967: *Razvoj jugoslovanskega novinarstva I.: razvoj slovenskega novinarstva*. Ljubljana: Visoka šola za politične vede.

Vatovec, Fran, 1969: *Slovenska in jugoslovanska časniška beseda*. Trst: Založništvo tržaškega tiska.

Weber, Max, 2001: O sociologiji časopisa. V S. Splichal (ur.), *Komunikološka hrestomatija 1*. Ljubljana: FDV. 161–168.

Verovnik, Tina, 2004: Govorjeni knjižni jezik v televizijskih dnevnoinformativnih oddajah: študija primera. Poler Kovačič, M., Kalin Golob, M. (ur.): *Poti slovenskega novinarstva – danes in jutri*. Ljubljana: FDV: 157–173.

Vezovnik, Andreja, 2008: Kritična diskurzivna analiza v kontekstu sodobnih diskurzivnih teorij. *Družboslovne razprave XXIV* 57: 79–96.

Vidovič Muha, Ada, 1972: Oris dveh osnovnih pojavnih oblik sistema knjižnega jezika. *Jezik in slovstvo* 17/6. 178–186.

Vodopivec, Peter, 2007: *Od Pohlinove slovnice do samostojne države*. Ljubljana: Modrijan.

Zgaga, Blaž, 2008: *Dober večer in lahko noč! (Podoba Slovenije po letu 2004)*. Drčar Murko, Mojca; Flajšman, Božidar; Vezjak, Boris in Štrajn, Darko (ur.). Ljubljana: Liberalna akademija. 191–222.

Zwitter, Fran, 1962: *Nacionalni problemi v Habsburški monarhiji*. Ljubljana: Slovenska matica.

8.2 Viri

Delo (tiskani dnevnik): izdaje iz leta 2005, 2008, 2011 in 2015

Večer (tiskani dnevnik): izdaje iz leta 1955, 1965, 1975, 1985, 1990, 1995, 2000, 2005, 2008, 2010, 2011 in 2015

Rekli so

Svinjarija

Fidel Krupič, načelnik upravne enote Velenje, v Finanbah: "Ugled javnega sektorja je že tako na psu, tale zgodba s 'honorarci' pa je zabila še zadnji žebelj v krsto načete-ga javnega sektorja. Kako bizarne in neprimerne so zdaj vse zgodbe okoli nekisi strategiji in varčevanj v javnem sektorju, kako brezve-zno je govorjenje o zmanjševanju števila zaposlenih in odpravi birokratskih ovir, kako nebuloz-ne so neke obiskane meritve za-dovoljstva strank. Dokler se ne bodo vzpostavile pošteno in nor-malne razmere za delo v celotnem javnem sektorju in dokler se ne bodo izkoreninile vse milijardne anomalije, kot so zdaj razkriti 'honorarci', do takrat ne potrebujemo teoretičnih pametovanj o integri-riti in podobnih mambobambo visokoletečih brezveznostih. De-jansko je to govorjenje celo žalji-vo za večino 'neprivilegiranih', ki so plačani 'zgolj' po osnovni po-godbi o zaposlitvi, in še to vsako leto manj. /.../ Kako razložiti vsem tistim v javnem sektorju, ki imajo 'v zalogi' več tisoč pošteno oddela-nih nadur, da ni denarja v pro-računu za izplačilo, če pa imamo milijarde, ki gredo za 'honorar-ce'? In kako razložiti vsem tistim v javnem sektorju, ki nimajo denarja niti za toaletni papir, da je treba še bolj varčevati, ker je kriza? Ljudje božji, kakšna kriza neki, če imamo milijarde za posveče-no kasto javnih uslužbenecv, ki si mirne duše izplačuje velikanse zneske, in to postrani, ob še tako visoki plačli! /.../ V resnici gre za navadno svinjarijo." (ot)

SMC: Ilesič. SDS: Trstenjak

Pričakovano. Največja vladna stranka SMC je za to, da sodnik iz Slovenije na sodišču EU v Luksemburgu ostane dr. Marko Ilesič, največja opozicijska stranka SDS, podpira dr. Verico Trstenjak, ki je na luksemburškem sodišču že bila zelo visoko, generalna pravobranilka. To je izvedel predsednik republike, ki kandidata/e za sodnika predlaga državnemu zboru v izvolitvi, prvi dan posvetovanj s poslanskimi skupinami. Sklene jih Borut Pahor danes. (va)

Anketa, ne empirični podatki

Na vrhovnem sodišču pojasnjujejo, da stopnja zaznane neodvisnosti pravosodja, ki se je po ugotovitvah Evropske komisije v Sloveniji poslabšala, temelji na anketi Svetovnega ekonomskega foruma in ne na empiričnih podatkih. Sicer pa jih glede na to, kako del politike prikazuje sodstvo v javnosti, takšno mnenje sodetajpoteh v anketi niti ne preseneča. Ob tem navajajo, da neodvisnost in nepristranskost sodstva predstavlja ključni načeli delovanja sodstva.

"Dokler se bo med vsemi podatki v sicer pozitivnem poročilu z naslovi izpostavljalo ravnno takšne, ignoriralo pa siceršnji pozitivni trend in okoliščine, v katerih sodstvo deluje, se bo stopnja zaznavanja še nižala," so zapisali. (sta)

Mramor računal vso noč

Finančni minister Dušan Mramor bo danes razgrnil svoje zasluzke, medtem poznavalci visokega šolstva opozarjajo, da je treba urediti razmere na univerzah

Dušan Mramor meni, da je bil odstop šolske ministrice Stanislave Setnikar Cankar napačen signal, in dodaja, da se moramo zavedati, da živimo v tržni ekonomiji in ne v komunizmu. (Tit Košir)

FRANJA ŽIŠT

"O številkah še ne morem nič reči, ker sem zaprosil, da jih izračunajo. Če jim ne bo uspelo, bom moral jaz izračunati danes ponoči," je o svojih prav tako domnevno visokih zasluzkih ob rednem delu v minulih letih včeraj v Bruslju dejal finančni minister Dušan Mramor. Pojasnil je, da je bil odstop šolske ministrice Stanislave Setnikar Cankar napačen signal, in dodal, da se moramo zavedati, da živimo v tržni ekonomiji in ne v komunizmu. Kot dekan Ekonomske fakultete v Ljubljani se je prizadeval za čim več projektov in programov poleg rednih, financiranih z javnimi sredstvi. To se mu ni zdelo sporno, podoben sistem imajo drugod, je dejal.

Ustanovijo naj zasebno fakulteto

Vseeno pa se zdi sistem spren števili- vilihim učiteljem in profesorjem, ki v teh dneh na sindikatu Sviz naslavljajo ogorčena pisma. Zaposleni v izobraževanju so upravičeno nezadovoljni, pravi glavni tajnik sindikata Branimir Strukelj, in pojasnjuje: "Velika večina se je odrekala prihodkom, zniževale so se plače, to pa se ni dotaknilo nekaterih privilegirancev." Krizo so plačali delavci, doda, pojasni pa, da se je kupna moč učiteljstva v obdobju 2013/2014 znižala od 13 do 17 odstotkov, kar je takoj za Grčijo drugo največje znižanje v EU. Ravno zato v sindikatu podpirajo idejo, da se razčisti vsa vprašanja, povezana s prekomernimi zasluzki, svrjajo pa pred rokohitriškimi predlogi, kot je povečevanje pedagoških obveznosti zaposle-nih. Afera dobiva napačen poudarek, saj bi kdo lahko sklepal, da je denarja na univerzah preveč, opozorijo.

Strukelji morebitnih dodatnih dohodkov Mramorja še ni komentiral. Če se bo izkazalo, da je zgodba podobna kot v primeru šolske ministrice, bodo morale biti reakcije predsednika vlade Mira Cerarja enake, je ocenil. Natančno pa je v vseh primerih treba raziskati, kaj se je dogajalo, kdo je delo naročal, ali so bile kršene konkurenčne klavzule in kakšne so relacije med fakultetami ter naročniki tržnih dejavnosti, natevajo v sindikatu.

Strukelj poudarja, da zato podpi- rajo predlog ministra Borisa Kopri- vnikarja, da se razkrijejo ne le plače, temveč tudi vsi transferji javnih uslužbenecv. Sindikalisti svarti, da je očitno del zaposlenih na univerzi raz- umel svojo službo "kot podlago, kot humus, na kateri se dela javni biznis".

Možnost davčne goljufije

Ker so avtorski honorarji bistveno manj obdavčeni, kot so plače in drugi prejemki iz delovnega razmerja, se je v povezavi z astronomskimi izplačili honorarjev na nekaterih fakul- tetah pojavilo vprašanje, ali ne gre pri vsem za prefrinjeno davčno utajo. Na finančni upravi (FURS), kjer so v pre- teklih letih na fakultetah opravili 44 postopkov finančnega nadzora, ki so navrgli okrog tri milijone dodatnih davčnih obveznosti, razložijo hipo- tetični scenarij: "Če se pri nadzoru iz- plačil avtorskih honorarjev ugotovi, da gre za prikritje poste, torej da plačilo po ekonomski vsebini predsta- vlja plačilo za delo v okviru pogodbe o zaposlitvi, in da bi dejansko moralo biti izplačano v okviru plačila za po- godbi o zaposlitvi, torej kot plača ali

Nemajhna skupina na univerzi brani status quo

Zgolj kot enega od simptomov neure- jnega stanja v visokem šolstvu vidi nedavna razkritja nekdanji visoko- šolski minister Gregor Golobčič. Bil je prvi, ki je skušal zasluzke profes- orjev prek avtorskih in podjemnih pogodb ustaviti. Problema prej sicer ni poznal, je bil pa šokiran, ko je eden od vidnih slovenskih pesnikov Boris A. Novak, profesor na Filozofski fa- kulteti v Ljubljani, na okrogli mizi o visokem šolstvu navrgel, da na tretji stopnji, torej doktorske študente, potu- čuje prek podjemne pogodbe. Golobčič je ugotovil, da to ni osamljen primer, prepričan, da bi vsa dela na fakulteti moralo biti zajeto v plačo. To so v njegovem mandatu zapisali tudi v nacionalni program visokega šolstva, ki pa je pri naslednjih ministririh ostal v predalu. Anomalijo bi Golobčičeva ekipa v na- daljevanju morda rešila z zakonom o

visokem šolstvu, če vlada ne bi pred- časno končala mandata, a razmere bi kasneje morali urediti ne glede na to, kdo je bil minister, je prepričan sogo- vornik.

Država v državi

Zgolj kot enega od simptomov neure- jnega stanja v visokem šolstvu vidi nedavna razkritja nekdanji visoko- šolski minister Gregor Golobčič. Bil je prvi, ki je skušal zasluzke profes- orjev prek avtorskih in podjemnih pogodb ustaviti. Problema prej sicer ni poznal, je bil pa šokiran, ko je eden od vidnih slovenskih pesnikov Boris A. Novak, profesor na Filozofski fa- kulteti v Ljubljani, na okrogli mizi o visokem šolstvu navrgel, da na tretji stopnji, torej doktorske študente, potu- čuje prek podjemne pogodbe. Golobčič je ugotovil, da to ni osamljen primer, prepričan, da bi vsa dela na fakulteti moralo biti zajeto v plačo. To so v njegovem mandatu zapisali tudi v nacionalni program visokega šolstva, ki pa je pri naslednjih ministririh ostal v predalu. Anomalijo bi Golobčičeva ekipa v na- daljevanju morda rešila z zakonom o

drug prejemek iz delovnega razmer- ja, se lahko v postopku davčnega nad- zora naložijo vsi prispevki za socialno varnost iz delovnega razmerja. Avtorski honorar, ki ga na primer profesor prejme od svojega delodajalca zunaj plačila za delo po redni pogodbi o za- poslitvi, je obdavčen kot dohodek iz delovnega razmerja in je obdavčen z dohodnino, ne vsteva pa se v osnovu za obvezne prispevke za socialno var- nost, ki se plačujejo od plačila za delo po pogodbi o zaposlitvi." (ot)

Zakaj ni podatkov pred letom 2003

V KPK pojasnjujejo, da so podatke za fizične osebe v supervizorju objavili od 1. januarja 2003 zato, ker podatkov za obdobje pred tem ni, saj so bili uni- čeni. Razlog: ker se je leta 2008 iztekel

Od Cerarja pričakujejo enake vatle

Premier Miro Cerar pravi, da z okoliščinami glede prejemanja honorar-jev, zaradi katerih se je pod drobnogledom znašel tudi finančni minister Dušan Mramor, še ni seznanjen. V koaliciji pa čakajo Mramorjeva pojasni- la. Če se izkaže, da je zadeva podobna kot pri ministri v odstopu Staniki Setnikar Cankar, od Cerarja pričakujejo enake vatle. Voda poslanske skupine SD Matjaž Han ob tem ocenjuje, da bo takšnih razkritij vsak dan več in ho tudi vse težje dobiti ministre, kompetentne in strokovne kadre. Poslanec Desusa Uroš Priki pričakuje, da bo Mramor svoje zasluzke razkril in tehtno argumentiral. Je pa Priki obenem opozori na anomalije v sistemu, če lahko nekateri uslužbeni v javnem sektorju poleg dobrih plač zaslužijo tako velike zneske ob svojem delu. Te anomalije je treba po njegovih besedah odpraviti. (sta)

zakonski rok hrambe podatkov, jih je Ajpes uničil. (ot)

Supervizor kot test javnega interesa

KPK je prvo mejo za objavo podatkov o izplačilih na podlagi avtorskih in podjemnih pogodb fizičnim osebam postavila pri 200 tisoč evrih, vendar

ekonomski fakulteta kot država v državi, ilustrira sogovornik.

Več konkurence, ne uravnalovke

"Nekaj nesprejemljivih primerov meče slabo luč na vse zaposlene v visokem šolstvu. Večina bistveno manjših dodatkov in avtorskih ho- norarjev predstavlja primerno na- gradno za tiste, ki več delajo. Tega je za 10 do 20 odstotkov mase plač, kar je vsaj v povprečju, primerna variabilni- nosti dohodkov," razmišlja nekdanji minister Žiga Turk. Pravi, da so izje- mni in ekscesni dohodki mogoči zato, ker ni poštenega in odprtega tekmo- vanja - ne za svetovnalne storitve ne za študijske programe. "Sistemska re- šitev je torej več konkurence - in ne več uravnalovke. Sistem mora spod- bujati, da čim več ljudi čim več dela - predava, objavlja, svetuje. In ne čim manj. Kdo in po kakšni ceni, mora biti predmet tekmovanja in ne mo- nopolov. Kot minister sem predlagal, da bi v javnem sektorju iz javnih sred-stv v krizi lahko zaslužili največ 100 odstotkov plače. In sem se vsem za- zmeril," še pravi Turk.

bo komisija to mejo postopoma zni- ževala. V naslednjih nekaj dneh se bo meja znižala in na voljo bodo podatki o fizičnih osebah, ki so prejele več kot 150 tisoč evrov izplačil. Po naših podatkih naj bi bilo z nižjo mejo v su- pervizorju skupaj zajetih okrog 700 fi- zičnih oseb (zadaj jih je okrog 170). Ker je KPK pred objavo opravila test jav- nega interesa, ne objavljajo popolno- ma vseh transakcij do zadnjega evra poimensko, temveč le največje, mejo pa bo s sprotim tehtanjem javnega interesa in interesa zasebnosti zniževa- la še naprej. (ot)

Lani za tolmače skoraj dva milijona evrov

Med fizičnimi osebami, ki so bili predmetni proračunskega denar-ja, se je na prvem mestu v supervi-

Priloga B: Primer poročevalnega besedila – zlepljenke izjav, kjer dobessedni navedki predstavljajo 83 % besedila

»Slovenija naredila korak nazaj«

Pravice homoseksualcev

Delo, 15. 2. 2005

Evropska poslanka Sophie in't Veld je zaskrbljena zaradi sovražnega govora nekaterih slovenskih politikov in umika predloga zakona o istospolnih partnerstvih iz zakonodajnega postopka

Ljubljana – Homofobne izjave nekaterih slovenskih politikov in umik predloga zakona o istospolnih partnerstvih iz zakonodajnega postopka sta poglobljena razloga, da je nizozemska predstavnica evropskega parlamenta Sophie in't Veld včeraj obiskala Ljubljano. Nestrpna stališča politikov do istospolno usmerjenih niso slovenska posebnost, pravi ena od podpredsednic skupine za pravice gejev in lezbijk pri evropskem parlamentu, opozarja pa, da naša država edina v EU, ki je pri urejanju pravic seksualnih manjšin naredila korak nazaj.

»Mnenje ministra za delo, družino in socialne zadeve Janeza Drobniča, da istospolno usmerjeni sodijo pod pristojnosti ministrstva za zdravstvo, torej da so bolni, je med najbolj spornimi, dokumentirali pa smo tudi izjave Franceta Cukjatija in Saša Pečeta. Dosje smo poslali skupini za pravice gejev in lezbijk pri evropskem parlamentu (ta je na predsednika evropske komisije Joseja Manuela Barrosa naslovila pobudo za ukrepanje zoper ministra), evropskemu komisarju za pravosodje, svoboščine in varnost in podpredsedniku evropske komisije Francu Frattiniju in evropskemu komisarju za zaposlovanje, socialne zadeve in enake možnosti Vladimirju Špidli.« je **Tatjana Greif** iz organizacije Škuc LL naštel, zakaj so povabili Sophie in't Veld v Ljubljano.

»Želimo osvetliti vprašanje neenakosti, diskriminacije in sovražnega govora naperjenega proti seksualnim manjšinam. V zadnjih mesecih smo se v evropskem parlamentu veliko pogovarjali o načelih enakih pravic za homoseksualce, moj namen je prispevati k tej debati.« je pojasnila **Sophie in't Veld**.

»Ukvarjamo se z različnimi problemi, od istospolnih porok do izobraževanja mladine. V kar nekaj državah učencem pri spolni vzgoji razlagajo, da je homoseksualnost bolezen ali božja kazen. Evropske direktive o enakosti na delovnem mestu ponekod niso uveljavili oziroma so jo le deloma ali napačno.« je članica nizozemske socialno liberalne stranke D66 opisala svoje delo.

Slovenija ni edina v EU, ki še ni zakonsko uredila vprašanja istospolnih zvez. »Vendar je, kolikor je meni znano, edina, ki je na tem področju stopila korak nazaj. Drugod opazujemo bolj ali manj postopen napredek k enakopravnosti spolnih manjšin. Pripravljen je bil dober zakonski predlog, ki ga je nova vlada umaknila. Na to je treba opozoriti,« je umik predloga zakona o istospolnih partnerstvih iz zakonodajnega postopka komentirala Sophie in't Veld.

Barbara Hočvar

Priloga Č: Primer poročila z neuravnoteženim navajanjem virov informacij

»Boljšega lastnika od KBC bomo težko našli«

Prodaja 34-odstotnega deleža NLB

Igor Masten pravi, da bi se kot davkopllačevalec prej zavzemal za to, da bi Belgijci dobili večji delež v NLB

Ljubljana – Koliko je pravzaprav zdaj na trgu vreden 34-odstotni delež KBC v NLB, ki ga prva domnevno prodaja? To je eno najzanimivejših vprašanj, a mnenja o tem so različna. KBC ima 2.611.885 delnic NLB, in če jih preprosto obračunamo po 334 evrov, kolikor je postavljena cena za dokapitalizacijsko delnico NLB, je ta delež na papirju vreden 872 milijonov evrov, kar je, zanimivo, skoraj natančno še enkrat toliko, kot je KBC zanj plačala pred šestimi leti (435 milijonov evrov). Pri tem so dejavniki, ki bi lahko omenjeni znesek zvišali – če bi kupec tako zajetnega paketa delnic imel zagotovilo, da bo lahko svoj delež nekoč povečal – ali pa tudi znižali, če je glede na razmere na bančnih trgih omenjena cena za delnico NLB res previsoka, kot trdijo nekateri finančni analitiki.

In kdo bi bil najprimernejši kupec? »Za KBC je zagotovo najbolj ustrezen kupec tisti, ki bo ponudil največ. Koliko je ta delež vreden, je odvisno od več dejavnikov. Razmere za prodajo na splošno niso dobre, ker trgi ne cvetijo zaradi nekoliko zaostrenih razmer financiranja. Zato je tudi cena 334 evrov za delnice NLB iz dokapitalizacije previsoka, ker je na trgu veliko bančnih delnic, ki so pri enaki kakovosti banke za kupce ugodnejše ovrednotene,« nam je povedal dr. **Igor Masten** z ekonomske fakultete.

»Če bi sam iskal potencialno strateško naložbo v regiji, tega deleža ne bi kupil – razen če ne bi imel kakšnih bolj neposrednih pogovorov z večjimi deležniki, od vlade naprej. Zato ker ga KBC prodaja po večletnih poskusih, kljub temu da ji tega ne bi bilo treba storiti. KBC je kapitalsko močna, zato kupuje banke v regiji, ker so poceni. Če prodaja, je to zato, ker v taki banki ne more uresničiti strateških ciljev v regiji, saj ne more dobiti več kot 50 odstotkov lastništva v NLB,« je pojasnil Masten. Poleg tega so delnice NLB nelikvidne, ker ne kotirajo na borzi, zato so manj zanimive tudi za portfeljske investitorje. »Druga pesem bi bila, če bi bile v ozadju res trdne zaveze, da bo NLB začela kotirati na borzi.«

Masten pravi, da bi se sam kot davkopllačevalec zavzemal za to, da bi »čim večji delež v NLB dobila KBC, ki je iz največje finančne krize po drugi svetovni vojni izšla brez prask. To je izraz njene restriktivnosti pri naložbah in kapitalske ustreznosti, ki je precej višja od regulatornih zahtev. Poleg tega je pri poslovanju bolj konservativna kot NLB, in ne potrebuje dokapitalizacije. Boljšega partnerja za NLB, kot je KBC, bomo težko našli. Tako bi bil finančni investitor, kot je kak Blackstone, zelo prava palica za koga pri nas, njegovi predstavniki bi se povsem drugače pogovarjali z upravo in lastniki banke. Finančne investitorje zanima samo finančna naložba; če bi bil donos v NLB prenizek, bi želeli delež čim prej prodati, ne bi pa črpali denarja v banko,« je prepričan Masten.

Delo, 7. 5. 2008, Miha Jenko

Priloga D: Ponavljanje glagolov rekanja v avtomatiziranih citatnosklicevalnih stavčnih vzorcih

Vlada pohvalila predloge reform

Jože P. Damijan s predlogom reform prepričal ministre

Delo, 7. 10. 2005

Po oceni predsednika odbora za reforme se večina ministrov s predlogom strinja od 90- do 95-odstotno – O tem, da bi Jože P. Damijan postal minister, se še niso pogovarjali

Ljubljana – »Vlada je ocenila, da je predlog ukrepov, ki ga je podal odbor za reforme, dobro izhodišče za pripravo celovite reforme gospodarskega in socialnega sistema. Z njim lahko naredimo zelo dober predlog vladnih ukrepov, ki jih bo vlada uresničevala v prihodnjih letih. Ključno je, da smo pripravili usklajen predlog tako s socialnega kakor z ekonomskega vidika,« je po seji vlade povedal vodja odbora za reforme Jože P. Damijan.

Po Damijanovih besedah je namen reformnih ukrepov predvsem spodbuditi konkurenčnost slovenskega gospodarstva in povečati blaginjo prebivalcev na daljši rok. »V skladu s tem smo poskušali dodatno reformirati sistem socialnih transferjev tako, da bodo bolj motivirali k večji aktivnosti. S temi reformnimi ukrepi se socialna varnost zaposlenih in drugih prebivalcev Slovenije ne zmanjšuje, pač pa se vzpostavljajo razmere za izboljšanje socialne varnosti na daljši rok,« je rekel Damijan in poudaril, da je predlog reform uravnotežen in proračunsko sprejemljiv.

Kar zadeva davčni sistem, je Damijan povedal, da so »predlagali poenostavitev davčnega sistema, tako da bo postal pregleden, stabilen in učinkovit in bo spodbujal k večji gospodarski učinkovitosti. Predlagali smo sistem enotne davčne stopnje z ustreznimi socialnimi korektivi, tako da se ne bo zmanjšala blaginja prebivalcev. Ob tem smo predlagali postavitev preglednega sistema brez vseh olajšav. To zmanjšuje potrebno davčno administriranje na minimum.« Pomembna je tudi reforma socialnih transferjev, »s katero želimo motivirati vse prejemnike socialnih transferjev za aktivnejše iskanje zaposlitve. S tem se nikomur ne zmanjšujejo obstoječe pravice. Tisti brezposelni, ki se odločijo, da bodo postali aktivni, bodo imeli priznane večje pravice iz socialnega sistema,« je povedal Damijan.

Damijan je omenil tudi ukrepe za reformo univerzitetnega sistema. »Predlagamo, da se ustanovi več novih univerz, ki bodo bolj tehnološko usmerjene in bodo služile potrebam gospodarstva. Predlagana sta tudi sprememba financiranja visokega šolstva in sistem spodbud za povečanje pretoka znanja med gospodarstvom in univerzitetnim sistemom.« Odbor je predlagal tudi ukrepe za povečanje števila visoko izobražene delovne sile v samih podjetjih, tako da bi motivirali podjetja za zaposlovanje mladih strokovnjakov.

Kar zadeva privatizacijo in umik države iz gospodarstva, »predlagamo niz ukrepov, ki naj bi povečali učinkovitost gospodarstva in postopen in pregleden umik države iz gospodarstva«, je povedal Damijan. Ob ukrepih za umik Kada in Soda iz aktivnega upravljanja podjetij odbor predlaga tudi različne modele privatizacije podjetij, ki so v neposredni državni lasti.

Predlagani ukrepi v zdravstvenem sistemu gredo v smeri racionalizacije in večje učinkovitosti zdravstva, predlagani ukrepi na področju pokojninskega sistema pa niso revolucionarni, pač pa spodbujajo zaposlene, da ostanejo dlje časa aktivni, predvsem na podlagi sistema malusov in bonusov. »Tisti, ki dosežejo statutarno upokojitveno dobo, lahko ostanejo aktivni, hitreje pa se jim povečuje tudi pokojninska osnova. Tiste, ki se želijo prej upokojiti, pa poskušamo destimulirati s sistemom malusov. Omogočamo, da se nekdo hkrati upokoji in še naprej dela – to je zelo pomembno, ker obstoječi sistem to destimulira.« Kar zadeva predlagane ukrepe za povečanje konkurenčnosti gospodarstva, je Damijan povedal, da »spodbujajo mala in srednja podjetja k povečevanju zaposlovanja«.

Na vprašanje, kdaj bo država začela prodajati svoje premoženje in kdaj bo prodala deleže v večjih bankah in zavarovalnicah, je Damijan odgovoril, da je »o tem še prezgodaj govoriti. Vlada se mora najprej opredeliti do konceptov, ki smo jih predlagali, potem pa bo predlagala tudi ustrezen časovni načrt umikanja države iz gospodarstva v zvezi s privatizacijo in prodajo kapitalskih deležev posameznih podjetij. Predlagamo, da se mora država umakniti iz gospodarstva v nekaj letih, način privatizacije mora biti pregleden, spoštovane pa morajo biti tudi pravice malih delničarjev.«

Na vprašanje Dela, kakšne kompromise je moral sklepati glede na to, da se je pred časom zavzemal za zelo korenite reforme, zdaj pa poudarja, da reforme ne bodo radikalne, je Damijan odgovoril, da »ni sklepal nobenih kompromisov, ker to ni bilo potrebno. Vse kar smo naredili, je bilo to, da smo predlog liberalnih načel in ukrepov, o katerih smo govorili in jih še vedno zastopamo, nadgradili z učinkovitejšim in bolj uravnoteženim socialnim sistemom. Sistem socialnih transferjev smo racionalizirali in ga naredili učinkovitejšega.«

Več o reformnih predlogih in o drugih sklepih, ki jih je včeraj sprejela vlada, na 3. strani.

Miha Jenko